

Izzivi razvoja ribištva v Sloveniji

Alex Mavrič
Štefan Bojnec
Andreja Ramšak

Znanstvene monografije
Fakultete za management

Glavni urednik
Matjaž Novak

Uredniški odbor
Ana Arzenšek
Štefan Bojnec
Dubravka Celinšek
Armand Faganel
Viktorija Florjančič
Borut Kodrič
Suzana Laporšek
Mirko Markič
Franko Milost
Matjaž Nahtigal
Mitja Ruzzier

Izzivi razvoja ribištva v Sloveniji

Alex Mavrič
Štefan Bojnec
Andreja Ramšak

Izzivi razvoja ribištva v Sloveniji

Alex Mavrič

Štefan Bojnec

Andreja Ramšak

Recenzenta · Črtomir Rozman in Jernej Turk

Lektoriranje · Davorin Dukič

Oblikovanje, tehnična ureditev in fotografija

na naslovnici · Alen Ježovnik

Izdala in založila · Založba Univerze na Primorskem

Titov trg 4, 6000 Koper · www.hippocampus.si

Glavni urednik · Jonatan Vinkler

Vodja založbe · Alen Ježovnik

Koper, 2021

© 2021 Alex Mavrič, Štefan Bojnec in Andreja Ramšak

<https://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-293-114-8.pdf>

<https://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-293-115-5/index.html>

<https://doi.org/10.26493/978-961-293-114-8>

Izid monografije je finančno podprla Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz sredstev državnega proračuna iz naslova razpisa za sofinanciranje znanstvenih monografij

Zahvaljujemo se vsem intervjuvancem za sodelovanje v raziskavi, ki je potekala v okviru projekta »Uporaba tehnologije DNA za ugotavljanje poneverb v ribiških proizvodih z vrednotenjem socio-ekonomskih vidikov« (Zagotovimo si hrano za jutri CRP V1-18o8), zahvaljujemo se tudi MKGP in ARRS, ki sta financirala raziskavo.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili
v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 98414339

ISBN 978-961-293-114-8 (pdf)

ISBN 978-961-293-115-5 (html)

Kazalo

- Seznam slik in preglednic · 7
- Povzetek · 8
- Summary · 9
- Krajšave · 10
- Definicije in razlage · 11
- 1 Uvod · 15
 - 1.1 Opredelitev problematike in teoretičnih izhodišč · 15
 - 1.2 Ribištvo in pomen ribištva za prehransko varnost · 19
 - 1.3 Razvoj ribolova · 20
 - 1.4 Akvakultura · 23
 - 1.5 Ribolov in akvakultura v celinskih vodah · 26
 - 1.6 Morsko ribištvo · 38
 - 1.7 Ribištvo v Sloveniji · 43
- 2 Trg rib v Sloveniji · 47
- 3 Zakonska ureditev ribištva in trga rib v Sloveniji · 55
- 4 Raziskava trga rib in ribištva v Sloveniji · 57
 - 4.1 Namen in cilji raziskave · 57
 - 4.2 Raziskovalna vprašanja · 57
 - 4.3 Metode raziskovanja · 58
- 5 Analiza odgovorov in ugotovitve raziskave · 61
 - 5.1 Uvod v intervju ter spoznavanje ribištva in trga rib v Sloveniji · 61
 - 5.2 Zadovoljstvo s ponudbo, konkurenca, ulov, uvoz in izvoz ribiških izdelkov · 64
 - 5.3 Navade slovenskih potrošnikov in njihova ozaveščenost · 67
 - 5.4 Kršitve na slovenskem ribiškem trgu · 69
 - 5.5 Trajnostni razvoj in varovanje okolja na področju ribištva in ribiškega trga · 72
 - 5.6 Mnenje o zakonodaji s področja ribištva in ribiškega trga · 74
 - 5.7 Kakovost ribiških proizvodov v Sloveniji · 76
 - 5.8 Geografska lokacija in tradicionalni organizmi · 78
 - 5.9 Akvakultura in ribogojstvo v Sloveniji · 81

5.10	Trženje in predelava ribolovnih organizmov v Sloveniji	· 86
5.11	Povezovanje ribištva in turizma v Sloveniji	· 89
5.12	Razvoj ribištva in trga rib v Sloveniji v naslednjih desetih letih	· 93
5.13	Vpliv kršitev na rast trga rib	· 97
5.14	Predlogi za izboljšanje trenutnega stanja	· 99
6	Ugotovitve in izzivi razvoja ribištva v Sloveniji	· 103
6.1	Specifike trga rib in ribištva v Sloveniji ter smer razvoja	· 103
6.2	Kršitve standardov in predpisov ter težave in poneverbe, ki se dogajajo v ribištvu in na trgu rib	· 103
6.3	Povpraševanje in ozaveščenost potrošnikov o ribah ter ribiških izdelkih v Sloveniji	· 104
6.4	Razlike med ribolovom in ribogojstvom ter pomembnost za ribiško vrednostno verigo	· 104
6.5	Razlike med gospodarskim in negospodarskim ribištvom	· 105
6.6	Vključitev ekološkega in trajnostnega razvoja v ribištvo ter ribiški trg v Sloveniji	· 105
6.7	Upravljanje, nadzor in strokovne službe za ribištvo v Sloveniji	· 106
6.8	Prihodnji razvoj trga rib in ribištva s poudarkom na socio-ekonomskih vidikih	· 106
7	Prispevek k znanosti in možnosti za nadaljnje raziskovanje	· 109
8	Sklep	· 111
	Literatura	· 117
	Priloge	· 125
	Recenziji	· 129

Seznam slik in preglednic

Seznam slik

- 1.1 Poraba ribiških proizvodov v letu 2017 · 18
- 1.2 Primerjava morskega ulova na svetovni ravni · 40
- 1.3 Stanje ribolovnih virov v morskem ribištvu · 42
- 1.4 Ocena kakovosti ribiških izdelkov v letu 2016 · 42

Seznam preglednic

- 1.1 Lovne vrste rib v celinskih vodah v Sloveniji od leta 1986 do 2010 · 34
- 1.2 Najpogostejše vrste rib v slovenskem morju · 45
- 2.1 Zaposlovanje v ribištvu in akvakulturi v Sloveniji · 48
- 2.2 Proizvodnja akvakulture v Sloveniji · 48
- 2.3 Ulov v slovenskem ribištvu · 48
- 2.4 Izvoz in uvoz ribolovnih organizmov v Sloveniji · 51

Povzetek

Raziskava prinaša nova spoznanja in izzive s področij ribištva v Sloveniji in z njim povezanih panog. Z intervjuji smo pridobili primarne podatke za raziskovanje, ki je vključevalo različne vidike in segmente ribiškega trga v Sloveniji, s poudarkom na socio-ekonomskih dejavnikih. Preučevali smo ribolov in vzrejo školjk ter rib v morju in v celinskih vodah, povezovanje ribištva s turizmom, predelavo ribiških izdelkov, zlorabe na ribiškem trgu in sorodne teme kakor tudi možnosti za trajnostni razvoj ribištva v slovenskem morju in v celinskih vodah. Rezultati intervjujev so nam dali vpogled v vrsto težav in v možne rešitve, kot so jih predvideli različni deležniki, povezani s trgom rib. V zaključku raziskave so predstavljeni ugotovitve o trgu rib, možne smeri in vplivi na razvoj trga rib. Glede na ugotovljene težave smo podali tudi predloge, ki bi lahko izboljšali stanje v ribištvu in na trgu rib v Sloveniji. Raziskava je prinesla nekaj pomembnih ugotovitev, kot so: slovenski potrošniki pojedjo mnogo manj rib v primerjavi z ostalimi članicami Evropske unije, slabo so ozaveščeni o ribolovnih izdelkih in ozaveščanje je preveč kratkoročno usmerjeno, da bi dosegli spremembe. V vseh dejavnostih, povezanih s trgom rib, je potrebno zmanjšati vplive na okolje, kar bo pomagalo ohranjati ribolovne vire v naravnih vodah.

Ključne besede: ribiški trg, ribištvo, Slovenija, ribolov, akvakultura, trajnostni razvoj, kršitve trga, ribiška industrija

Summary

The research brings new insights and challenges in the field of fisheries in Slovenia and related industries. Through interviews, we obtained primary data for the research, which covered various aspects and segments of the fishing market in Slovenia, with a focus on socio-economic factors. We investigated fishing and farming of shellfish and fish in the sea and inland waters, the link between fisheries and tourism, processing of fisheries products, abuses in the fisheries market and related issues, and opportunities for sustainable development of fisheries in the Slovenian sea and inland waters. The results of the interviews gave us an insight into the types of problems and possible solutions as seen by different stakeholders in relation to the fish market. The findings on the market, possible directions for development and implications for development are presented at the end of the study. Given the problems identified, we have also made suggestions that could improve the situation of fisheries and the fish market in Slovenia. The survey yielded some important findings, such as: Slovenian consumers eat much less fish than other EU members, have little awareness of fishery products and are too short term to make changes. In all activities related to the fish market, it is necessary to reduce the impact on the environment, which helps to preserve fish stocks in natural waters.

Keywords: fish market, fishery, Slovenia, fishing, aquaculture, sustainable development, market violations, fishing industry

Krajšave

- ASC Svet za nadzor ribogojstva (angl. *Aquaculture Stewardship Council*)
- DG MARE Generalni direktorat za pomorske zadeve in ribištvo (angl. *Directorate General for Maritime Affairs and Fisheries*)
- EC Evropska komisija (angl. *European Commission*)
- ESPR Evropski sklad za pomorstvo in ribištvo (angl. *European Maritime and Fisheries Fund*)
- FAO Organizacija Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo (angl. *Food and Agriculture Organization of the United Nations*)
- GSO gensko spremenjeni organizmi (angl. *genetically modified organisms*)
- ISO Mednarodna organizacija za standardizacijo (angl. *International Organization for Standardization*)
- IUU ilegalen, neprijavljen in nenadzorovan ribolov (angl. *illegal, unreported and unregulated fishing*)
- MKGP Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (angl. *Ministry of Agriculture, Forestry and Food*)
- MSC Svet za morsko skrbništvo (angl. *Marine Stewardship Council*)
- RFMO regionalne organizacije za upravljanje ribištva (angl. *regional fisheries management organisations*)
- SAU Morje okoli nas (angl. *Sea Around Us*)
- SRP skupna ribiška politika Evropske Unije (angl. *Common Fisheries Policy of the European Union*)
- SURS Statistični Urad Republike Slovenije (angl. *Statistical Office of the Republic of Slovenia*)
- UVHVVR Uprava Republike Slovenije za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin (angl. *Administration for Food Safety, Veterinary Sector and Plant Protection*)
- WWF Svetovni sklad za naravo (angl. *World Wide Fund for Nature*)

Definicije in razlage

V tem poglavju so razloženi izrazi, ki služijo za razumevanje tematike ribištva in trga rib, pri čemer smo se naslonili na obstoječe vire s področja ribiške terminologije (Food and Agriculture Organization of the United Nations 2018) in drugih virov s področja ribištva.

Akvakultura predstavlja vzrejo različnih vrst rib, nevretenčarjev, kot so raki in školjke, ter alg v naravnem ali umetno zgrajenem okolju. Akvakultura je tehnološko zelo napredovala in lahko poteka v plitvih obalnih vodah, somornici ali dlje od obale v globlji vodi, v celinskih vodah ali v popolnoma zaprtih sistemih na kopnem.

Fantovski ribolov (angl. *ghost fishing*) je ulov zaradi izgubljenih, odvrženih ali zapuščenih ribolovnih orodij. Živali se zapletejo v mreže ali ostanke ribolovnih orodij, umrejo in so nato vaba za druge živali, ki se lahko zapletejo v mrežo, in proces se ponavlja. Izgubljena ribolovna orodja so velik uničevalec živali v naravnih okoljih.

Industrija je skupina organizacij, ki so povezane med seboj in opravljajo podobno poslovanje ali dejavnost. V današnjem času se lahko v ekonomijah pojavlja mnogo industrij. Večje industrije se med seboj povezujejo in jih imenujemo sektorji. Podjetja uvrščamo v določene industrije glede na njihovo osnovno in najdobitkonosnejšo dejavnost. Ribiško industrijo opredeljujemo kot skupino organizacij, ki izvajajo dejavnost, povezano z ribištvom ali ribolovom. V Sloveniji je malo gospodarskih organizacij, ki jih prištevamo v ribiški sektor.

Malo ribištvo vključuje v glavnem samozaposlene ali družinska podjetja, ki so običajno tudi lastniki plovil in ribolovnih orodij. Definicija malega ribištva se razlikuje od države do države in zajema od ribičev v nerazvitih državah, ki uporabljajo čolničke in preprosta orodja, do kočarjev s plovili, daljšimi od 20 m, in z zahtevnejšimi ribolovnimi orodji.

Prelov (angl. *overfishing*) pomeni ribolov v tolikšnem obsegu, da se izkoriščane populacije ne morejo obnavljati po naravni poti. Takšen ribolov škodi ekosistemom ter uničuje biološko ravnovesje. Poleg prelova veliko škodo povzroča *prilov* (angl. *bycatch*), ki označuje ulov netarčnih organizmov, kot so želve, kiti, delfini, morski psi in druge vrste rib, ter nevretenčarjev. Prevelik ulov in prilov vodita v upadanje in propad ribolova ter povečujeta ribolovni napor, zato postaja ribolov vse manj ekonomičen zaradi visokih stroškov.

Ribištvo je dejavnost, ki je sestavljena iz ribolova, akvakulture, predelave in trženja rib in drugih ribolovnih vrst ter ribiških izdelkov. Glede na lastnosti vode se deli na *morsko* in *sladkovodno* ribištvo ter *akvakulturo* morskih in sladkovodnih vrst.

Ribogojstvo (angl. *fish farming*) je vzreja rib, običajno za prehrano ljudi, za predelavo v druge komercialne izdelke, lahko tudi za poribljavanje v naravovarstvene namene.

Ribolov pomeni lov rib ali drugih vodnih vrst z različnimi ribolovnimi orodji za lastno prehrano, prodajo ali za zabavo. Ribolov razdelimo na *gospodarskega* in *negospodarskega*. *Gospodarski ribolov* ustvarja donose in dobičke, medtem ko *športni ribolov* in *znanstveni ribolov* sodita v negospodarski ribolov.

Ribolovne vrste so poleg rib še raki, mehkužci, školjke, alge in še številne druge vrste. Za namene prodaje se ulov razvršča po pravilniku o trgovskih imenih rib, ki ga ima vsaka država EU v svojem jeziku in v angleščini; pravilnik določa tudi trgovska imena, ki jih dodelijo ulovljenim vrstam pred prodajo.

Ribolovni izdelki so vsi izdelki, ki so izdelani iz ribolovnih organizmov. To ne vključuje le mesa organizmov, ampak tudi druge možne izdelke.

Trajnostni razvoj predstavlja razvoj, ki zadovoljuje sedanje potrebe, ne da bi ogrožal zadovoljitev potreb prihajajočih generacij. Trajnostni razvoj se nanaša na več področij – osnovna področja so družbeno, okoljsko, kulturno in ekonomsko. Ta so med seboj prepletena in povezana. Trajnost lahko označimo kot primer razmišljanja o prihodnosti, v kateri so okoljski, družbeni in ekonomski dejavniki primerno uravnoteženi. Cilj trajnosti je vzdrževati primerno ravnovesje z izboljšanjem kakovosti življenja. Razlika med trajnostjo in trajnostnim razvojem je, da je trajnost videna bolj kot dolgoročni cilj, medtem ko je trajnostni razvoj

viden kot množica različnih programov ali procesov, kako ta cilj doseči. Trajnostni razvoj vsebuje mnogo načinov in poti za izvajanje (UNESCO b. l.; Acciona b. l.).

Trg je prostor, v katerem se izmenjujejo blago in storitve ter pridejo v stik potrošniki in prodajalci. V dobesednem pomenu je trg okolje, kjer se stvari kupujejo in prodajajo. V pomenu modernega industrijskega sistema je trg lahko določena regija, kjer se prodaja in nakupuje ter temelji na osnovi povpraševanja in ponudbe. Trg lahko označuje tudi množico ljudi, ki hočejo kupiti določen izdelek ali storitev. *Trg rib* lahko označimo kot množico ljudi, ki zadovoljujejo svoje potrebe z nakupovanjem in s prodajanjem rib ter ribiških izdelkov (Robinson b. l.).

1 | Uvod

Ribištvo in trg rib v Sloveniji ne sodita med prevladujoče panoge, vendar sta še vedno zelo priljubljena dejavnost in trg, ki vključuje različne profile. Ribič je poklic, ki dovoljuje opravljanje gospodarskega ribolova; ribiči so lahko samozaposleni, pogosto so vključeni v organizacije, ki se ukvarjajo z ribištvom. Poleg njih so to tudi ljubitelji ribištva, ki se ukvarjajo z ribolovom kot prostočasno dejavnostjo. Ribištvo ne sega le na trg rib, ampak je vključeno tudi v določene turistične dejavnosti ter je premalo vključeno v izobraževalne programe različnih stopenj. Organizacije ali posamezniki lahko z ribištvom poslujejo, lahko ga izvajajo zgolj ljubiteljsko, kjer glavni cilj ni zaslužek ali dobiček. V raziskavi smo se poglobili v različne vidike ribištva in preučili raznovrstne poglede na ribištvo in na trg rib v Sloveniji.

1.1 Opredelitev problematike in teoretičnih izhodišč

Ribe in drugi ribolovni organizmi so pomemben vir, ki zagotavlja prehransko varnost ljudi in po oceni organizacije Food and Agriculture Organization of the United Nations (v nadaljevanju FAO) se več kot 75 odstotkov ribolova uporabi v prehrani ljudi. Ribe so lahko ponujene v različnih oblikah: kot sveže, zamrznjene, sušene in predelane ribe v konzervah ter namazih. Del ulova predelajo v ribjo moko in ribje olje, ki sta namenjena za prehrano kmetijskih živali, domačih živali ter za vzrejo rib (Food and Agriculture Organization of the United Nations b. l. r). Nekateri raziskovalci opozarjajo na nesprejemljivost takega početa zaradi vedno bolj omejenih in prelovljenih ribolovnih virov (Pauly in Zeller, 2017).

Količina proizvodov na svetovnem ribiškem trgu se je od leta 1990 skoraj podvojila. Najpomembnejši proizvodi na trgu rib so sveže, konzervirane in sušene ribe. Ribištvo je zelo razširjena dejavnost in proizvodi te dejavnosti so med dobrinami, s katerimi se veliko trguje. Veliko težavo v mednarodnem trgovanju predstavlja doseganje standardov ribištva, kot sta kakovost ujetih rib in zagotavljanje sledljivosti

ulova (Food and Agriculture Organization of the United Nations b.l.r).

Ribištvo je zelo nadzorovana panoga in v EU je vzpostavljena skupna ribiška politika (SRP), ki zagotavlja enotna merila in pravila za vse članice, ki jih usklajuje Generalni direktorat za pomorske zadeve in ribištvo in se tudi pogaja z drugimi državami, ki niso članice EU. Na svetovni ravni upravljajo z ribištvom mednarodne organizacije, ki predvsem upravljajo z izrazito selivskimi vrstami, kot so tuni, ter s staleži pelagičnih in pridnenih vrst ter vplivajo na članice, da se ravnaajo po kodeksih in mednarodnih normah. Velik pomen imajo v državah v razvoju, kjer se velik delež prebivalcev preživlja s poljedelstvom in z ribištvom ter so pogoste netrajnostne prakse ribolova in količinsko prevelik ulov rib.

V upravljanje ribištva sodijo tudi podeljevanje pravice do ribolova in z njo povezane omejitve, kot jih predpisujeta SRP in nacionalna zakonodaja. Uveljavljanje trgovinskih omejitev in liberalizacija trgovine v ribištvu sta težavna in različna od države do države ter omogočata, da se pojavljajo dobre, a tudi slabe ribolovne in trgovinske prakse. Eden od skrb vzbujajočih odklonov je nezakonito ribištvo, ki pomeni neprijavljen in nenadzorovan ribolov. Nezakonito ribištvo se običajno pojavlja v mednarodnih vodah kakor tudi v teritorialnih vodah nekaterih držav. Opredeljeno je kot nezakonito, neprijavljeno in nenadzorovano ribištvo (angl. IUU).

Velikokrat je edina možna rešitev za opuščanje problematičnih praks uvedba tržnih omejitev. Razvite države se zavzemajo za upravljanje ribištva na trajnosten način, ki upošteva vplive na celoten ekosistem, v katerem poteka ribolov. Kljub temu se tudi v razvitih državah izvajajo različne netrajnostne prakse (The World Trade Organization b.l.).

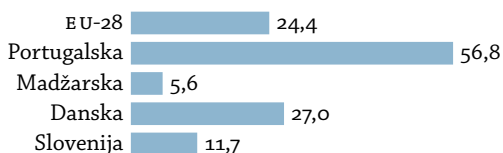
Slabo upravljanje v ribiških oskrbnih verigah se pojavlja zaradi slabe preglednosti v izpolnjevanju standardov, nezadostne sledljivosti in netrajnostnih ribiških praks. Na mednarodnem trgu rib se pojavljajo prevare, a tudi slabo upravljanje lahko negativno in netrajnostno vpliva na ribištvo. Med pogoste odklone v ribiški oskrbni verigi lahko dodamo še: pomanjkljive zapisnike o ulovu, ki se nanašajo na ladjo, ki izvaja ribolov, nenatančno navajanje ulova po vrstah, količini ulova, mešanje različnih ulovov itd. Tako se izgubijo dragoceni biološki podatki, kar vodi v pomanjkljive biološke analize ulova in izkoriščanih populacij. Veliko stopnjo tveganja v oskrbnih verigah predstavljajo odnosi med ribiči in prodajalci. Ribiči se težko in počasi prilagajajo zahtevam trga ter zahtevam trajnostnega ribolova, zaradi več dejavnikov: navad in praks, ki

niso trajnostno naravnane, pomanjkljivega nadzora zaradi pomanjkanja usposobljenega kadra in ribiških inšpektorjev; države v razvoju nimajo dovolj sredstev, da bi lahko zbirale podatke o ribolovu ter o trgu rib. Reševanje posameznih težav ne pripomore dovolj, da bi se trg obrnil v trajnostno smer, saj je težav več in so med seboj povezane. Obravnane težave so zelo kompleksne, vendar bi lahko z dobro dolgoročno strategijo problematične okoliščine obrnili na bolje (The Nature Conservancy b. l.).

V Sloveniji imamo morsko in sladkovodno ribištvo ter akvakulturo za vzrejo morskih in sladkovodnih vrst. K ribištvu spada še predelava ulovljenih vrst v različne izdelke s postopki konzerviranja, sušenja in zamrzovanja. Na morju se izvajata gospodarski in negospodarski ribolov, v celinskih vodah se izvaja le negospodarski ribolov (rekreativni ali športni ribolov). Vzreja morskih in sladkovodnih vrst je namenjena v glavnem za prehrano ljudi in le nekatere sladkovodne vrste so namenjene za porabljanje za ohranitev ogroženih vrst v naravnih vodotokih (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano b. l. d.).

Predelava ulova in vzrejenih vrst iz akvakulture pripomore k razvijanju trga rib in zvišuje vrednost proizvodom ter povečuje ponudbo za potrošnike. Nekatere vrste rib potrošniki bolj cenijo, kar odpira možnosti za doseganje višje tržne vrednosti za produkte iz teh vrst. S konkurenco in povečanjem trga se lahko povečuje celotna kakovost panoge. Slovenija ima le malo obratov, ki se ukvarjajo s predelavo in trženjem rib, zato obstajajo možnosti, kako bi se trg še lahko razširil in povečal. Na Upravi Republike Slovenije za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin (v nadaljevanju U V H V V R) je priznanih 24 obratov, ki se ukvarjajo z ribiškimi proizvodi. Med njimi je le eno večje podjetje in več manjših podjetij, poleg teh delujejo še registrirani obrati, ki se ukvarjajo s trženjem rib, kot so ribarnice in nekaj ribičev. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (v nadaljevanju M K G P) ribištvo označuje kot pomembno dejavnost za slovenski prehranski trg (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano b. l. č; b. l. d.).

Slovenija je po porabi ribiških proizvodov v EU precej nizko na lestvici. Prebivalec Slovenije je v letu 2016 pojedel povprečno 10,7 kg ribiških proizvodov, medtem ko se v EU za prehrano porabi v povprečju 25,1 kg ribiških proizvodov na osebo (European Commission in Directorate General for Maritime Affairs and Fisheries 2018a, 41). Leto dni kasneje je bila povprečna poraba ribiških proizvodov v državah EU že 24,4 kg na osebo (slika 1.1). Portugalska, ki ima zelo razvito ribištvo in

Slika 1.1 Poraba ribiških proizvodov v letu 2017 (kg na prebivalca; povzeto po EC 2020, 41)

dolgo tradicijo, se ponaša z največjo porabo, in to kar 56,8 kg ribiških proizvodov na prebivalca, medtem ko je poraba rib najmanjša v celinski Madžarski, kjer pojedjo le 5,6 kg ribiških proizvodov na prebivalca. V Sloveniji se je v letu 2017 porabilo 11,7 kg ribiških izdelkov na prebivalca (EC 2020, 41). Novejše raziskave kažejo, da poraba rib in drugih proizvodov iz naslova ribištva narašča, predvsem v razvitih državah zaradi oglaševanja blagodejnih učinkov na človeško telo (Hellberg idr. 2012).

Med največkrat ulovljene vrste rib v EU v letu 2015 spadajo atlantski sled, skuša, papalina, mol, jegulja, sardela, trska, tun, inčun, oslič in navadna plošča. Med mehkužci je na trgu največ klapavic ter še nekatere vrste školjk iz rodu *Mytilus* spp. iz akvakulture. Na jedilnikih so najpogostejše tuni, trske in lososi (Directorate General for Maritime Affairs and Fisheries 2018a).

V letu 2016 se je povečal uvoz iz tretjih držav oziroma nečlanice EU – gre predvsem za uvoz ribiških izdelkov iz Norveške, Kitajske, Ruske federacije, Ekvadorja, Argentine, Vietnama in Indije (Directorate General for Maritime Affairs and Fisheries 2018, 11–17). Države EU so v letu 2016 največ ribiških izdelkov izvažale v Kitajsko, ZDA, Nigerijo in Norveško (str. 11).

V ribištvu in na trgu rib se pojavljajo številna odprta vprašanja in izzivi, ki jih bo treba obravnavati v prihodnosti. Vedno večja so trenja med ribolovom in okoljevarstvom zaradi čezmernega izkoriščanja ribolovnih virov in uničevanja življenjskih okolij; revnejše države pestijo zastarela in neučinkovita ribolovna orodja ter plovila, osiromašenje ribolovnih virov, čedalje večje so potrebe po novih in učinkovitejših tehnologijah ter učinkovitih metodah upravljanja ribištva in potrebe po trajnostnem razvoju ribištva (World Wide Fund For Nature b.l.). V knjigi smo opisali način dela in rezultate, ki smo jih pridobili v okviru raziskave z naslovom »Uporaba tehnologije DNA za ugotavljanje poneverb v ribiških proizvodih z vrednotenjem socio-ekonomskih vidikov« (Zagotovimo si hrano za jutri, CRP V1-1808, financerja MKGP in ARRS), ki je potekala od leta 2018 do 2020. Celotna raziskava je vključevala več

vidikov, najbolj je bila osredotočena na razvoj tehnologij DNA, ki služijo za identifikacijo vrst v ribiških proizvodih, drugi vidik raziskave se je osredotočil na vrednotenje socio-ekonomskih vidikov v Sloveniji in na slovenski trg rib.

1.2 Ribištvo in pomen ribištva za prehransko varnost

Ribe in ribiški izdelki zagotavljajo veliko večino vsakodnevno vnesenih beljakovin za velik del svetovne populacije, v njih so hranilne snovi, ki so bistvene za razvoj in delovanje človeka ter predstavljajo pomemben del zdrave prehrane. V revnejših državah lahko ribiški izdelki predstavljajo celo osnovni vir prehranjevanja. Glede na ostale vire beljakovin jih lahko označimo kot dosegljive po dostopni ceni, a je cena odvisna tudi od vrste ribiškega izdelka. Kljub dostopni ceni nekaterih vrst ribiških izdelkov zaloge le-teh ne zmorejo zadovoljiti povpraševanja, kar je opazno v revnejših državah, kjer ljudje stradajo (WorldFish b. l.).

Izboljšanje ribištva in akvakulture je ključnega pomena pri zmanjševanju lakote in revščine za milijone ljudi v nerazvitih državah. Trajnostno in produktivno ribištvo ter akvakultura lahko izboljšata stanje in kakovost hrane, varnost prehranjevanja, preživljanje ljudi, pripomoreta k ekonomskemu razvoju ter ščitita naravno okolje in naravne vire. Trajnostni pristop pri izvajanju ribištva bo pripomogel k ohranjanju okolja, kar bo prihajajočim generacijam omogočalo, da bodo imele na razpolago dovoljšne zaloge rib in drugih ribolovnih vrst. Trenutno čezmerni ribolov, slabe organizacijske prakse, razvoj industrije in kmetijsko onesnaževanje zmanjšujejo zaloge rib v morjih in v celinskih vodah. Trajnostno ribištvo je velik izziv, vendar bi lahko učinkovito nadziranje svetovnih in regionalnih naravnih virov pripomoglo k zadovoljevanju vseh potreb in hkrati zmanjšalo lakoto (WorldFish b. l.).

Poleg trajnostnega ribištva ima akvakultura veliko zmožnost, da izboljša prehransko varnost in da postane ekološko trajnostna dejavnost. Pomembni bodo manjši akvakulturni obrati, ki lahko zadovoljijo potrebe po ribolovnih organizmih. Organizmi, ki jih vzrejajo v akvakulturi, potrebujejo manjši prostor kot nekatere druge živali, zato so v določenih primerih boljše izbira kot živinoreja in njej podobne dejavnosti (WorldFish b. l.).

Ribje meso vsebuje veliko beljakovin, aminokislin, rudnin, maščob in vitaminov, ki so zdravi za človeški organizem. V primerjavi z govejim, svinjskim in perutninskim mesom je ribje meso lažje prebavljivo. V primerjavi z drugimi vrstami mesa se ribje meso zaradi svoje sestave hi-

treje pokvari, zato je treba prepoznati sveže ribe in jih pravilno shranjevati, prevažati in pravilno pripraviti jedi. RIBE se lahko kuha, peče, cvre, duši, dimi, suši, marinira ali konzervira. Jemo jih lahko tudi surove, ob ustreznih pripravi so ribe lahko zelo okusno živilo, ki je tudi zelo zdravo in hranljivo. RIBE in ribiški izdelki so zaradi ugodne prehranske vrednosti sestavni del najrazličnejših diet in se jih obravnava kot zdravo hrano. Z ozaveščanjem o zdravem načinu prehranjevanja se povečuje tudi poraba ribiških izdelkov. Vendar, da se lahko z ribami in ribiškimi izdelki pogosto in varno prehranjujemo, mora biti ravnanje po ulovu primerno. Prevažanje in predelava po ulovu zahtevata določeno skrb, da se ohranijo hranilne sestavine, kakovost in svežina. Neustrezno ravnanje po ulovu ali med predelavo lahko privede tudi do bolezni, ki so lahko ljudem škodljive ali celo nevarne (Food and Agriculture Organization of the United Nations b. l.r).

Pomembno vlogo imajo tudi potrošniki, ki morajo biti osveščeni in se zavedati, da lahko s svojim vedenjem vplivajo na trg rib. CUSA IDR. (2021) so preverili, kako dobro potrošniki poznajo ribolovne organizme z lokalnih trgov v šestih evropskih državah (Velika Britanija, Irska, Belgija, Španija, Italija in Grčija). Povprašali so 720 ljudi, ki so jih naključno izbrali v velikih trgovskih centrih ter jim pokazali slike izbranih vrst rib. Ugotovili so, da ozaveščeni kupci bolje prepoznajo vrste rib, na njihovo izbiro vplivajo informacije z embalaže in informacije o izvoru proizvoda. Vendar rezultati niso bili spodbudni, saj je le 30 odstotkov vprašanih pravilno prepoznalo vrste s fotografij; najslabše rezultate so dosegli potrošniki iz Velike Britanije, medtem ko so bili najboljši poznavalci potrošniki iz Španije. Potrošniki so najboljše prepoznavali vrste, ki izvirajo iz lokalnega okolja in so najpogostejše na njihovem trgu. Avtorji so rezultate pospremili z mislijo, da dokler ne bodo potrošniki vzpostavili boljše povezave s hrano, ki je na krožniku, bodo še naprej odprte možnosti za zlorabe v oskrbni verigi.

1.3 Razvoj ribolova

Ribolov je ena najstarejših dejavnosti, s katerimi si je človek zagotavljal hrano. Vendar je ribištvo imelo vpliv tudi na druga področja človekovega delovanja, kot je trgovanje, saj so nekatere vrste iz ulova uporabljali kot dragoceno dobrino ali kot menjalno sredstvo z visoko vrednostjo, razvoj v ribištvu pa je prispeval tudi k pospešenemu raziskovanju morja. Zgodovinski viri izpričujejo, da so bila prva ribolovna orodja zelo preprosta. RIBE so lovili tudi s pastmi: najprej so bile to samo izkopane jame,

v katere so ob plimi zaplavale ribe in ob oseki ostale ujete. Indijanci so lovili losose v času njihove drsti, ko so bili na selitvi; ob rekah so naredili pasti, v katerih so zadrževali losose, da so imeli daljšo zalogo hrane (Gartside in Kirkegaard 2019). Najdbe prvih ribiških orodij segajo v čas starih Egipčanov, ki so za ribolov uporabljali harpune, mreže in ribiške palice. V Peruju so raziskovalci odkrili, da so tedanji prebivalci (3.000 let pred našim štetjem) ribe lovili z bombažnimi mrežami ter za plovbo uporabljali splave. Razvoj plovil je vplival tudi na razvoj in uporabo ribolovnih orodij, plovila na vesla in jadra so bila večja in hitrejša ter so omogočila uporabo večjih mrež in polaganje velikih košev na morsko dno.

Velike spremembe v ribištvu so povzročila plovila na parni pogon, ki so omogočila razvoj ribolovnih orodij, kot so vlečne mreže. Zaradi zmogljivih plovil in učinkovitih vlečnih mrež sta se povečevala ulov ter izkoriščanje čedalje večjih območij v Severnem morju, kar je vodilo do prelova. Naslednji velik napredek v ribištvu se je zgodil po drugi svetovni vojni, ko so motorji z notranjim izgorevanjem postali cenejši. Od leta 1950 naprej se je cena pogonskih goriv močno znižala in ribolov je postal donosnejši. Na plovilih so začeli uporabljati ehosonarje za iskanje jat in za natančno spuščanje mrež, kar je še povečalo izkoriščanje ribolovnih virov in prelov vse večjega števila vrst (Gartside in Kirkegaard 2019).

Najpogostejše tehnike ribolova:

- *Lovljenje z obkroževalnimi mrežami:* večje obkroževalne mreže, s katerimi se obkroži jato rib; pomožni čolniček pomaga razprostrti mrežo okoli jate, mreža ima na zgornji strani plovce, da ne potone, in je na spodnji strani obtežena. Mreža je postavljena navpično v vodnem stolpcu. Ko je jata obkrožena, na spodnjem koncu mrežo zategnejo z vrvmi, mrežo lahko tudi nekoliko spustijo v vodo, da se iz nje rešijo morski sesalci in plovilo nato mrežo potegne na krov. Težava te tehnike lovljenja je prilov ali ulov neželenih vrst v mrežo. Z navedenim načinom lovljenja lovijo jate rib, ki jih privabljajo z lučmi v nočeh brez mesečine (Food and Agriculture Organization of the United Nations b. l. d).
- *Lovljenje s pridneno vlečno mrežo:* mreža je oblikovana kot nogavica ali stožec in se jo vleče po morskem dnu z enim ali dvema ploviloma. Tak način ribolova je primeren za vrste, ki živijo na morskem dnu, kot so trske, morski listi, jastogi, kozice, osličji, sipe, hobo-

tnice. Pridnene vlečne mreže zelo uničujejo morsko dno in organizme, ki tam žive, veliko je lahko tudi prilova, v nekaterih okolišjih omejujejo ribolov s takšnimi ribolovnimi orodji zaradi zaščite morskega dna ali zaradi oviranja drugih načinov ribolova (lov z vršami, s pastmi). V pridnene vlečne mreže se ujame veliko odpadkov z morskega dna (Food and Agriculture Organization of the United Nations b. l.o).

- *Lovljenje s pelagičnimi vlečnimi mrežami:* te vlečne mreže so oblikovane v obliki stožca, plovila jih vlečejo na določeni globini vodnega stolpca. Dve plovila vlečeta mrežo, tako da je ustje vlečne mreže vodoravno odprto. Ta način lovljenja se uporablja za lov velikih jat rib. Tudi v tem primeru se lahko zgodi prilov neželenih vrst, zato je treba loviti v območjih, kamor ostale vrste vodnih živali (sesalci in želve) ne zahajajo pogosto (Food and Agriculture Organization of the United Nations b. l.l).
- *Lovljenje z dredžami:* dredže so železne košare, ki jih vlečejo po morskem dnu za nabiranje školjk (npr. pokrovače) in drugih vrst, ki žive na morskem dnu (morske kumare) ali so zakopane v morsko dno. Ta način lovljenja je zelo škodljiv in mora biti strogo nadzorovan in omejen (Food and Agriculture Organization of the United Nations b. l.p).
- *Lovljenje s stoječo zabodno mrežo:* te mreže so narejene iz tankih niti in so za ribe skoraj neopazne, postavljene so navpično v vodnem stolpcu, mreža je napeta med več nosilcev, lahko so zelo dolge in opremljene s signali, ki odvrtačajo sesalce. Ribe se ujamejo v mrežo, kadar je ne zaznajo s pobočnico, ujamejo se lahko tudi sesalci in neveretenčarji. Poznamo veliko različic stoječih zabodnih mrež, lahko so enoslojne, večslojne in imajo velikost očesa glede na pričakovani ulov ciljnih vrst (Food and Agriculture Organization of the United Nations b. l.j).
- *Lovljenje s parangali:* samostojna vrvi, na kateri je nameščenih več vrvic s trnki z vabo. Vrvi navijajo ročno ali strojno. S parangali lovijo plenilske vrste, za industrijski lov lignjev uporabljajo posebno različico parangala (angl. jigz). Te metode ribolova so obravnavane kot okolju prijaznejše tehnike, ker je manj prilova (Food and Agriculture Organization of the United Nations b. l.r).
- *Lovljenje z ribiško palico in ribiško vrvico:* glede na vrsto ribiške palice in vrvico lahko ribolov poteka z enim ali več trnkovi hkrati. Trnki

in vabe so lahko večji ali manjši, izbrani glede na zeleno ciljno vrsto ribolovnih organizmov. Običajno ribiči na ta način lovijo posamezne ribe in neželen ulov lahko spustijo nazaj v vodo (Food and Agriculture Organization of the United Nations b. l.k).

- *Lovljenje s pastmi*: pasti so košare ali kletke z vabo ali brez nje, ki so položene na dno in s katerimi lovijo vrste, kot so jastogi, raki, sipe, hobotnice in trske. Zgradba pasti je prilagojena glede na lov ciljne vrste, novejša pasti so oblikovane tako, da omogočajo pobeg neželenim vrstam (Food and Agriculture Organization of the United Nations b. l.m).

K povečanju ribolova in akvakulture sta največ prispevala tehnološki razvoj in množična uporaba učinkovitih pripomočkov, kot so sintetična vlakna, hidravlična oprema, ehosonarji za iskanje rib, satelitska tehnologija za navigacijo in komunikacijo, tehnologije za shranjevanje (zamrzovalne tehnike) in predelavo ulova (filetiranje) na plovilu ter dostopnost in uporaba izvenkrmnih motorjev. Tehnične izboljšave so pripomogle k učinkovitejšemu in ekonomičnejšemu ribolovu, a so posledice opazne kot prelov in uničevanje okolja. Zato je v ribištvu, ki je trajnostno usmerjeno, nujno uporabljati ribolovna orodja in ribiško opremo ter akvakulturne sisteme, ki imajo čim manjši vpliv na okolje. Zaradi vedno bolj osiromašenih ribolovnih virov in prelova se je ribolov premaknil iz obalnih morij na oceane, ribolovni pritisk se povečuje, pogost je tudi nezakonit ribolov (po ocenah naj bi dosegel celo 25 odstotkov ribolova) (Agnew idr. 2009; Macfadyen idr. 2019), vse to z namenom, da bi zadostili povpraševanju in zaradi povečevanja zaslužka (Food and Agriculture Organization of the United Nations b. l.f).

1.4 Akvakultura

Akvakultura je eden izmed večjih hitro rastočih prehranskih sektorjev in prevzema vodilno vlogo v oskrbi rib za prehrano. V Evropi akvakultura predstavlja 20 odstotkov proizvodnje ribiških izdelkov in neposredno zaposluje 85.000 ljudi. Panoga je sestavljena iz posameznih izvajalcev kot tudi iz različnih organizacij (European Commission b. l.a).

V akvakulturi trenutno vzrejajo okoli 580 različnih vrst rib, nevretenčarjev in alg, z njo se ukvarjajo vsi od najrevnejših kmetov do velikih mednarodnih organizacij. Vodne rastline, kot so morske alge, so prav tako pomemben del akvakulture, saj tudi te vsebujejo koristne hranilne snovi in so vir surovin v različnih industrijskih dejavnostih. Večina vzre-

jenih vrst v akvakulturi je z nižjih trofičnih nivojev, ki so pri dnu prehranjevalne verige. Glede na situacijo v ribištvu lahko pričakujemo, da bo v prihodnosti akvakultura predstavljala največji delež v ribiškem sektorju (Food and Agriculture Organization of the United Nations b. l.a).

Strategija za doseganje trajnostne akvakulture mora zagotavljati (Food and Agriculture Organization of the United Nations b. l.a):

- pravično plačilo ribogojcem za izvajanje ribogojstva,
- da so koristi in stroški razdeljeni pravično,
- zadostne količine razpoložljive hrane,
- upravljanje okolja v korist prihajajočih generacij,
- urejeno delovanje in upravljanje z akvakulturo ter dobro organiziranost industrije.

Prizadevanja za prihodnji razvoj akvakulture temeljijo na (Food and Agriculture Organization of the United Nations b. l.a):

- razvoju in blaginji skupnosti ter zdravju ljudi,
- izboljšanju prihodkov in standarda ter zagotavljanju kakovostne prehrane,
- zagotovitvi večjih pooblastil ženskam in kmetom.

Akvakultura je zelo produktivna, ker se v tej dejavnosti na hektar proizvede več hrane kot v živinoreji in poljedelstvu. Največji delež vzrejenih rib predstavljajo kitajski in indijski krapci, sledijo jim mehkužci (različne vrste školjk). Leta 2016 je skupni pridelek akvakulture iz 37 držav presegel ulov divjih rib, v tem letu je bil sektor akvakulture najhitreje rastoči del v celotni prehranski industriji, v njem so pridelali 80 milijonov ton hrane, pri čemer je izključena pridelava vodnih rastlin (Food and Agriculture Organization of the United Nations b. l.b; b. l.c). Eden od omejujočih dejavnikov v akvakulturi je pridobivanje mladice za vzrejo iz naravnega okolja, prav tako so še velike možnosti za ustvarjanje izboljšanih linij, ki so bolj prilagojene za življenje v akvakulturi.

Največji delež akvakulture odpade na azijske države, ki proizvedejo tudi največji delež hrane iz akvakulture. V letu 2016 so v azijskih državah proizvedli približno 71 milijonov ton hrane v akvakulturi; največja proizvajalka je Kitajska, ki pridelala 62 odstotkov celotne svetovne proizvodnje. Produktivnost se povečuje tudi v naslednjih državah: Egiptu, Nigeriji, Čilu, Indiji, Indoneziji, Vietnamu, Bangladešu in Norveški. V ribištvu je bilo leta 2016 zaposlenih 59,6 milijona ljudi, od tega je bilo 19,3 milijona zaposlenih v akvakulturi, ostalih 40,3 milijona pa v ribolovu.

Podatki o zaposlenosti so pomembni za ocenjevanje sektorja akvakulture, saj je ta sektor pomemben proizvajalec hrane in vir dohodkov za milijone zaposlenih (Food and Agriculture Organization of the United Nations 2018b, 30).

Za uspešen razvoj sektorja akvakulture so potrebni učinkovito upravljanje in nadzor ter tudi nadzor nad porabo naravnih virov, ki jih uporabljajo v akvakulturi. Naravni viri, ki jih uporabljajo v akvakulturi (voda, prostor, hrana za vzrejne organizme), so omejeni in pogosto pride do konfliktov z drugimi dejavnostmi, ki prav tako potrebujejo te vire. Ponekod naravne danosti in razpoložljivi naravni viri omogočajo dopolnjevanje akvakulture z različnimi kmetijskimi dejavnostmi, kar je poznano kot polikultura rib in rakov, kar pomeni, da hkrati vzrejajo vrste z različnih prehranskih nivojev, kar se pogosto pojavlja v Aziji v celinskih vodah ali na riževih poljih (Food and Agriculture Organization of the United Nations b. l.e; b. l.o).

Upravljanje z naravnimi viri v akvakulturi prispeva k dolgoročnemu trajnostnemu razvoju dejavnosti in zmanjšanju negativnih vplivov na okolje. Izbiranje pristopov za upravljanje in varnostnih ukrepov v akvakulturi je pomemben korak za zagotavljanje trajnostne akvakulture. Odprti akvakulturni sistemi so občutljivi za vplive iz okolja in hkrati imajo taki sistemi velik vpliv na okolje. Organizmi v akvakulturi so občutljivi za bolezni in zajedavce iz okolja, prav tako se lahko ti razširijo tudi iz akvakulture v okolje, višek hrane in odpadne snovi negativno vplivajo na okolje, kar lahko povzroči čezmerno obremenitev s hranili v okolju, zato je treba venomer zagotavljati, da je kvaliteta vode v najvišjem kakovostnem razredu, ter neprestano izboljševati vzrejne prakse (Food and Agriculture Organization of the United Nations b. l.e). Tudi države, ki so velike proizvajalke, kot je Kitajska, so znatno izboljšale upravljanje in nadzor v akvakulturi, varstvo okolja, izboljšale so se kakovost in raznolikost izdelkov ter ekonomska učinkovitost, trudijo se tudi ohraniti tradicionalen način pridelave riža in vzreje rib (Food and Agriculture Organization of the United Nations 2018b, 26).

Eno izmed večjih tveganj v akvakulturi predstavljajo tujerodne vrste, ki povzročajo škodo domorodnim (avtohtonim) vrstam ter ogrožajo biološko raznovrstnost. Pogosto tujerodne vrste izvirajo iz akvakulture ali iz akvarijev, kjer so zaželeni zaradi nezahtevne vzreje in velikega prirasta, v naravno okolje pogosto pobegnejo iz poškodovanih kletk. Če se vrsta po pobegu ustali v novem okolju, ima to pogosto pogubne posledice za okolje. Na poplavnem območju reke Misisipi se je zgodil pobeg

azijskih krapov iz ribogojnice in so sedaj prevladujoča vrsta, ki je izrinila mnogo domorodnih vrst. Poleg tega so lahko organizmi iz akvakulture vir novih patogenih organizmov za domače vrste (European Commission b. l. b; Nichols 2018, 1–4).

Za tradicionalni način gojenja rib v odprtem morju uporabljajo mrežaste kletke, ki so z vrvmi pritrjene na morsko dno. Iz kletk se odpadki sprostijo v okolje, enako bakterije in zajedavci, ki lahko okužijo divje populacije. Na Kitajskem, kjer na veliko vzrejajo ribe v ribnikih, je pogosto onesnaževanje lokalnih virov vode z odpadnimi vodami in veterinarskimi zdravili. Z zaprtimi sistemi vzreje se tveganje za onesnaževanje okolja zmanjša. Med pomembnimi izzivi v akvakulturi je učinkovito upravljanje z odpadnimi vodami in odpadnimi produkti, ki nastajajo v procesu vzreje (Poppick 2018).

Tehnološki napredek na področju akvakulture poteka zelo hitro, sistemi akvakulture so različni, od preprostih obratov, kot so manjši ribniki, do tehnološko dovršenih sistemov, kot so zaprti sistemi s popolnim nadzorom nad obratovanjem. Polovica svetovne akvakulture temelji na preprostih sistemih, kot so sladkovodni ribniki za vzrejo rastlinojedih vrst. Gojenje v zaprtih sistemih zahteva dobro poznavanje in nadzorovanje procesov hranjenja ter razgradnje odpadnih produktov in čiščenje odpadne vode – prednost takega načina je v manjšem tveganju za bolezni in onesnaževanje okolja. Izboljšave v akvakulturi gredo v smeri odpornejših kletk, učinkovitih zaščitnih premazov, selekcije vrst, izbora vrst za poribljavanje in ohranitve ogroženih vrst, proizvodnje krme iz surovin, ki so v tem času še neizkoriščene (Food and Agriculture Organization of the United Nations b. l. f).

FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations b. l. f) je opredelila dejavnike, ki vplivajo na izbiro sistema za akvakulturo:

- razvojni cilji in ciljni udeleženci,
- sprejemljivost in tržna vrednost vzrejenih vrst,
- razpoložljivost in stopnja tehnologije,
- razpoložljivost proizvodnih dejavnikov, podpornih sistemov ter storitev,
- zahtevane naložbe,
- obzirnost do okolja.

1.5 Ribolov in akvakultura v celinskih vodah

Celinske vode zajemajo jezera, reke, potoke, ribnike, mlake, kanale, jezove ter obalne lagune in delte rek, kjer se mešata rečna in morska voda

(somornica). Ribištvo v celinskih vodah je bilo že od nekdaj pomemben vir hrane za človeštvo. Ribolov in akvakultura v celinskih vodah poteka od manjših ribnikov in akumulacij vse do največjih svetovnih rečnih in jezerskih sistemov. Celinsko ribištvo najbolj ogrožajo netrajnostni ribolov, gradnja hidroelektrarn, mostov, kmetijstvo in odvzem vode za namakalne sisteme, poraba pitne vode, dejavnosti, ki porabijo veliko vode, kot je rudarjenje. Velikokrat imajo različni ekonomski sektorji izjemen negativen vpliv na upravljanje celinskega ribištva, še posebej uničujoči sta gradnja jezov in hidroelektrarn ter preusmerjanje rečnih tokov. Hidroelektrarne mnogokrat prikazujejo kot zelen in obnovljiv vir energije, medtem ko imajo velik negativen vpliv na živalstvo v vodnih telesih. Različni sektorji, ki niso povezani s celinskim ribištvom, a izkoriščajo iste vodne vire, poskušajo čim bolj povečevati donos, žal brez razmisleka o učinkih na ostale udeležence v okolju. Neprecenljiva škoda nastaja na velikih rekah Mekong, Kongo in Amazonka z gradnjo jezov in s preusmeritvijo strug (Welcomme 2016, 11–12; Food and Agriculture Organization of the United Nations b. l.p).

Posledice človekovih vplivov na celinske vode in ribištvo v njih postavljajo pred odločevalce mnogo izzivov v zvezi z upravljanjem in razvojem izpopolnjenih ter celostnih pristopov za razumevanje celinskega ribištva in za izvajanje nadzora, kar so pomembni vidiki za zagotavljanje trajnosti v ribištvu. Poleg tega še vedno primanjkuje zanesljivih informacij o številu in biologiji ribolovnih vrst, količini ulova in predelavi, vplivu celinskega ribištva na zaposlovanje in preživetje lokalnega prebivalstva, deležu ulova za prehrano ljudi. V nerazvitem svetu je zaradi slabega upravljanja celinskega ribištva najbolj prizadeto revnejše prebivalstvo s podeželja, ki ima omejen dostop do naravnih virov in je življenjsko odvisno od ribištva ter vodnega vira, medtem ko bogatejši sloji prebivalstva vedno bolj povprašujejo po različnih proizvodih in se povečuje degradacija celinskega ribištva (Beard idr. 2016, 2; Lynch idr. 2017; Food and Agriculture Organization of the United Nations b. l.p).

Statistični podatki in nadzor nad celinskim ribištvom so pomanjkljivi, zato je v tem sektorju možno opaziti netrajnostno delovanje in ogrožanje okolja. Kljub naštetim pomanjkljivostim bi lahko s trenutnim znanjem biologije in ekologije celinsko ribištvo izvajali bolj trajnostno in upoštevali nujne omejitve v drugih dejavnostih, ki delujejo ob celinskih vodah. Z večjim povpraševanjem po ribiških izdelkih se večja pritisk na celinsko ribištvo in od razvoja družbenih, političnih in ekonomskih organizacij bo odvisen napredek v akvakulturi. Rast ali padec sektorja bosta odvisna od politične volje udeležениh organizacij in posamezni-

kov, ki niso povezani samo z ribištvom, ampak tudi z vsemi drugimi dejavnostmi, ki za svoje delovanje potrebujejo celinske vode. Če bodo organizacije pripravljene zmanjšati svoje dobičke oziroma določene koristi za dobro celotne družbe in okolja, se bo sektor lahko premaknil v trajnostno smer razvoja (Welcomme 2016, 13).

Celinsko ribištvo je bolj razdrobljeno med državami kot morsko ribištvo, in zato sta upravljanje in nadzor nad njim bolj v pristojnosti držav ter je manj mednarodnih institucij, ki bi se ukvarjale s tem ribištvom (Lugten, 2010). V upravljanju celinskih voda pridejo v konflikt različne organizacije z drugačnimi interesi. Za učinkovito upravljanje z vodnimi viri in za usklajevanje potreb ter interesov vseh udeležencev so potrebni infrastruktura, naložbe in nadzor v sektorjih, ki izrabljajo celinske vode, da bi učinkovito zaščitili ribolovne vire in kakovost celinskih voda. Nadzor celinskih voda zajema procese in deležnike, ki prihajajo iz različnih sektorjev, kot so kmetijstvo, prehranski sektor, energetski sektor, zdravstveni sektor, gradbeni sektor in okoljski sektor. Organizacije in udeleženci iz različnih sektorjev upravljajo le svojo dejavnost in ne komunicirajo z drugimi udeleženci, ki potrebujejo celinske vode. Zato so pogosti konflikti, saj akter, ki spreminja tok vode in strukturo toka, oškoduje vse druge udeležence, ki izkoriščajo celinsko vodo. Pojavljata se dva prevladujoča problema, ki vplivata na ekosisteme v celinskih vodah: uničevanje vodnih ekosistemov in zmanjšana količina ter kakovost vodnih virov (površinskih in podzemeljskih virov). Zaradi intenzivne rabe celinskih voda v industriji, poselitve, kmetijstva, rudarjenja, krčenja gozdov in onesnaževanja poteka uničevanje vodnih okolij, kar je največja grožnja za ribolovne vire v celinskih vodah. Celinsko ribištvo najbolj ogrožajo dejavnosti izven sektorja, zato je potrebna implementacija trajnostnega razmišljanja v dejavnostih, ki izkoriščajo celinske vode. Upravljanje vodnih virov je izjemno kompleksno in ga je težko razreševati zaradi različnih prostorskih in časovnih potreb udeležencev, da bi dosegli učinkovito, trajnostno in pravično izrabo vode. Nekateri avtorji menijo, da razvoj sladkovodne akvakulture na celini lahko pripomore k bolj ozavešeni porabi in zagotavljanju kakovosti vodnih virov. To je tudi pot k ohranitvi ekosistemov in ekosistemskih storitev, ki jih izrablja človeštvo (Cooke idr. 2016; Unver idr. 2016, 15–16; Food and Agriculture Organization of the United Nations 2018b, 1).

Sladkovodni ribolovni viri so ekonomsko, prehransko, znanstveno, zgodovinsko in kulturno pomembni po celem svetu. Celinsko ribištvo oskrbuje s hrano na milijone ljudi in je še posebej pomembno za rev-

nejše prebivalstvo v Aziji, ki mu to ribištvo zagotavlja osnovni vir beljakovin (IUCN Freshwater Fish Specialist Group b.l.). Ribolov v celinskih vodah je zelo podoben morskemu ribolovu, še posebej ribolov na velikih jezerih, kot je Kaspijsko jezero, kjer se izvaja največje celinsko ribištvo. Pomembna ribolovna vrsta je črnorski sled (lat. *Clupeonella cultriventris*), ki poleg Kaspijskega jezera naseljuje še Egejsko in Črno morje. Jato privabijo z močnimi lučmi in jo nato obkrožijo z zaporno plavarico. Enak način ribolova uporabljajo v velikih afriških jezerih, jezeru Malawi, za ribolov v Amazonki. Za ribolov se uporabljajo različna ribolovna orodja, kot so obkroževalne mreže, pasti in stoječe zabodne mreže, slednje se uporabljajo v Kambodži in Mjanmaru (Funge-Smith 2018, 14).

Ekonomska vrednost ulova v celinskem ribištvu je ocenjena na približno 26 milijard dolarjev. Največji prispevki vrednosti trga prihajajo iz Azije (66,1 %) in Afrike (22,2 %). Težko je ovrednotiti celotno vrednost celinskega ribištva, saj se pojavlja veliko ilegalnega ulova. Pomemben del v celinskem ribištvu predstavlja rekreacijski ribolov, ki ima velik delež v ZDA in Kanadi in njegova vrednost znaša okoli 70 milijard dolarjev. Celotna vrednost celinskega ribištva je mnogo večja, če vključimo vrednosti, ki ne služijo trgov, ocenjena vrednost sektorja je približno 122 milijard dolarjev letno (Funge-Smith 2018, 216). V razvitejših državah celinsko ribištvo vključuje tudi ribolov za rekreativne namene. Rekreativno ribištvo je pogosto del tradicije in kulture in ga je še težje ovrednotiti ali o njem pridobiti informacije, saj se razlikuje od ribištva, ki se izvaja kot obrt (Funge-Smith 2018, 7).

Sektor celinskega ribištva ne izrablja celotnega potenciala zaradi ekoloških, ekonomskih in nadzornih izzivov (The Fish Site 2018). V današnjem času je velika grožnja za ribolov in akvakulturo ter z njima povezane dejavnosti v celinskih vodah tudi vnos tujerodnih vrst. Spremembe v ekosistemi celinskih voda imajo daljnosežne posledice, kakor se je pokazalo v nacionalnem parku v Montani (ZDA), kjer se je naselila tujerodna vrsta drobnega raka *Mysis relicta* (lat.), ki so jo zanesli iz severne Evrope. Najprej je upadla številčnost lososov (lat. *Oncorhynchus nerka*), za njimi pa še številčnost drugih vrst, ki so prehransko odvisne od lososov, kot so nekatere vrste plenilskih ptic in sesalcev (kojoti, rečne vidre, medvedi). Kasneje je območje zaradi zmanjšane ribolova lososov postalo nezanimivo tudi za ribiče in druge obiskovalce (IUCN Freshwater Fish Specialist Group b.l.).

Ulov se deli na porabo v gospodinjstvih, za lokalno prodajo ali za izvoz na tuje trge, lahko je porabljen svež, minimalno predelan, predelan

na tradicionalen način ali industrijsko predelan. Večino ulova iz revnejših držav (primer: ribolov v jezeru Viktorija) izvozijo v Evropo, Azijo in ZDA v obliki zamrznjenih filejev, ostanke predelujejo v ribjo moko, ki jo prav tako izvozijo na tuje trge (Funge-Smith 2018, 15).

FAO je začela opozarjati, da je celinsko ribištvo ključnega pomena za oskrbo s hrano in zmanjševanje revščine. Prvi korak k ureditvi sektorja je bila mednarodna konferenca leta 2015 v Rimu, ki so se je udeležili ribiški strokovnjaki, zakonodajalci, akademiki in ekologi iz različnih držav sveta (Cooke idr. 2016). Na konferenci so poudarili, da sektor potrebuje boljše podatke za nadzor stanja in trajnostno strategijo, ki bi omogočila razvoj celinskega ribištva v smer trajnostnega ribolova in akvakulture. Vzdržno celinsko ribištvo potrebuje zdrave ekosisteme, ki so odporni na podnebne spremembe in trajnostno izkoriščanje virov, a za doseganje teh ciljev je potrebno upravljati naravno okolje rib, kakovost in količino vode ter vpliv ribolova na okolje (Lynch idr. 2017). Intenzivna akvakultura lahko do določene mere nadomesti ribolov v celinskih vodah (Cooke idr. 2016).

Naštejemo lahko deset korakov, ki bodo pripeljali do odgovornega in trajnostnega celinskega ribištva. Koraki sledijo logičnemu razvoju, kako se lahko iz netrajnostne rabe preide na vzdržno stanje in ustvari napredek. Omenjeni koraki so (Food and Agriculture Organization of the United Nations in Michigan State University 2016):

- izboljšana ocena biološke proizvodnje, kar bo omogočilo management na osnovi znanosti (zbiranje ustreznih podatkov, nadzor ulova, izvedba anket, izboljšanje poročanja o stanju ipd.),
- pravilno ovrednotenje celinskih vodnih ekosistemov (zagotovitev ohranjanja ekosistemov, trajnostno naravnane vrednostne verige),
- oglaševanje prehranske vrednosti ulova (ribolovni organizmi so zdrav vir prehrane),
- razvoj in izboljšave znanstvenih pristopov za upravljanje celinskega ribištva (biološke raziskave, povezovanje skupin, deljenje informacij, omejitve ribolova, zaznavanje nevarnosti, ki bi lahko škodile okolju),
- izboljšana komunikacija med uporabniki sladkovodnih ribolovnih virov (pripomore k ustvarjanju zakonov, širši javnosti, ribiškimi skupnostim),
- izboljšava nadzora, predvsem za specifična sladkovodna okolja (ustanovitve institucij, ki bodo skrbele za nadzor in izvajanje

ustreznih odločitev, vplivale na državne zakone za določeno okolje),

- razvoj pristopov za sodelovanje različnih sektorjev in medsektorskih programov (upravljanje celinskih voda med različnimi sektorji, tako da se ohranja okolje, npr. med energetskim, kmetijskim in ribiškim sektorjem),
- spoštovanje kapitala in pravice interesnih skupin (spoštovanje kulturnih vrednot, mišljenj, znanja in raznolikosti staroselcev in ostalih prebivalcev),
- narediti akvakulturo pomembno zaveznico celinskega ribištva (razvoj trajnostne akvakulture, akvakultura sladkovodnih ribolovnih organizmov),
- razvoj akcijske strategije za svetovno celinsko ribištvo (hitro izvrševanje načrtov in strategij, hitro odzivanje na spremembe, upoštevanje in sodelovanje z mednarodno skupnostjo, vladami, družbenimi organizacijami, s staroselci, z zasebnim sektorjem in vsemi, ki izrabljajo celinske vode).

Ribolov in akvakultura v celinskih vodah v Sloveniji

Celinske vode so v Sloveniji razdeljene na 12 ribiških območij, ki se delijo na 67 ribiških okolišev, ki jih upravljajo ribiške družine. Upravljalci morajo pridobiti koncesijo za posamezni okoliš na javnem razpisu. Upravljanje celinskega ribištva temelji na vnaprej predvidenih načrtih upravljanja, v katerih so določene ribolovne in gojitvene lokacije. Ribiški okoliši so razdeljeni na ribiške revirje, medtem ko so območja, določena za rekreacijski ribolov, ribolovni revirji. V njih je dovoljen ribolov s trnkom in z ustrežno ribolovno dovolilnico, ki jo izda koncesionar ali ribiška družina. V gojitvenih revirjih gojijo ribe za repopulacijo domorodnih vrst. Ribiški revirji so najmanjše enote ribiškega upravljanja, v Sloveniji jih je nekaj več kot tri tisoč. Na določenih mestih so tudi rezervati, ki služijo za ohranjanje domorodnih ribjih vrst. Upravljanje ribištva poteka v prostotekočih vodah kot v akvakulturnih sistemih, v katerih gojijo različne ogrožene domorodne vrste in vrste za vlaganje v druge akvakulturne sisteme (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano b. l. e; Vlada Republike Slovenije 2015, 12). Upravljanje ribištva v celinskih vodah ureja Zakon o sladkovodnem ribištvu (2006).

V Sloveniji je v celinskih vodah dovoljen le negospodarski ribolov, ki ga upravljajo ribiške družine. Ribiške družine so društva, njihovi člani

imajo določene ugodnosti pri nakupu ribolovnih dovolilnic, v zameno izvajajo dejavnosti, ki pomagajo delovanju društva in upravljanju ribištva. Posamezniki lahko kupijo dovolilnice za en dan, tri dni, teden ali za eno leto. Na ribolovni dovolilnici je zapisano, v katerem časovnem obdobju in za katero ribolovno območje je veljavna, katere vrste rib je dovoljeno loviti, kakšne so dovoljene mere rib za izlov in obdobje lovopusta, dovoljene vabe in dovoljen način ribolova. Ribolov v komercialnih ribnikih je namenjen trženju ribolova, način in pogoje lova določa nosilec dejavnosti na osnovi predpisov v pravilniku o komercialnih ribnikih (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano b. l. e).

Na vodnih telesih, ki so opredeljena kot vode posebnega pomena, upravljanje ribištva izvaja Zavod za ribištvo Slovenije. To so območja, ki imajo veliko biotsko raznolikost in so pomembna za ohranitev vodnega življenja ter je njihovo upravljanje prevzela država (Vlada Republike Slovenije 2015, 13). Vode posebnega pomena so naslednje: reka Radovna, reka Sava Bohinjka in Triglavska jezera, reka Unica, reka Iščica, reka Sava, reka Kolpa, reka Obrh v Loški dolini, Cerkljansko jezero, reka Krka, reka Višnjica, reka Soča in Krnsko jezero (Vlada Republike Slovenije 2015, 13–14). Vse omenjene celinske vode imajo določene meje, kamor segajo območja posebnega pomena in varovanja. Pogosto so meje določene z mostovi ali jezovi. Vse omenjene reke in jezera vključujejo tudi pritoke, razen če to ni drugače določeno. Spremembo vodnega režima zaradi hidroelektrarn ali drugih zapor na vodnem telesu je potrebno dobro premisliti ter uskladiti z biološkimi zahtevami in pripraviti strokovno ustrezno spremembo ali prilagoditev ribiškega upravljanja na takem območju. Enako je potrebno postopati tudi, kadar je podana zahteva za spremembo vodnega režima, kot je primer izgradnje umetnega ribnika za vzrejo rib. V ribiškem upravljanju voda je nujno upoštevati Zakon o vodah (2002; Vlada Republike Slovenije 2015, 13–14).

V slovenskih celinskih vodah živi 86 sladkovodnih vrst rib, od tega je 67 vrst domorodnih, štiri vrste obloustk in pet vrst sladkovodnih rakov. Veliko ribolovnih vrst je tudi ogroženih živalskih vrst, zato je potrebno zaščititi ogrožene vrste in njihove življenjske prostore. V Sloveniji je z direktivo EU (Direktiva Sveta 92/43/EGS z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst 1992) in s predpisi (Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah, 2004) zavarovanih 30 vrst rib, štiri vrste obloustk in dve vrsti rakov. Na seznamu ogroženih vrst je 55 vrst rib, tri vrste obloustk in tri vrste rakov. Seznam zajema tudi vrste, ki so izumrle, nekatere so v ka-

tegoriji prizadete vrste, ranljive vrste, redke vrste in potencialno ogrožene vrste (Direktiva Sveta 92/43/EGS in Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah po Vlada Republike Slovenije 2015, 19).

Poslabšanje življenjskega okolja rib je povezano z uporabo vode za akvakulturo, gradnjo vodnih pregrad, ki onemogočajo selitve in preprečujejo, da se ribolovne populacije obnovljajo po naravni poti, onesnaževanjem ter drugimi antropogenimi vplivi. Na ribolovne populacije do določene mere vplivajo tudi plenilci, kot so ribojede ptice. Velik vpliv na domorodne vrste in na spreminjanje življenjskih prostorov (habitatov) ima tudi naselitev tujerodnih vrst. Velikokrat je tujerodne vrste naselil človek z mislijo, da bodo obogatile ribolov. V 20. stoletju so v reko Sočo naselili potočne postrvi iz donavskega povodja, ki so se križale s soško postrvjo in ogrozile njen obstoj. Podoben primer je naselitev donavske podusti v 60. letih v reko Vipavo, ki je ogrozila obstoj jadranske podusti. Z velikimi dolgoletnimi napori so uspeli, da se je populacija soške postrvi obnovila in je danes uspešen primer ohranitve vrste. Potrebni so bili različni ukrepi; najprej so poiskali genetsko čim čistejše osebke soške postrvi in začeli z gojenjem ter s selekcijo, iz rek so lovili donavske potočne postrvi in nato vlagali soško postrv. Vnos novih vrst v tuja, neavtohtona okolja je lahko zelo nevaren poseg za domorodne vrste. Tujerodne vrste in še posebej tiste, ki so zelo invazivne, povečajo konkurenco med vrstami za prostor in hrano ter zmanjšajo sposobnosti rasti avtohtonih vrst, ker ne zmorejo tekMOVATI s prišleki. Pri poribljavanju z gojenimi vrstami je treba paziti tudi na to, da so vrste prilagojene na izbrani habitat, saj se lahko v ribogojnicah ribe dobro razvijajo, ko pa jih preselijo v naravno okolje, niso več konkurenčne in lahko hitro poginejo (slabše sposobnosti za iskanje hrane, manjši reprodukcijski potencial).

Rekreacijski ribolov na celinskih vodah ima pomemben ekonomski učinek. Ta se povezuje s turizmom v različnih dejavnostih, kot so npr. gostinstvo, trgovine, prenočitve, ribogojstvo in različne druge storitve. Ribolov je v Sloveniji dovoljeno izvajati le v določenih ribolovnih revirjih, kjer je dovoljeno loviti 31 domorodnih in 11 vnesenih vrst rib, kar je določeno z Uredbo o ribjih vrstah (Uredba o ribjih vrstah, ki so predmet ribolova v celinskih vodah 2017). Glede na spremembe v populacijah in ogroženost določenih ribolovnih vrst je potrebno Uredbo o ribjih vrstah tudi prilagajati. Ribe, ki jih lahko lovijo, so navedene v preglednici 1.1 (Uredba o ribjih vrstah, ki so predmet ribolova v celinskih vodah po Vlada Republike Slovenije 2015, 21):

Izmed vseh vrst rib, naštetih v preglednici 1.1, je bilo med letoma

Preglednica 1.1 Lovne vrste rib v celinskih vodah v Sloveniji od leta 1986 do 2010

Skupina	Domorodne	Tujerodne
Salmonidi	Soška postrv, lipan, jezerska postrv, potočna postrv, sulec	Jezerska zlatovčica, potočna zlatovčica, različni križanci, šarenka
Ciprinidi	Androga, blistavec, bolen, čep, grba, jegulja, jez, klen, klen štrkavec, klenič, linj, menek, mrena, mrenič (pohra), navadni koreselj, navadni okun, navadni ostriž, ogrica, pisanec, pisanka, platnica, ploščič, podust, primorska belica, pohra, rdečeoka, rdečeperka, smuč, som, ščuka, zelenika	Beli amur, črni amur, srebrni tolstobik, srebrni koreselj, ameriški somič, sončni ostriž, krap gojeni, postrvji ostriž, psevdorazbora, zlata koreselj

OPOMBE Povzeto po Vladi Republike Slovenije (2015, 21).

1986 in 2010 največ ulovljenih tujerodnih vrst šarenk in krapov, med domorodnimi vrstami pa potočnih postrvi in podusti. Ribolovni režim in pravila za izvajanje ribolova določa Pravilnik o ribolovnem režimu v ribolovnih vodah (2007). V njem so določeni vsi pogoji, ki so potrebni za izvajanje ribolova, ter vrste dovolilnic, čas in način ribolova, dovoljene vrste ulova in vabe, najmanjše lovne mere, varstvene dobe, dovoljen količinski ulov posamezne vrste in ravnanje z ujetimi ribami. V nekaterih ribolovnih revirjih ali okoliših je lahko ribolovni režim tudi strožji, odvisno od gojitvenega načrta. Za tujerodne vrste velja sproščen ribolovni režim, ki je prav tako določen v gojitvenem načrtu. Ribiči organizirajo tekmovanja, ki služijo tudi oglaševanju in popularizaciji rekreacijskega ribolova in ribolovnega turizma (Pravilnik o ribolovnem režimu v ribolovnih vodah po Vladi Republike Slovenije 2015, 22–24).

Vsi vodni organizmi in še posebej ribolovni organizmi, na katere se izvaja še dodaten pritisk z ribolovom, ki zmanjšuje njihovo številčnost, potrebujejo funkcionalne reke, potoke, jezera, rečne mrtvice itd., ki jim nudijo zdrav življenjski prostor za življenje (prehranjevanje, razmnoževanje, selitve, skrivališča itd.) Če je življenjsko okolje poškodovano ali celo izgine, ima to poguben vpliv na obstoj ribjih populacij in na zmožnost preživetja. Ribolovni organizmi v celinskih vodah potrebujejo čisto vodo, drstišča, okolje za razvoj zaroda, dovolj hrane, prehodne tokove, ki omogočajo selitve. V Sloveniji se zdravje vodnih habitatov slabša. Vzroki za poslabšanje so predvsem regulacije vodnih tokov, raba vode za gospodarske namene, kot so kmetijstvo, hidroelektrarne, oskrba javnih vodovodov, poselitve, onesnaževanje in drugi posegi v ce-

linske vode. Poleg tega je opazen še vpliv podnebnih sprememb in suše, kar škoduje vodnim habitatom. Navedeni dejavniki vplivajo na upad biološke raznolikosti in na kakovost vode. V nekaterih rekah se zmanjšuje količina kisika v vodi, predvsem zaradi poletnih suš (visoke temperature in malo padavin), zaustavljenih tokov in velike količine hranil v vodi (Vlada Republike Slovenije 2015, 42–43).

Veliko je težav v ribiškem upravljanju in pojavljajo se tudi konflikti v izvajanju predpisov ter evropskih direktiv. Direktiva o obnovljivih virih energije (Direktiva 2009/28/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. aprila 2009 o spodbujanju uporabe energije iz obnovljivih virov, spremembi in poznejši razveljavitvi direktiv 2001/77/ES in 2003/30/ES 2009) od Slovenije zahteva, da povečuje svoje obnovljive vire energije, medtem ko habitatna direktiva (Direktiva Sveta 92/43/EGS) zahteva, da varuje in ohranja življenjske prostore. Veliko konfliktov povzroča izkoriščanje malih in večjih vodnih tokov za pridobivanje električne energije, saj postavljanje hidroelektrarn ali pregrad ogroža življenjske prostore ribolovnih vrst (Direktiva 2009/28/ES in Direktiva Sveta 92/43/EGS).

Pregrad, ki ovirajo pretoke voda, je okoli 450. Največ jih je na rekah Dravi, Savi in Soči ter njihovih pritokih. Visoke pregrade so neprehodne za ribe, žal pa niso dovolj učinkovite prilagojene ribje steze in je zato oviran prehod rib po vodotoku. Reka Mura je izjema na slovenskem ozemlju, saj nima umetnih pregrad in je omogočena popolna prehodnost za ribe (reka ima en jez, ki je prehoden) (Vlada Republike Slovenije 2015, 53–59).

Hladnovodne ribogojnice, kjer gojijo postrvi, prav tako izrabljajo določene količine vode in lahko v nekaterih primerih onesnažijo vode. V toplovodnih ribogojnicah in komercialnih ribnikih se pojavlja nevarnost, da bi se invazivne vrste širile iz akvakulture v druga okolja. Iz gojitvenih bazenov v Avstriji se je v naravo razširil signalni rak in sedaj živi v Dravi in Muri. Luzijanski rak se iz Italije po reki Soči širi proti Sloveniji. Pogosto so tujerodne vrste prenašalci parazitov in mikroorganizmov, ki povzročajo hude bolezni, ker domorodne vrste niso prilagojene na te parazite. Vzroki za pojavljanje tujerodnih vrst so različni, nekatere vrste izginejo, nekatere se ustalijo in jih je potrebno izvajati ter nadzorovati njihovo številčnost, da je škoda, ki jo povzročajo, čim manjša (Vlada Republike Slovenije 2015, 59–63).

Komercialni ribniki so stoječe vode in so lahko ustvarjeni po naravni poti ali so umetni in jih je zgradil človek. Običajno niso povezani z dru-

gimi vodami v ribiškem okolišu in zato se ribe ne morejo seliti oziroma pobegniti. V te vode običajno vlagajo odrasle ribe za ribolov in v komercialnih ribnikih so omogočeni rekreativni ribolov ter tekmovanja v ribolovu, rekreativni ribiči ribe večinoma porabijo za prehrano. Običajno so vrste rib v komercialnih ribnikih domorodne, vzrejajo tudi tujerodne vrste, če gojitelj pridobi ustrezna dovoljenja. Za komercialni ribnik je potrebno pridobiti pravico o vodi in upoštevati usmeritve Zavoda za ribištvo Slovenije in Zavoda Republike Slovenije za varstvo narave (Vlada Republike Slovenije 2015, 69–70).

Za gojitev rib je potrebno pridobiti vodno pravico ter dovoljenje v skladu s predpisi o varstvu narave. Gojitev domorodnih rib se izvaja glede na gojitveni načrt in običajno so taki objekti od vodotoka ločeni s pregradami. Ribolovne vrste, ki služijo vlaganju, gojijo v naravnem okolju ali v nadzorovanih ribogojnicah. Za poribljavanje je prav tako potrebno pridobiti ustrezno dovoljenje, kot ga določa Pravilnik o podrobnejših pogojih za pridobitev dovoljenja za gojitev rib za poribljavanje (2010). Ribiške družine in ribiški upravljavci izvajajo gojenje predvsem domorodnih vrst ribolovnih organizmov za vlaganje tako v hladnejše hitro tekoče vode kot v toplejše vode, kot so stoječe vode (ribniki). V slovenskih ribogojnicah največ vzrejajo domorodne vrste, kot sta potočna in soška postrv, in tujerodne vrste, kot je šarenka (Vlada Republike Slovenije 2015, 72–73).

Pogini rib v celinskih vodah se v Sloveniji dogajajo vsako leto zaradi naravnih dejavnikov, nesreč in kaznivih dejanj. Največkrat zabeleženi vzroki pogina so bili onesnaženje vode s strupenimi snovmi, pomanjkanje kisika v vodi in premajhen pretok v poletnih sušah. Nadzor celinskih voda in rib opravljajo ribiški inšpektorji in ribiški čuvaji. Ribiški čuvaji izvajajo nadzor v ribiških okoliših in kršitve Zakona o sladkovodnem ribištvu sporočajo ribiškemu inšpektorjem (Vlada Republike Slovenije 2015, 75–77).

Oglaševanje sladkovodnega ribištva, kamor sodijo popularizacija rekreativnega ribolova in pridobivanje članstva, varovanje narave, seznanjanje s predpisi in z ukrepi, izvajajo Ribiška zveza Slovenije in ribiške družine pa tudi nekaj zasebnih podjetij. Zavod za ribištvo Slovenije je strokovna inštitucija, ki se ukvarja izključno z morskim in s sladkovodnim ribištvom ter javnost seznanja z upravljavskimi ukrepi in širi znanje o ribištvu. Pomembni reviji, ki obravnavata teme iz ribištva, sta *Ribič* ter *Vode in mi*. Nekatere zasebne organizacije izdajajo knjige, pripravljajo televizijske oddaje, prireditve, sejme in reportaže. V Tehniškem

muzeju Slovenije v Bistri prikazujejo ribiško tradicijo v Sloveniji (Vlada Republike Slovenije 2015, 78–80).

Cilji sladkovodnega ribištva, ki jih določa Zakon o sladkovodnem ribištvu (2006), so zagotavljanje kvalitetnega ribolova za vse udeležence, neoporečnost ulovljenih rib za prehranske namene, večanje gospodarskega učinka sladkovodnega ribištva in varovanje okolja oziroma habitatov vseh vrst, ki žive v njih. Cilji so podrobneje opredeljeni v samem zakonu, podrobnejši opis je tudi v Programu upravljanja rib v celinskih vodah Republike Slovenije za obdobje do leta 2021 (Vlada Republike Slovenije 2015). Cilji so usmerjeni v zagotavljanje trajnosti ribištva in ribolovnih virov (Zakon o sladkovodnem ribištvu 2006).

Ribištvo v celinskih vodah je akvakultura in rekreativni ribolov in obe dejavnosti se tesno povezujeta s turizmom ter z varovanjem okolja. V turizmu predstavlja ribiški turizem dejavnost, ki pritegne zahtevne goste, zato je povezovanje turizma in ribištva ekonomsko zanimivo. Število rekreativnih ribičev je več kot 14.000 (Funge-Smith 2018, 115)

Ulov celinskega ribištva v Sloveniji je leta 2015 obsegal 141 ton, kar je zelo majhen ulov v primerjavi s prejšnjimi leti (Statistični urad Republike Slovenije b. l. h). Čeprav je bil ulov manjši, je raznolikost vrst še vedno velika. Prevladujoči vrsti sta krap z 38 odstotki in šarenka s 13 odstotki.

Sladkovodno ribogojstvo se deli na vzrejo toploljubnih vrst (krapovci) in vzrejo hladnoljubnih vrst (salmonidne vrste). Glede na način hranjenja imamo v Sloveniji ekstenzivno, polintenzivno in intenzivno akvakulturo. Ekstenzivni način hranjenja ne zahteva dodatnega hranjenja, ker ribe najdejo dovolj hrane v naravnem okolju (v ribniku), vendar jim je onemogočen izhod iz ribnika. Pri polintenzivnem načinu gojenja je potrebno občasno hranjenje s krmo. Izdatno hranjenje je potrebno v intenzivnem načinu hranjenja, ker organizmi ne morejo najti hrane v bazenih. Intenzivna akvakultura pomeni, da na majhnem prostoru gojijo čim večje število rib na volumen vode. V ekstenzivnem načinu gojenja je številčnost organizmov najnižja in tak način gojenja minimalno vpliva na naravno okolje. V Sloveniji imamo naslednji tehnologiji gojenja: gojenje v zaprtih bazenih in v pretočnih bazenih. Pretočni bazeni so povezani z vodotokom v bližini (reka, potok) (Bolje 2019, 99–119).

Intenzivno gojenje ima lahko negativne vplive na okolje, ki so običajno vnos umetnih hranil, iztrebkov gojenih organizmov in antibiotikov v okolje ter prenos bolezni in križanje med osebki iz akvakulture s tistimi iz naravne populacije (Bolje 2019, 102). Akvakultura ima lahko

tudi pozitivne učinke na okolje: gojišča lahko predstavljajo zatočišča različnim ribolovnim organizmom, vzrejamo lahko mladice za naselitve v naravno okolje (Bolje 2019, 102). Trajnostna akvakultura pomeni izvajanje trajnostnih praks, ki imajo čim manjši vpliv na okolje. Takšne prakse so uporaba manjše količine krme, nižja naselitvena gostota rib, uporaba odpadnih snovi iz ribogojstva v kmetijstvu (gnojila), poraba čim manj vode na težo proizvedenega organizma, brez vzreje transgenih vrst, gojenje brez uporabe antibiotikov ali čim manjša uporaba ter čim nižja smrtnost in neoporečnost gojenih proizvodov v smislu odstotnosti pesticidov, herbicidov, težkih kovin ali drugih škodljivih snovi. V Sloveniji ne izvajajo ekološke akvakulture, izvajajo se nekatere našete trajnostne prakse (Bolje 2019, 107).

Gojenje v zaprtih recirkulacijskih akvakulturnih sistemih ima izjemno majhen vpliv na okolje in porabi malo vode, a je velik porabnik energije (potrebno energijo lahko pridobivajo s sončnimi paneli). Omejnjeni sistem je popolnoma nadzorovan, a je naložba v te sisteme dražja (Bolje 2019, 107–108; Ahmed in Turchini 2021).

1.6 Morsko ribištvo

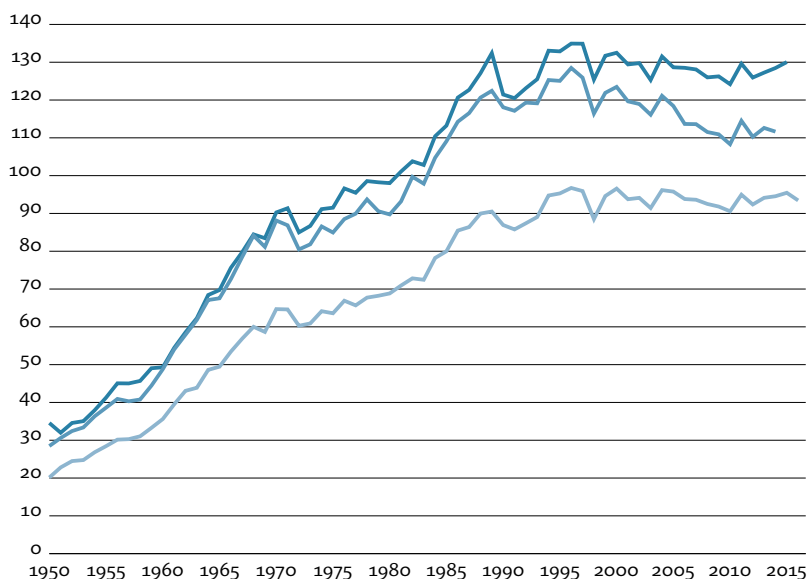
Morsko ribištvo je pomemben sektor, ki zaposluje več kot 300 milijonov ljudi in več kot milijardi ljudi po svetu zagotavlja najpomembnejši vir beljakovinske hrane. Svetovne zaloge ribolovnih virov so ogrožene zaradi prelova, uničevanja naravnih habitatov, onesnaževanja okolja in podnebnih sprememb. Morje je skupna dediščina celotnega človeštva in pripada vsem, vendar nimajo vse države dostopa do morja in prednosti, ki jih to prinaša. Revnejše države pa nimajo finančnih ali tehničnih sposobnosti, da bi lahko izkoriščale koristi iz morja in pomagale varovati morje (Yassin Mohammed b. l.). Razporeditev lastništva morskih virov in prodajne moči je težava, ki si jo v veliki večini lasti nekaj večjih, bogatejših držav (Nemčija, Japonska, ZDA, Velika Britanija, Francija, Izrael, Norveška in Kanada), ki so ribiške velesile in lovijo v vseh svetovnih morjih, od obalnih voda do odprtih voda na oceanih. Na drugi strani so revne države, ki ribolov izvajajo s preprostimi ribolovnimi orodji in opremo (mali ribolov). Pogosta težava v obeh segmentih je (ne)zanesljivost poročanja o ulovu, na katerem temeljijo vsi statistični izračuni o ulovu (Blasiak idr. 2018).

Ribolov v morju poteka od obalnih območij do odprtega morja, v tropskih in polarnih morjih, na izlivih rek, v zalivih, lagunah, nad koralnimi grebeni. Ekosistemi, v katerih poteka ribolov, se neprestano spre-

minjajo, in večje kot so spremembe, večji je vpliv na produktivnost ekosistema, ki je pogosto negativen za ribolov. Ekosistemi se na vplive odzivajo in obseg teh odzivov določa odpornost ekosistemov, ki pa je omejena. Glavni smisel ukrepov upravljanja morskega ribištva je preprečevati netrajnostne prakse, ki zmanjšujejo produktivnost ekosistemov in posledično tudi ribištva (Food and Agriculture Organization of the United Nations b. l.č).

Netrajnostno ribištvo – pretiran ribolov in neprimerna uporaba ribolovnih orodij – uničuje biološko raznovrstnost v morju in s tem tudi siromaši ribolovne vire. Uporaba neprimernih ribolovnih orodij povzroča uničevanje morskega dna in koralnih ekosistemov, pretiran izlov predatorskih in selivskih vrst (tune in mečarice), ribolovna orodja morajo biti čim selektivnejša, da lovijo tarčne vrste in da je čim manj prilova (želve, ptice, morski psi in morski sesalci). V nekaterih delih sveta je nadzor nad ulovom slab in potreba za dobičkom pospešuje ribolov (povečanje zaslužkov, prodaja dražjih vrst), kar bo v prihodnje še poslabšalo obstoječe težave (Cheung, Lam in Wabnitz 2019, 8). Poleg tega morski ribolov ogrožajo še druge dejavnosti, kot so črpanje nafte, rudarjenje ter posledice podnebnih sprememb, kot so segrevanje morij, povečevanje kislosti (kislost morij narašča, ker je v zraku vedno več CO₂, ki se raztaplja v vodi), manj raztopljenega kisika v morski vodi, s klimatskimi spremembami povezani pojavi, ki vplivajo na ribolov in še posebej na lov selitvenih vrst. Te vrste se selijo proti severnemu in južnemu polu in sledijo tokovom z obiljem hrane ter s primerno temperaturo vode. Z dvigom temperature prek optimalne meje se lahko zgodi, da bo preživetje teh vrst ogroženo in bodo njihove populacije upadle. Takšne spremenjene razmere lahko ustrezajo tujerodnim vrstam, ki se lahko zelo namnožijo in ogrozijo ribolov (Cheung, Lam in Wabnitz 2019, 9). Na drugi strani pa še vedno primanjkuje biološkega znanja o ribolovnih vrstah, kar onemogoča predvidevanje sprememb in tveganj v morskih ekosistemih. Poleg tega na biotsko raznovrstnost in na ribolovne vire močno vpliva tudi nezakonit in neprijavljen ribolov, kar še stopnjuje težave (glej str. 8).

Pojavila se je potreba po razvoju učinkovitega svetovnega pristopa, ki bo ekološko, ekonomsko in družbeno trajnostno naravnano do morskega okolja in morskih virov. Pričakuje se, da prihodnost morskega ribištva ne bo več ekonomsko izvedljiva, če se sistem upravljanja ribištva ne bo prilagodil spremenjenim razmeram. Izkoriščanje morskih virov se bo še povečevalo, kar bo privedlo do izčrpanja ribolovnih virov, zmanjšanja ulova in biološke raznolikosti. Edino z ustreznimi ukrepi in močno po-

Slika 1.2 Primerjava morskega ulova na svetovni ravni (v milijonih ton; temno – Watson in Tidd 2018, srednje – SAU, svetlo – FAO; povzeto po Our Shared Seas b.l.)

litično voljo ter mednarodnim sodelovanjem se lahko omenjene grožnje zmanjša (Cheung, Lam in Wabnitz 2019, 11, 35).

Po podatkih Evropske agencije za okolje je bilo v Severnem in v Baltskem morju največ ulova v letu 2015. Podatki kažejo, da se v omenjenih morjih stanje izboljšuje, kajti od leta 2000 upravljavski ukrepi stremijo k zmanjševanju ribolovnega pritiska na staleže rib in mehkužcev. Znaki okrevanja so se pokazali v večji razmnoževalni sposobnosti mnogih vrst. Medtem se razmere ne izboljšujejo v Sredozemskem in v Črnem morju, ribolovni pritisk se ne zmanjšuje, težave so pri uvajanju zaščitnih ukrepov za najbolj ogrožene staleže ribolovnih vrst (The European Environment Agency 2018).

Slika 1.2 prikazuje primerjavo ulova na svetovni ravni iz treh različnih virov: FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations b.l.n), spl. strani Sea Around Us (Pauly, Zeller in Palomares 2020) ter Watson in Tidd (2018). Organizacija FAO pridobiva podatke od institucij, zadolženih za zbiranje nacionalnih podatkov o ribištvu iz različnih držav, medtem ko Sea Around Us ter Watson in Tidd upoštevajo še nezakonit ribolov, zavržke in ulov iz malega negospodarskega ribištva. FAO poroča, da je svetovni ulov leta 2016 znašal 93 milijonov ton in se v zad-

njih dvajsetih letih ni povečeval, ampak je bil na istem nivoju, medtem ko analize Sea Around Us ter Watsona in Tidda kažejo, da je od leta 1995 do 2016 količina ulova že upadala (Our Shared Seas b. l.).

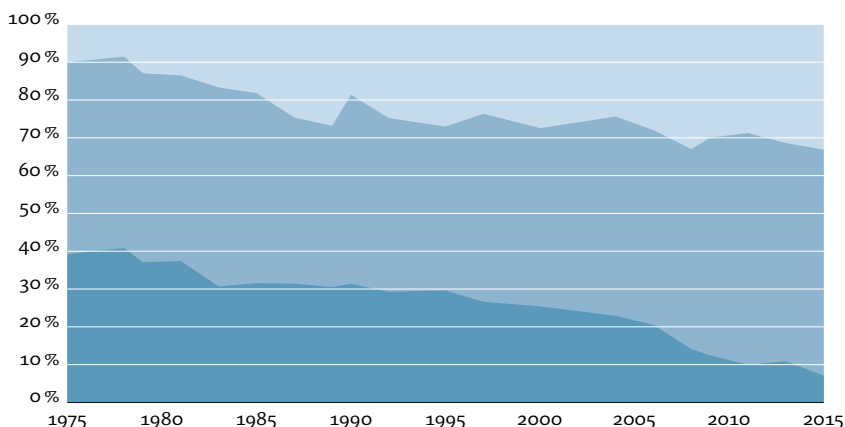
Watson in Tidd (2018) ocenjujeta, da je 20 % svetovnega ulova rib in drugih ribolovnih vrst pridobljenih nezakonito, kar ribiškemu sektorju povzroča približno 10 do 23 milijonov dolarjev škode. V letu 2015 je ilegalen ulov ocenjen na približno 32 milijonov ton ulova (Our Shared Seas b. l.).

Izgube po ulovu se dogajajo v vseh oblikah ribištva, od ulova do predelave ter do končne prodaje kupcu, in daljša kot je oskrbna veriga, večja je izguba izdelka. Poznamo tri načine izgube izdelkov: fizično izgubo, izgubo kakovosti in izgubo tržne moči. Fizična izguba je popolna izguba v oskrbni verigi, kjer izdelki niso prodani niti uporabljeni.

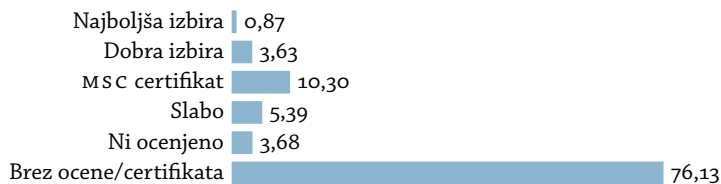
O izgubi kakovosti izdelkov govorimo, ko se izdelki pokvarijo ali so poškodovani; sicer so taki izdelki še rabljeni, vendar so opredeljeni kot nižjekakovostni. O izgubi tržne moči govorimo, kadar trg reagira tako, da je prodajna cena, kljub dobri kakovosti, manjša. Preobsežno število rib na trgu vodi v upad prodaje, zato tudi cene padajo. Po ulovu nastanejo izgube iz več razlogov – kot posledica tehničnih in tehnoloških pomanjkljivosti, tudi zaradi slabega znanja in pomanjkljivih veščin, ki so v 65 odstotkih vzrok za izgube ulova. V 35 odstotkih so izgube povezane s slabim nadzorom v oskrbni verigi. Izgube ulova v revnih državah so večje zaradi slabe opreme in znanja ter lahko tudi ogrozijo prehransko varnost revnih skupnosti. Poleg izgub ulova so pomemben dejavnik tudi slabo evidentiranje ulova ter namerne zamenjave vrst z namenom pridobitve dobička ali celo prikrivanja izvora (Funge-Smith 2018, 208–209).

Velike spremembe je opaziti v stanju ribolovnih virov, kot prikazuje slika 1.3. Podatki prikazujejo, da je bilo v letu 2015 kar 33 odstotkov staležev ribolovnih vrst prelovljenih (svetlomodra), število prelovljenih ribolovnih vrst se je povečevalo in se je ustalilo šele v zadnjih letih. Zmanjšuje se število vrst, ki so manj izkoriščane (temnomodra), ker lovijo čedalje več vrst, medtem ko se je povečalo število vrst, ki so trajnostno izkoriščane (srednjemodra) (Our Shared Seas b. l.).

Na sliki 1.4 je mogoče videti, kolikšen delež proizvodnje morskih izdelkov ima oceno ali certifikat in kolikšen je neocenjen. Samo približno 20 % zabeležene proizvodnje ima ocene ali certifikat, ostala proizvodnja ni niti ocenjena in niti certificirana. Od ocenjenih proizvodov jih ima odlično oceno samo en odstotek, oceno dobra izbira le tri odstotke in

Slika 1.3 Stanje ribolovnih virov v morskem ribištvu (temno – neizkoriščeni staleži, srednje – trajnostno izkoriščani staleži, svetlo – prelovljeni staleži; povzeto po Our Shared Seas b.l.)

Slika 1.4 Ocena kakovosti ribiških izdelkov v letu 2016 (povzeto po Our Shared Seas b.l.)

pet odstotkov izdelkov sodi v kategorijo slabo (Our Shared Seas b.l.).

Implementacija pravičnega nadzora ribolova na odprtem morju in v obalnih območjih, pravilno ovrednotenje različnih ribištev in podpora malemu, trajnostno naravnemu ribištvu so prvi koraki k trajnostnemu upravljanju. V upravljanju je treba upoštevati tudi raznolike državne subvencije, ki nagrajujejo le večje ribiške obrate, medtem ko manjši obrati velikokrat ostajajo brez subvencij. Večji ribiški obrati so navadno tisti, ki čezmerno izkoriščajo morske vire, predvsem na odprtem morju. Na odprtih morjih tudi ni ustrezne zakonodaje, ki bi urejala aktivnosti na območjih, ki so zunaj nacionalnih pristojnosti (angl. *areas beyond national jurisdiction*) in bi jih morali ustrezno zavarovati pred pretiranim izkoriščanjem z ribolovom ter pred rudarjenjem (Watson 2019). Ideja, da začnemo morje in njegove vire upoštevati kot skupno dediščino človeštva, je še en korak, ki vodi v pravo razvojno smer. Mišljeno je, da naj bi se izkoriščanje morskih virov izvajalo na takšen

način, da bodo ti dolgoročno služili vsem skupnostim brez ogrožanja biološke raznovrstnosti ali poslabšanja razmer v okolju (Watson 2019).

1.7 Ribištvo v Sloveniji

Ribištvo v Sloveniji je eden najmanjših sektorjev, vendar še vedno pomemben, predvsem zaradi kulturne dediščine in tržnih niš. Prepleta se z nekaterimi drugimi panogami, kot sta turizem in šport. Morsko ribištvo prevladuje v obalni regiji, celinsko ribištvo pa je porazdeljeno po različnih regijah glede na prevladujoči tip celinskih voda. Skupna evropska ribiška politika (SRP), ki jo po pravilih EU izvaja tudi Slovenija, predstavlja skupek pravil, ki zagotavljajo, da se ribištvo izvaja v trajnostni smeri, s pošteno konkurenco in z usmerjenim razvojem. Med cilji so ohranjanje ribolovnih virov, izvajanje trajnostnih praks in podpiranje razvoja v akvakulturi (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano b. l. d.).

Ribištvo v Sloveniji obsega gospodarski in negospodarski ribolov na morju in na celinskih vodah, akvakulturo (morsko in sladkovodno), predelavo in trženje ribiških proizvodov ter upravljanje z ribolovnimi viri, ki je v pristojnosti MKGP. Pristojno ministrstvo skrbi tudi za razvoj trajnostne akvakulture. Na področju celinskega ribištva so pomembni ohranjanje in varovanje domorodnih vrst rib ter skrb za razvoj rekreacijskega ribolova, ki je pomembna panoga, kamor sodi npr. muharjenje. Za segment predelave in trženja rib ter ribiških proizvodov želijo zagotoviti večje proizvodne zmogljivosti in večjo dodano vrednost izdelkov (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano b. l. d.).

Morsko ribištvo in akvakultura v Sloveniji

Morski gospodarski ribolov ima bogato zgodovino in je del kulturne dediščine v obalnih mestih. V zadnjem času se morski ribolov prepleta s turizmom in z gostinstvom, kjer ponudbo popestrijo s svežim ulovom. Slovenski gospodarski ribolov sodi v kategorijo malega ribolova, poleg tega nekatere institucije izvajajo še raziskovalni ribolov, medtem ko rekreacijski ribolov izvajajo amaterski ribiči. Gospodarski ribolov v Sloveniji lahko izvaja ribič, ki ima potrebno ribiško opremo za izvajanje ribolova. V okviru SRP ima Slovenija določeno zgornjo mejo za ribiško floto, ki je izražena v bruto tonah (685,02 GT) in kilovatih (9.126,90 kW). Poveljniki ribiških plovil morajo zapisovati vrste in količino ulova ter ovrednotiti zavržek v vsakem ulovu (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano b. l. d.). Slovensko ribiško floto sestavljajo pretežno

stara plovila, ki so dolga od 6 do 12 metrov. Leta 2017 je štela 171 plovil, ki so jih večinoma uporabljali za lov belih rib, najpogostejše ribolovno orodje so stoječe mreže. Slovenski ribiči večinoma uporabljajo trinajst vrst ribolovnih orodij. Gre za: osti, ribiško vrvico, parangale, vrše, kogole, stoječe zabodne mreže (trislojne mreže, sestavljene zabodne mreže), zaporne plavarice, pridnene vlečne mreže s širilkami. Nekateri načini lovljenja so v Sloveniji prepovedani, kot je npr. strgača, zato se takšne načine uporablja le v mednarodnih vodah, vendar zelo uničujejo morsko dno (Bolje 2019, 43–56). Večino ulova prodajo ribiški predelovalni industriji, restavracijam, trgovskim posrednikom in na ribji borzi v Trstu (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano b. l. b). V nekaterih delih morja je ribolov prepovedan ali omejen, predvsem gre za pristanišča in za zavarovana območja. Prostorske omejitve veljajo tudi za nekatere vrste ribolovnih orodij, z zapornimi plavaricami ne smejo loviti bližje kot 300 m od obale (Bolje 2019, 9–13). Slovenski ribiči lahko lovijo le v morju, ki pripada Republiki Sloveniji in v mednarodnem pasu Jadranskega morja. Nedoločena razmejitev meje s Hrvaško je gospodarskim ribičem povzročila gospodarsko škodo.

V Jadranskem morju je poznanih približno 380 avtohtonih vrst rib, ki jih razvrščamo v dve skupini. Prva skupina so pelagične vrste, druga pa pridnene vrste. Z gospodarskega vidika je zanimivih okoli 120 vrst rib (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano b. l. b; Bolje 2019, 9–13; Marčeta in Pliberšek, 2014). Tržaški zaliv je plitvo in hitro spreminjajoče se okolje, številne vrste rib so selivke in se pojavljajo le v določenih sezonah, kar se odraža v ulovu. Med letom so opazna velika temperaturna nihanja, saj je poleti temperatura morja visoka (npr., 17. junija 2010 je bilo izmerjenih 30,4 stopinje Celzija), pozimi se morje ohladi (npr., 14. februarja 2012 je bilo izmerjenih 8 stopinj Celzija). Med najbolj znane sezonske vrste sodita sardela, ki je v našem morju prisotna le v toplem delu leta, in iverka ki je hladnoljubna vrsta in jo lovijo pozimi, ko burja ohladi morje (Bolje 2019, 68–69). Najpomembnejše ribolovne vrste v ribolovu slovenskih ribičev so zaradi boljše preglednosti dodane v prilogi 1 (Najpogostejše ribolovne vrste v Sloveniji) in so povzete po Bolje idr. (2019, 13–42). Slovenski ribiči si morje delijo tudi z drugimi državami, kar pomeni, da se mora pri upravljanju ribištva izvajati mednarodno sodelovanje (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano b. l. b). V preglednici 1.2 so prikazane najpogostejše vrste ribolovnih organizmov, ki se pojavljajo v slovenskem morju (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano b. l. b).

Preglednica 1.2 Najpogostejše vrste rib v slovenskem morju

Pelagične vrste (plave ribe)	Pridnene vrste (bele ribe)
Sardela, sardon, cipelj, papalina, šuri, skuša, velika sardela, palamida in ostale	Mol, morski list, trska, ribon, orada, navadni morski pes, bradač, iverka, mali gavun, črni glavač, oslič, brancin, krulec, salpa in bukva

OPOMBE Povzeto po Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (b.l.b).

Prelov in izčrpani ribolovni viri v Sredozemskem morju pomenijo, da sta ulov in zaslužek ribičev manjša. Za ohranitev ribolovnih virov in preprečevanje prelova so v upravljanje ribištva vključeni različni ukrepi, kot so omejevanje uporabe ribolovnih orodij ali celo prepoved uporabe najškodljivejših orodij, območja, kjer je dovoljena uporaba točno določenih ribolovnih orodij, predpisane kvote ulova, ki določajo največji dovoljeni ulov v določenem časovnem obdobju, zapovedan lovopust, razglasitev ribolovnih rezervatov. Taki ukrepi bodo pripomogli k zaščiti ribolovnih virov (Bolje 2019, 91).

Vsaka ladja, ki izvaja ribolov, ima kapitana, ki vodi ladijski dnevnik o poteku ribolova, ujetih vrstah in njihovi količini, oceni prilova in na koncu odda potrdilo o iztovoru. Vodenje evidenc o ribolovu lahko poteka pisno ali elektronsko. Ladijski ribolovni dnevnik vsebuje podatke o času in območju ribolova, ribolovnih orodjih, ribolovnem naporu, ujetih vrstah ter o obdržanih in zavrženih količinah ulova. Deklaracija o iztovoru vsebuje maso posameznih vrst v kilogramih in razdelitev glede na vrste. Naštete evidence so pomembne za zagotavljanje sledljivosti ulova. V predelavi in trženju ribolovnih virov mora biti sledljivost zagotovljena v vseh fazah predelave, vse do maloprodaje v trgovinah. Pri prodaji predpakiranih in nepakiranih ribolovnih izdelkov v maloprodaji mora biti zraven dodana deklaracija, na kateri je možno jasno razbrati vse podrobnosti o proizvodu. Na deklaraciji mora biti navedeno: rok uporabnosti, konzervansi ali aditivi, trgovsko ime, znanstveno ime, identifikacijska oznaka obrata za predelavo, območje ulova, če so izdelki zamrznjeni, se označi delež ledu. Dobri primeri označevanja vključujejo vse predhodno naštete oznake. Načini proizvodnje ribolovnih izdelkov so lahko označeni na naslednje načine: ujeta, ujeta v celinskih vodah ali gojeno (Bolje 2019, 95–97).

Negospodarski morski ribolov obsega ribolov za znanstvene in izobraževalne namene ter prostočasni (rekreacijski in športni) ribolov. Športni ribolov izvajajo ribiči, ki imajo predpisano ribiško opremo in tudi predpisane dovoljene količine dnevnega ulova ter so člani društev,

ki so povezana v Zvezi za športni ribolov na morju. Rekreativski ribolov je izvajanje ribolova s časovno omejeno ribiško dovolilnico in predpisano ribiško opremo za ribolov. V slovenskem morju se nahajata dva ribolovna rezervata, kjer je prepovedana katera koli oblika ribolova. Edina izjema je tradicionalni zimskih ribolov cipljev, ob pogoju, da imajo udeleženci ribolova izdano dovoljenje za zimski ribolov cipljev, ki ga izda pristojno ministrstvo (MKG P). Ribolovna rezervata sta v zalivu Seča in v Strunjanskem zalivu na območju krajinskega parka. Slovenska obala je dolga približno 46 kilometrov, kar je v primerjavi z nekaterimi drugimi državami zelo malo in pomeni omejitve za razvoj trga rib (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano b. l. b).

V Sloveniji sta glavni gojitveni vrsti morske akvakulture klapavica in brancin in vedno slabši morski ulov trajnostni razvoj usmerja v smeri akvakulture (Bolje 2019, 99–102). Klapavice gojijo v Sečoveljskem in Strunjanskem zalivu ter v Koprskem zalivu ob Debelem rtiču. V manjših količinah školjkarji gojijo tudi ostrige in ladinke, a morajo mlajše stadije kupovati v sosednjih jadranskih državah, v naših školjčičih pa zrastejo do tržne velikosti (Bolje 2019, 106). Brancine gojijo v edini ribogojnici v Sečoveljskem zalivu.

2 Trg rib v Sloveniji

Trg rib je zelo razvejen in vključuje gospodarski ribolov, akvakulturo, prostočasni ribolov, predelavo in trženje ribolovnih izdelkov. Trg rib v Sloveniji se močno povezuje tudi s turističnimi storitvami.

Morski gospodarski ribolov je v letu 2018 obsegal 89 delovno aktivnih oseb (samozaposlene ribiče in zaposlene v organizaciji). Več kot polovica delovno aktivnih je delo opravljala v obsegu polnega delovnega časa. Delovno aktivni v morskem gospodarskem ribolovu so se vse bolj povezovali tudi z drugimi dejavnostmi, kot so turizem, trgovina, marikultura, prevoz potnikov po morju in gostinstvo. Pričakujemo lahko, da se bo trend povezovanja med morskim ribolovom in drugimi panogami še večal (Statistični urad Republike Slovenije b. l. i).

Slovenija je kot članica EU vključena v črpanje finančnih sredstev iz Evropskega sklada za pomorstvo in ribištvo. Osnova za črpanje finančnih sredstev je operativni program, ki ga za določeno časovno obdobje sprejmeta Republika Slovenija in Evropska komisija. Trenutni operativni program se imenuje »Evropski sklad za pomorstvo in ribištvo v Republiki Sloveniji za obdobje od 2021 do 2027« (ESPR). ESPR podpira ribiče in akvakulturo za prehod na trajnostno dejavnost ter diverzifikacijo dejavnosti in financira projekte v zvezi z zaposlovanjem. Diverzifikacija ribiške dejavnosti je pomembna, ker se ulov vedno bolj zmanjšuje (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano b. l. c).

Prelov lahko vpliva tudi na ekonomske in socialne razmere, tako na trgu rib kot tudi na drugih trgih, ki se s trgovino rib povezujejo. Prelov in zmanjšanje staležev ribolovnih virov lahko vplivata na ribiče, trgovine z ribolovnimi izdelki, predelovalno industrijo, transport ribolovnih proizvodov, ladjedelniške storitve, nakupe opreme za ladje, nakupe embalaže in brezposelnost (Bolje 2019, 91).

Z akvakulturo se je v letu 2018 ukvarjalo 199 oseb, kar vključuje gojenje sladkovodnih in morskih ribolovnih organizmov (preglednica 2.1). Vzrejenih organizmov je bilo v letu 2018 1.938 ton (preglednica 2.2). Vrednost proizvodnje v akvakulturi je v istem letu obsegala 6,24 milijona

Preglednica 2.1 Zaposlovanje v ribištvu in akvakulturi v Sloveniji

Kategorija	2015	2016	2017	2018	2019
Zaposleni v ribištvu	124	101	96	89	80
Zaposleni v akvakulturi	215	212	198	199	198

OPOMBE Število oseb na leto. Povzeto po Statističnem uradu Republike Slovenije (B.1.b).

Preglednica 2.2 Proizvodnja akvakulture v Sloveniji

Kategorija	2015	2016	2017	2018	2019
Sladkovodna akvakultura	958,9	1.161,7	1.003,7	1.254,2	1.224,6
Marikultura	631,1	664,2	725,9	683,5	913,6
Skupaj	1.590,0	1.825,9	1.729,6	1.937,7	2.138,2

OPOMBE V tonah na leto. Povzeto po Statističnem uradu Republike Slovenije (b.1.a).

Preglednica 2.3 Ulov v slovenskem ribištvu

	2015	2016	2017	2018	2019
Morski ulov	196,2	152,4	128,3	126,3	120,7
Morski rekreativni ulov	6,0	14,3	12,3	11,2	13,2
Sladkovodni rekreativni ulov	141,0	143,5	144,4	129,7	158,4

OPOMBE V tonah. Povzeto po Statističnem uradu Republike Slovenije (b.1.e; b.1.g; b.1.i).

evrov (preglednica 2.3) (Statistični urad Republike Slovenije b.1.g; b.1.i).

V letu 2018 je bilo v Sloveniji registriranih 134 ribiških plovil, s katerimi so iztvorili ulov v petih pristaniščih: Ankaranu, Kopru, Izoli, Strunjanu in Piranu. Najaktivnejši ribiči imajo tudi do 100 ribolovnih izhodov v enem letu (Bolje 2019, 88). Ribiči so v tem letu ulovili približno 126 ton ribolovnih organizmov, vendar se je ulov že četrto leto zapored zmanjševal. Ulov je v letu 2018 vseboval 75 odstotkov rib, 24 odstotkov mehkužcev (največ moškatnih hobotnic) in en odstotek rakov. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (b.1.č) je bilo v letu 2018 ulovljenih največ moškatnih hobotnic (20,1 tone), orad (15,2 tone) in molov (27,9 tone). Vrednost ulovljenih ribiških proizvodov, glede na njihove odkupne cene v letu 2018, je bila približno 864.000 evrov brez DDV. Najvišje prodajne cene ribolovnih organizmov so na trgu v tem letu dosegli rombi, pritlikavi lignji, korbeli, morske spake in kantarji. Vsi navedeni ulovljeni organizmi so imeli povprečne prodajne cene višje od 15 evrov na kilogram (Statistični urad Republike Slovenije b.1.e; b.1.i).

Morski ribiški sektor je glede na število zaposlenih in število podjetij še vedno med manjšimi trgi v Sloveniji. Gre za kulturno, družbeno in zgodovinsko pomemben trg. Morski ribiški sektor se močno povezuje s turizmom ter z gostinstvom in daje identiteto obalni regiji Slovenije. Sektor zaposluje tudi zadovoljivo število ljudi (glej preglednico 2.1), kar je še en pomemben vidik. Sektor je zelo odvisen od ribolovnih virov v Jadranskem morju – če se bodo ti v prihodnosti izboljšali, se trg rib lahko še dodatno razvije. Za izboljšanje prihodnjega upravljanja ribolovnih virov v Jadranskem morju sta potrebna mednarodno sodelovanje in trajnostno upravljanje vseh držav, ki izkoriščajo skupne ribolovne vire v Jadranskem morju (Bolje 2019, 64). Zaradi naravnih okoliščin in predvsem zaradi omejenega prostora je možen omejen razvoj morske akvakulture. Razvoj večjih akvakulturnih obratov v slovenskem morju ni možen. Povezovanje akvakulturnih obratov bi omogočilo lažje pridobivanje znanja in novih tehnologij ter zmanjšanje stroškov (Janeš, Biloslavo in Faganel 2015, 178–179).

Podjetje Fonda, ki je v Sloveniji edino delujoče na področju morskega ribogojstva, ima poseben poslovni model, ki temelji na blagovni znamki piranski brancin, ki jo tržijo skozi posebne distribucijske kanale. Njihovi izdelki so vzrejeni na trajnostni način in z višjimi standardi kakovosti. Poslovni model je podprt z učinkovito zgodbo, ki opisuje družinsko zgodovino lastnikov in tradicije v Piranskem zalivu. Poslovanje podpira inovacije, ki temeljijo na trajnostnem razvoju. Vsaka vzrejena riba ima svojo značko z datumom izlova v ribogojnici in omogoča sledenje do potrošnika, kar je edinstven primer sledljivosti pri nas. Podjetje Fonda ima spletno trgovino, dobava izdelkov je spletnim kupcem omogočena na izbrano lokacijo v Sloveniji, tudi v sosednjo Avstrijo in Italijo. Marketing podjetja Fonda se ne osredotoča na tradicionalno metodo 4P (cena, izdelek, lokacija in promocija), ampak temelji na pristopu, ki se izvaja od ust do ust. Mediji so množično podprli ustanovitev blagovne znamke piranski brancin, ki je bila novost, in namenili veliko pozornosti izdelkom in dejavnosti. Mnogo ljudi je iz Avstrije, Italije in Velike Britanije prihajalo na ogled ribogojnice ter nakupilo ribe. Temelj njihove turistične ponudbe je ogled ribogojnice, kar še dodatno povečuje vrednost blagovne znamke in prodajo. Podjetje Fonda se povezuje z mnogimi lokalnimi podjetji (npr. Soline, kjer pridelujejo sol na tradicionalen način) in svoje izdelke prodaja v številne restavracije, s katerimi tesno sodeluje. Piranskega brancina je možno dobiti v nekaterih najboljših slovenskih restavracijah (Janeš, Biloslavo in Faganel 2015, 180–182).

Pomemben vidik ribiških izdelkov je njihova trajnostna pridelava in odnos do okolja. Dobri sistemi sledljivosti zmanjšujejo možnost, da se pojavijo težave z varnostjo hrane. Podjetja v ribiškem sektorju bi lahko imela korist od uveljavitve novih sistemov sledljivosti, ki bi zagotovili kakovost in varnostne mehanizme (Janeš, Biloslavo, in Faganel 2015, 178).

Nekatere morske vrste rib so na trgu bolj cenjene kot druge (orada, brancin, zobatec, kovač, škarpena, tuni), prav tako so bolj priljubljene vrste, ki so lažje za pripravo jedi in filetiranje. Manj cenjene so salpe, glavaci, gavuni in girice, ker so manjše velikosti in jih ni možno filetirati. Razlike med obema naštetima skupinama je možno opaziti tudi v ceni, predvsem zaradi kulinarčnih zmožnosti in ponudbe ter povpraševanja. Divje ribe so v primerjavi z gojenimi vrstami dražje in bolj cenjene. Slovenski potrošniki bolj cenijo divje ulovljene brancine, ki imajo tudi višjo ceno, kulinarčna kakovost obeh pa je primerljiva. V reviji *Dober tek* so ocenjevali razlike med divjimi in gojenimi brancini ter različnimi načini priprave in ugotovili, da je skoraj nemogoče ugotoviti razlike med gojeno in ulovljeno, ko je riba kuhana ali pečena. Če se ribo uživa surovo, je okus divje ulovljenega brancina boljši. Okusi pa se med ljudmi razlikujejo in gre za subjektivno temo oziroma posameznikovo subjektivno zaznavo. Bolj kot če je riba gojena ali ulovljena, je pomembno, da je ta sveža. Na kakovost gojenih rib vpliva krma, ki mora biti kvalitetna in sestavljena po formuli, ki ustreza določeni vrsti rib. Potrošnika v nakup lahko prepriča svežost ribe, če prepozna lastnosti sveže ribe. Sveže ribe so prijetnega vonja, oči so bistre in škrge svetlordeče (Bolje 2019, 70–71).

Predelava ribolovnih organizmov se v Sloveniji izvaja v manjših predelovalnih obratih, školjčičih, večjih ribogojnicah ter določenih ribarnicah. Izstopata dve večji podjetji, ki izvajata obsežnejšo predelavo in tudi izvažata svoje izdelke v države bivše Jugoslavije. Druga podjetja svoje izdelke večinoma prodajajo na slovenskem trgu. Veliko podjetij izvaja predelavo kot dodatno dejavnost. Surovine iz slovenskih voda, ki so namenjene predelavi, so predvsem šarenke, krap, klapavice in brancini. Predelava drugih ribolovnih organizmov je butična in lokalna ter ni namenjena prodaji za širši trg. Predelava v sladkovodnem ribogojstvu se osredotoča na filetiranje in dimljenje rib. Evidenco registriranih predelovalnih obratov vodi Veterinarska uprava Republike Slovenije. S predelavo dobi proizvod višjo dodano vrednost kot cela riba. Večji del predelanih surovin je uvoženih iz različnih delov sveta (Indija, Argen-

Preglednica 2.4 Izvoz in uvoz ribolovnih organizmov v Sloveniji

Postavka	2015	2016	2017	2018	2019
Uvoz	2.401,1	2.751,3	2.787,4	3.119,6	2.985,4
Izvoz	333,4	280,6	476,8	526,7	803,9

OPOMBE V tonah. Povzeto po Statističnem uradu Republike Slovenije (B. l.c).

tina, Španija), ker v Sloveniji ni zadostnih količin surovin iz ribolova, na drugi strani pa lahko ribiči slovenski ulov v restavracije in v ribarnicah prodajo po višjih cenah, kot bi jim bila ponujena za predelavo. Glavni proizvodi predelave v Sloveniji so različne vrste ribjih konzerv, tunine paštete, namazi iz bakalarja, izdelki iz lososa (namazi, prigrizki), izdelki iz glavonožcev in morski sadeži (Bolje 2019, 139–141). V letu 2015 je bilo v Sloveniji 12 podjetij, ki so se ukvarjala s predelavo ribolovnih organizmov, ki so v letu 2015 ustvarila 25,7 milijona evrov prihodka iz prodaje ter zaposlovala 209 ljudi. Največji slovenski partnerji za dobavo surovin iz morskega ribolova so Italija, Španija in Hrvaška, največ so podjetja izvozila v Avstrijo, Hrvaško ter Bosno in Hercegovino (Bolje idr. 2019, 141; European Commission 2019, 26).

Slovenija je v primerjavi z drugimi članicami EU v letu 2015 na zadnjem mestu po količini ulova: zabeleženih je bilo 191 ton ulova, kar je bilo najmanj med vsemi državami, za katere vodijo evidenco (Directorate General for Maritime Affairs and Fisheries 2018b, 17). Proizvodnja v akvakulturi je v letu 2015 v primerjavi z drugimi članicami EU prav tako med zadnjimi; za Slovenijo sta le Latvija in Belgija (str. 22).

Penca (2020) opisuje, da bi lahko trajnostno izrabo ribolovnih virov pridobili z implementacijo obveznih označb. Da bi to uspelo, so potrebne številne spremembe na področju nadzora, zakonodaje in potrošniškega vedenja. Označevanje bi pripomoglo k nadzoru ribolova in predelavi ter povečalo preglednost in sledljivost v dobavnih verigah ter ozaveščenost vseh akterjev. Vsem udeležencem v dobavni verigi je potrebno ponuditi čim več informacij o koristih in postopkih označevanja. Število označb in etiket se je v zadnjih letih izredno povečalo, kar lahko povzroča težave prodajalcem in proizvajalcem pri razlikovanju njihovih ribolovnih izdelkov, tudi potrošniki težje prepoznajo različnosti in prednosti prodajanih artiklov. Primerno in pregledno označevanje prinaša različne prednosti, kakor so nižji stroški v dobavnih verigah. Asche idr. (2021) so raziskovali vpliv ekooznačb na trajnostni ribolov. Osredotočili so se na označbe izdelkov iz lososov, ki jih prodajajo v

Veliki Britaniji, kjer lahko proizvajalci izbirajo med 48 označbami. Analizirali so rok trajanja izdelkov in preverili, kateri dejavniki vplivajo na trajnost izdelkov v maloprodajnih trgovinah. Ugotovili so, da trgovske verige uporabljajo različne strategije označevanja ribolovnih izdelkov. Britanski izdelki iz vzrejenih lososov z ekooznačbami ali drugimi domačimi označbami imajo krajši prodajni življenjski cikel kot pa izdelki, ki so brez označb, in izdelki z označbami, ki prihajajo iz tujine. Raziskovalci so ugotovili, da je to posledica ostrejšega nadzora v Veliki Britaniji nad procesom pridelave v akvakulturi.

V Sloveniji poznamo nekaj certifikatov in standardov, kot so Izbrana kakovost, Ekološka predelava, Brez GSO (gensko spremenjenih organizmov) in Slovenska kakovost. Mednarodna organizacija za standardizacijo (angl. International Organization for Standardization) izdaja standarde za mnogo delovnih področij, standardi ISO so vezani glede na določene dejavnosti v organizaciji. Certifikati in standardi so si lahko zelo podobni, vendar so certifikati bolj osredotočeni na pridelavo določenih izdelkov, ki je pod nadzorom tretje osebe, v Sloveniji je to UVHVVR. Izdelki s takšno oznako so preverjene kakovosti in so bolj prodajani. Prednosti, ki jih prinašajo oznake certifikatov na izdelkih, so: lažja prepoznavnost kakovosti in izvora, zagotovljena promocija v medijih, izmenjava znanja, zagotovila o načinu in kakovosti pridelave in predelave. Za pridobitev takih označb mora podjetje opraviti predpisan postopek, v katerem preverijo, ali poslovanje, ki ga podjetje izvaja, ustreza standardom kakovosti. Certifikati se med sabo razlikujejo po zahtevah in namenu ter potrošnikom pomagajo pri odločitvi za nakup izdelka z določeno kakovostjo. Ribiški izdelki slovenskega porekla bi lahko pridobili nekatere od razpoložljivih certifikatov, kot je certifikat Izbrana kakovost, ki zagotavlja, da je izdelek pridelan in predelan v Sloveniji. Podjetja, ki se ukvarjajo z ribolovom ali s predelavo, te priložnosti niso izkoristila (Slovensko združenje za kakovost in odličnost b.l.; Inštitut za kontrolo in certifikacijo v kmetijstvu in gozdarstvu Maribor b.l.). Za manjša in srednje velika podjetja, ki se ukvarjajo z ribiškimi izdelki, so lahko procesi pridobitve naštetih standardov težavni, zato bi potrebovala spodbudo ali pomoč. Pojavljajo se primeri, ko zaradi določenih razlogov (omejitve ribolova ali vzreje v določenem morju, regiji ali državi) podjetja ne morejo pridobiti omenjenih standardov, kar za podjetje lahko pomeni, da izgubi na konkurenčnosti. V ribištvu sta najbolj poznana dva mednarodna certifikata, ki se imenujeta MSC (Marine Stewardship Council) in ASC (Aquaculture Stewardship Council). Stan-

dard MSC zagotavlja izvajanje trajnostnih ribolovnih praks v organizacijah, ki izvajajo ribolov (MSC 2019). Standard ASC zagotavlja izvajanje trajnostnih praks v akvakulturi. Nekateri trgovci ponujajo bogat izbor certificiranih ribiških izdelkov (Aquaculture Stewardship Council b. l.). Ni znano, v kolikšni meri so potrošnikom v Sloveniji poznani omenjeni certifikati za ribištvo in akvakulturo. Nekateri veletrgovci ponujajo ribiške izdelke, ki imajo certifikat MSC.

Zveza potrošnikov Slovenije (2018a, 27–29) je opravila testiranje za mrznjenih filejev lososa; testirali so šest vzorcev iz večjih trgovskih verig na slovenskem trgu. Ugotovili so, da imajo divji lososi boljše razmerje med omega 3 in omega 6 maščobnimi kislinami, fileji niso imeli dodanih barvil in koncentracije težkih kovin niso bile presežene, nobenemu izdelku ni bila dodana voda in vsi izdelki so imeli vse zahtevane informacije. Ugotovili so, da je cena neodvisna od kakovosti, saj je bil najbolje ocenjen izdelek glede na stopnjo kakovosti med najcenejšimi. Manj spodbudni rezultati testiranja so bili ugotovljeni v testiranih tuninih paštet, ki ga je opravila Zveza potrošnikov Slovenije (2018b). Testirali so 15 izdelkov, ki so bili kupljeni v večjih trgovinskih verigah v Ljubljani. Ugotovili so, da imajo vse paštete visok delež maščob, med njimi tudi pašteta, ki je bila oglaševana kot takšna za otroke. Rezultati testiranja so pokazali, da je pašteta vsebovala več kot 20 gramov maščobe na 100 gramov izdelka. Ugotovili so, da večina testiranih izdelkov poleg beljakovin tuna vsebuje še mlečne, jajčne in sojine beljakovine. Vsi testirani izdelki so vsebovali le od 30 do 50 odstotkov tune. Štirje testirani izdelki niso imeli pravilno navedenega aditiva (barvilo iz izvlečka paprike), zato so o neskladju obvestili UVH VVR. Cene tuninih paštet se gibljejo od 6,5 do 26 evrov za kilogram in sodijo med dražje izdelke. Pokazalo se je tudi, da najdražja pašteta ni najkakovostnejša izbira za nakup. Paštete pogosto vsebujejo nepotrebne aditive in arome. Potrošnikom so tako priporočili, naj raje sami pripravijo tunino pašteto, saj je to bolj zdrava izbira.

Na potrošnjo rib zelo vpliva osveščenost potrošnikov, zato je MKGP izvajalo promocijsko kampanjo Rad jem ribe, da bi povečali potrošnjo rib. Kasneje je Zveza potrošnikov Slovenije (2012, 3–8) izvedla spletno anketo, da bi ugotovila, ali je bila kampanja prepoznavna ter kako je vplivala na pogostost uživanja rib in morskih sadežev pri Slovencih. V avgustu 2012 so anketirali 500 oseb in ugotovili, da je bila kampanja opažena pri večini Slovencev, vendar ni imela znatnega učinka na spremembe prehranskih navad. Eden od pomembnih razlogov je lahko tudi

slaba ponudba. Uživanje se ne bo povečalo tudi zato, ker je ponudba ribiških izdelkov izven večjih centrov zelo slaba, slabša je bila tudi kupna moč slovenskih potrošnikov, ki je v upadu. Za spreminjanje prehranskih navad je potrebno daljše časovno obdobje z več dolgoročnimi projekti, ki so usmerjeni v skupni cilj.

3 Zakonska ureditev ribištva in trga rib v Sloveniji

Upravljanje ribištva v EU temelji na SRP, s katero je upravljanje ribištva v EU poenoteno. Pod SRP sodijo upravljanje ribiške flote, upravljanje z ribolovnimi viri, zagotavljanje evropskim flotam enak dostop do ribolovnih območij EU ter ribičem pošteno konkurenco in plačilo. Zaradi nedoseganja zastavljenih ciljev je bila leta 2002 izpeljana reforma SRB, v kateri so države članice EU sprejele ukrepe za trajnostni razvoj ribiškega sektorja. SRP usmerja ribiški sektor, da bi postal trajnosten v gospodarskem, okoljskem in družbenem smislu. Pravila urejajo tudi zdravo ponudbo hrane in omejitve ribolova. SRP se deli na več področij, kot so upravljanje ribištva, mednarodno sodelovanje, tržna in trgovinska politika, financiranje ukrepov na področju ribištva, pravila o ribogojstvu ter o vključevanju deležnikov (Evropski parlament b. l.c).

Upravljanje ribištva je pomembno z različnih vidikov, kot so ohranjanje morskih virov, zagotavljanje dobičkonosnosti sektorja in omogočanje enakih možnosti ribolova za vse udeležence. Skupno upravljanje določa nadzor nad dostopom do voda, nadzor ribolovnega napora in tehnične ukrepe. Pravila o dostopu do voda določajo, kdo in kje lahko opravlja ribolov, saj je za izvajanje gospodarskega ribolova potrebno pridobiti ribiško licenco. Pravila o nadzoru ribolovnega napora omejujejo ribolovne zmogljivosti ribiške flote in določajo uporabo plovil. S tehničnimi ukrepi se nadzira in omejuje uporabo ribolovnih orodij, omejuje in prepoveduje se ribolov na območjih, ki potrebujejo zaščito, določa omejitve v časovnih obdobjih, ko ribiči ne smejo loviti, ter dovoljene količine iztovora in prilova. Vsi omenjeni predpisi so zapisani v različnih uredbah in direktivah EU (npr., za Sredozemsko morje velja Uredba Sveta (ES) št. 1967/2006 z dne 21. decembra 2006 o ukrepih za upravljanje za trajnostno izkoriščanje ribolovnih virov v Sredozemskem morju, spremembi Uredbe (EGS) št. 2847/93 in razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1626/94) (Evropski parlament b. l.č; Bolje 2019, 56).

Ribištvo je v Sloveniji poleg zakonodaje EU urejeno tudi z nacionalno zakonodajo. Slovenska zakonodaja ribištvo deli na različne segmente

glede na obliko ribištva ali akvakulture. Temeljni zakon, ki opredeljuje morsko ribištvo, je Zakon o morskem ribištvu (ZMR-2) (2006), druga posamezna področja urejajo podzakonski akti (različne uredbe in pravilniki); za sladkovodno ribištvo je v veljavi Zakon o sladkovodnem ribištvu (Ministrstvo za javno upravo b. l. b; Bolje 2019, 57–67).

Krovni zakon, ki ureja trg rib, je Zakon o morskem ribištvu (ZMR-2) (2006), ostala pomembna zakonodaja je navedena v prilogi 2 (Pregled zakonodaje s področja ribištva). Našteli smo le zakone, ki so temeljni za boljše razumevanje besedila, sicer je zakonov, ki segajo na področje trga rib in ribištva, še več (Uredba EU št. 1379/2013 po Bolje 2019, 57; Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano b. l. a).

4 Raziskava trga rib in ribištva v Sloveniji

4.1 Namen in cilji raziskave

Namen raziskave je bil preučiti in predstaviti izzive v ribištvu in na trgu rib v Sloveniji, s poudarkom na splošnem stanju, morebitnih odstopanjih na trgu, izpolnjevanju standardov v ribištvu in trajnostnem izkoriščanju ribolovnih virov. Cilji raziskave so bili:

- preučiti domačo in tujo literaturo ter relevantne dokumente s področja ribištva in preučevanja kršitev na trgu rib v Sloveniji;
- na osnovi rezultatov raziskave ugotoviti in analizirati lastnosti ter kršitve na trgu in v ribištvu v Sloveniji, s poudarkom na socio-ekonomskih dejavnikih;
- pregledati in analizirati težave, povezane s povpraševanjem, ponudbo, trajnostnim razvojem, kršitvami standardov in predpisov, z izvozom in uvozom rib ter ribiških izdelkov, in druge pomembne specifikke ter lastnosti trga rib v Sloveniji;
- pregledati, kako sta trajnostni razvoj in ekološki vidik uveljavljena v ribištvu in na trgu rib v praksah in aktivnostih, ki jih udeleženci izvajajo, pregledati uveljavitev trajnostnih in ekoloških norm ter morebitnih slabih in spornih praks;
- pregledati in analizirati načine lovljenja in vzreje rib ter vrednostno verigo trga rib, skrb za okolje in odprta socio-ekonomska vprašanja udeležencev;
- podati predloge, kako bi prakse na trgu rib in v ribištvu v Sloveniji lahko izboljšali.

4.2 Raziskovalna vprašanja

Raziskovalna vprašanja so oblikovana na osnovi zbrane literature, glede na odprta socio-ekonomska vprašanja in težave v vrednostni verigi v ribištvu. Z intervjuji smo želeli dobiti odgovore na naslednja vprašanja:

- Kakšne so specifikke trga rib in ribištva v Sloveniji ter v kakšni smeri se razvijata?

- Kakšne so morebitne kršitve standardov in predpisov ter kakšne težave in poneverbe se pojavljajo na trgu rib ter v ribištvu?
- Kakšna sta povpraševanje potrošnikov in njihova ozaveščenost o ribah v Sloveniji?
- Kakšne so razlike med ribolovom in ribogojstvom ter zakaj so pomembne za ribiško vrednostno verigo?
- Kakšne so razlike med gospodarskim in negospodarskim ribištvom?
- Kako sta ekološki vidik in trajnostni razvoj vključena v ribištvo in trg rib v Sloveniji?
- Katere organizacije v Sloveniji preučujejo ribištvo in trg rib ter skrbijo zanj in za ugotavljanje poneverb v ribiških proizvodih?
- Kako se bosta v prihodnje razvijala trg rib in ribištvo s poudarkom na socio-ekonomskih vidikih?

4.3 Metode raziskovanja

Znanstvena monografija je sestavljena iz teoretičnega in empiričnega dela. V teoretičnem delu raziskave smo preučili in raziskali literaturo s področja ribištva, trga rib in ribolova. V empiričnem delu smo po elektronski pošti najprej kontaktirali deležnike na slovenskem ribiškem trgu in povprašali za odgovorno osebo ali najprimernejšega strokovnjaka v izbranih organizacijah, s katerim bi lahko izvedli intervju o tematici trga rib in ribolova v Sloveniji. Intervjuvanci so bili izbrani po namenskem vzorcu, glede na njihova priporočila je bila izvedba intervjuja možna tudi z drugimi strokovnjaki. Izvedli smo 15 polstrukturiranih intervjujev. Intervjuvali smo strokovnjake z Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, iz Zavoda za ribištvo Slovenije, z Inšpektorata za kmetijstvo, gozdarstvo, lovstvo in ribištvo, iz Ribiške zveze Slovenije, Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije, Gospodarske zbornice Slovenije, podjetja WWF Adria, Zveze potrošnikov Slovenije, Nacionalnega inštituta za biologijo, z Morske biološke postaje Piran, iz podjetja Racoon, d. o. o., predstavnika varuha odnosov v verigi preskrbe s hrano, profesionalnega ribiča in predstavnika ribičev. Izbranim intervjuvancem smo poslali vprašalnik, da so se lahko primerno pripravili na izvedbo. Po predhodnem dogovoru smo se z intervjuvanci srečali v živo in izvedli intervju, ki je trajal približno 45 minut. Vsem intervjuvancem smo pri raziskovanju zagotovili anonimnost, z izjemo v primeru, da je intervjuvanec prostovoljno privolil v javno objavo svojih podatkov in

informacij. Predpostavljamo, da so podatki in informacije, ki smo jih zbrali, verodostojni in odražajo realno stanje izbrane tematike. Glede na izbranega intervjuvanca se lahko mnenja in podatki razlikujejo, saj prihajajo iz različnih ustanov in organizacij. Vsem intervjuvancem so bila zastavljena enaka vprašanja. Nekateri deležniki, za katere smo menili, da so zelo pomembni, se na vabilo za intervju niso odzvali.

Vprašalnik je zajemal 14 vprašanj, vendar smo pustili odprto možnost za postavljanje dodatnih podvprašanj v smeri diskusije. Pri določenih vprašanjih smo dodali še razlage, ki pripomorejo k boljšemu razumevanju vprašalnika. Po izvedbi štirih intervjujev smo vprašalniku dodali še dve vprašanji, ki sta nam služili za boljši vpogled v ribištvo in trg rib v Sloveniji. Anonimnost intervjuvancev smo zagotovili s številčenjem od oznake I1 do I15 glede na zaporedno številko intervjuja. Preglednost odgovorov smo dosegli tako, da smo odgovor vsakega intervjuvanca zaporedno številčili in odgovor postavili v samostojni odstavek. Po zapisu posameznega vprašanja in vseh odgovorov udeležencev sta sledili še ugotovitve in primerjava.

Glede na to, da so bili intervjuvanci z različnih področij ribištva, so na nekatera vprašanja odgovarjali podrobneje, na druga pa skromneje; možno je tudi, da na določena vprašanja niso imeli konkretnega odgovora ali izdelanega mnenja. Od posameznika in njegovega področja je bilo odvisno, kako podrobno je poznal tematiko, ki so ji bila namenjena vprašanja. Poleg predhodno izbranih vprašanj so bila postavljena tudi podvprašanja, ki so bila izbrana na osnovi smeri pogovora. Prva dva intervjuja sta služila testiranju vprašalnika, kar nam je pokazalo, da je ta dobro sestavljen. Kasneje smo dodali še dve dodatni vprašanji, ki sta za podrobnejšo razjasnitev raziskovane tematike.

Dogovarjanje z intervjuvanci je najprej potekalo po elektronski pošti, po kateri smo jim poslali razlago namena raziskovanja in zastavljeni vprašalnik. Nato smo se dogovorili za srečanje v živo na lokaciji, ki jo je predlagal intervjuvanec. Intervjuji so bili izvedeni v časovnem razponu od junija 2019 do januarja 2020. Po opravljenih intervjujih je sledil prepis intervjuja iz zvočnih posnetkov intervjuja. Na podlagi prepisov intervjujev smo opravili temeljito analizo in primerjavo med odgovori. Analizirali smo vsak posamezni odgovor vsakega od intervjuvancev. Odgovori so bili v nekaterih primerih precej obsežni, zato smo ugotovitve strnili v primerno obliko, ki je razumljiva in smiselna. Skušali smo ugotoviti, v katerih točkah se intervjuvanci strinjajo in v katerih so mnenja različna. Po opravljeni analizi smo navedli še svoje ugotovitve.

5 Analiza odgovorov in ugotovitve raziskave

V tem poglavju sta predstavljena pregled in analiza vseh pridobljenih odgovorov. Za vsako posamezno vprašanje je bila narejena primerjava vseh dobljenih odgovorov glede na podobnosti in razlike med njimi.

5.1 Uvod v intervju ter spoznavanje ribištva in trga rib v Sloveniji

S prvim vprašanjem smo iskali splošnejša mnenja o trgu rib in ribištvu. Spraševali smo, kaj intervjuvanci menijo o trgu rib. Spraševali smo jih še, kaj menijo o ponudbi in povpraševanju, cenah, vplivu turistične sezone na trg, zadovoljstvu kupcev in prodajalcev na trgu. Med drugim smo povprašali, ali na tržišču nastajajo tudi trendi ribiških izdelkov.

Nekaj mnenj je bilo podanih tudi o razmerju med kakovostjo in ceno, nato smo jih povprašali, v kateri smeri se trg rib razvija in ali ima slovenski trg še dodatne možnosti za širitev. Nekateri intervjuvanci so odgovarjali glede na svoje izkušnje in področje delovanja, tako da so bili odgovori zelo različni, kljub temu pa je bilo mogoče najti nekaj skupnih točk.

Večina intervjuvancev se je strinjala, da je ponudba ribiških izdelkov zadovoljiva in dobra, vendar je odvisna od lokacije. Na Obali in v Ljubljani je ponudba ribiških izdelkov boljša kot drugje po Sloveniji. Intervjuvanec I9 je omenil, da je ponudba zadovoljiva, vendar tudi omejena glede na prodajalno. Intervjuvanec I15 je izpostavil, da ponudba sledi povpraševanju, menil je, da bi se s povečanjem povpraševanja povečala tudi ponudba. Razlike v ponudbi lahko opazimo tudi glede na posamezni izdelek. Predpakirane, zamrznjene in predelane ribe je mogoče dobiti v vseh večjih trgovskih verigah, težje je dobiti sveže ribe. Ponudba se razlikuje tudi glede na vrsto ribiških izdelkov: ponudba morskih vrst je večja, ponudba sladkovodnih ribolovnih organizmov pa večinoma lokalna, v ribogojnicah. Ponudba je v nekaterih predelih omejena zaradi pomanjkanja ribarnic in se nanaša predvsem na določene vrste izdelkov, kot so npr. sveže ribe. Izven večjih urbanih središč je ponudba slabša.

Večinoma so bili tudi prepričani, da je ponudba ribiških izdelkov še vseeno večja od povpraševanja.

Intervjuvanec I5 je omenil, da se je povpraševanje po ribiških proizvodih od leta 2008 do leta 2019 precej povečalo. Intervjuvanec I8 je izpostavil, da je povpraševanje večje le za plave ribe, ker so cenejše; s tem so mišljene predvsem sardele in podobne vrste. Večina intervjuvancev je menila, da je povpraševanje manjše kot ponudba, omenjali so tudi, da je manjše povpraševanje posledica majhnega zanimanja kupcev zaradi slabega poznavanja rib in prehranskih navad, ki ne vključujejo veliko rib. Intervjuvanec I13 je povedal, da povpraševanje in ponudba rasteta enakomerno. Potrošnja ribiških proizvodov je v splošnem slaba, večja je le na Obali in v Ljubljani. Intervjuvanec I15 je še dodal, da so potrošniki nezahtevni, kupijo, kar se pojavi na trgovskih policah.

Večina intervjuvancev meni, da so ribiški izdelki na slovenskem trgu kakovostni, vendar to kakovost potrošniki težko prepoznajo, z izjemo boljših poznavalcev rib. Nekaj intervjuvancev je izpostavilo tudi, da se lahko zgodi, da potrošniki plačajo preveč za ribo, ki je slabše kakovosti. O slabše kakovostni ribi govorimo, ko ni več sveža ali je izgubila na kakovosti zaradi kvarjenja. Intervjuvanec I1 je omenil, da potrošniki nekatere vrste rib dojemajo kot manj kakovostne, a to dejansko ne drži, saj za sveže ribe in ribiške izdelke razmerje med kakovostjo in ceno ni vedno ustrezno. Za ribiške izdelke, ki se pojavljajo na policah trgovskih verig, večinoma velja, da se cene oblikujejo na trgu, zato kakovost in cena nista vedno skladni. Domače in tuje trgovske verige si med seboj konkurirajo, kar privede do ustvarjanja različnih cen. Določeni izdelki so kljub nižji ceni lahko kakovostni. Intervjuvanec I3 je omenil, da nižje cene pakiranih rib lahko predstavljajo tudi slabšo kakovost. Intervjuvanec I12 je izpostavil, da je kakovostne izdelke možno dobiti tudi po nižji ceni. Za razmerje med kakovostjo in ceno je težko določiti dokončen odgovor.

Med potrošniki še vedno velja trend, da raje nakupujejo lokalno in domače, kar v praksi pomeni, da marsikdo raje kupuje pri lokalnem ribogojcu ali ribiču kakor v trgovskem centru. Več intervjuvancev je omenilo, da slovenski potrošniki bolj cenijo lokalne in domače proizvode. Intervjuvanec I7 je izpostavil, da je možen trend tudi, da se uživa več školjk zaradi kvalitetne proizvodnje slovenskih klapavic. Omenil je tudi, da vse več slovenskih proizvajalcev vstopa v prodajne verige in ponuja predpakirane izdelke, saj lahko le tako dosežejo večino potrošnikov. Tudi intervjuvanec I13 je povedal, da se v zadnjih petih letih pojavlja

trend, da trgovci naročajo vse več proizvodov slovenskih ribogojcev in jih vključujejo v svojo stalno ponudbo. Intervjuvanec I11 je omenil, da lastniki restavracij kupujejo surovine po čim nižjih cenah.

Po mnenju intervjuvanca I2 so udeleženci na trgu zadovoljni. Enakega mnenja je tudi intervjuvanec I5, ki je povedal, da ni dobil še nobene večje pripombe o ponudbi rib, ulovljenih v Sloveniji. Intervjuvanec I6 je dejal, da potrošniki niso najzadovoljnejši, intervjuvanec I7 pa, da so udeleženci na trgu srednje zadovoljni ter da se pojavljajo nihanja v zadovoljstvu kupcev. Ko je prodaja dobra in je na trgu veliko izbire, so vsi zadovoljni, ko pa povpraševanje upade in ostaja veliko neprodane ribe, se pojavi nezadovoljstvo, tako med prodajalci kot kupci. Ribolovni izdelki, ki se dolgo ohranjajo na zalogi, izgubljajo kakovost in svežost, čeprav jim pada cena, med kupci nastaja nezadovoljstvo zaradi nižje kakovosti izdelkov, prodajalci so nezadovoljni, ker prodajajo po nižjih cenah in manj zaslužijo.

Večina intervjuvancev meni, da na trg rib vpliva tudi turistična sezona, poleti se povpraševanje in poraba rib nekoliko povečata, pozimi se poraba zmanjša. Poleti, med turistično sezono, je tudi večje povpraševanje po svežih ribah. Intervjuvanec I7 je omenil, da ima turistična sezona večji vpliv na trg rib, ker se v tem času več rib konzumira v gostinstvu in turizmu in deloma je večja osebna potrošnja. Proizvodi, ki jih takrat ponujajo na trgu, so večinoma uvoženi iz drugih držav. Intervjuvanec I13 je menil, da turistična sezona vpliva tako na morsko kot sladkovodno ribištvo. Intervjuvanec I15 je dejal, da turistična sezona vpliva na celoten trg rib, saj turisti v prehrano vključujejo več rib in drugih morskih sadežev. Omenil je še, da je kupna moč v turistični sezoni višja.

Kupci so izredno občutljivi na cene ribiških izdelkov in se večinoma odločajo za nakup cenejših. Dobro založene ribarnice imajo ponudbo v vseh cenovnih razredih. Najraznovrstnejšo ponudbo ima ribarnica E.Leclerc v Ljubljani, kjer je možno najti različne izdelke v različnih cenovnih razredih. Ulovljene ribe so za povprečnega slovenskega potrošnika drage, zato se večkrat odloči za nakup cenovno ugodnejših vrst ali izdelkov. Tisti potrošniki, ki cenijo in prepoznajo kakovost rib, so pripravljeni plačati več. Večinoma drži, da so cene gojenih rib nižje, cene divjih rib pa višje. V primeru ribogojnice Fonda to ne drži, saj sodijo proizvodi te blagovne znamke v višji kakovostni razred ter podjetje potrošnikom ponuja zgodbo, ki stoji za izdelki. Sladkovodna ribogojstva, ki so blizu večjih mestnih središč, ponujajo dražje gojene ribe, druga ri-

bogojstva, ki so na podeželskih območjih, svoje ribe ponujajo po nižjih cenah. V večini restavracij so v ponudbi gojene ali uvožene ribe, in sicer zato, ker so te cenovno ugodnejše.

Večina je v odgovorih na to vprašanje menila, da ni bilo velikih padcev ali vzponov cen. Intervjuvanec I1 je omenil, da v primerjavi s preteklostjo cene rastejo. Intervjuvanec I5 je omenil, da cene stagnirajo, saj večjih sprememb ni bilo že nekaj let. Intervjuvanec I7 je povedal, da so cene odvisne od določenega proizvoda in te mogoče rastejo pri redkejših ribolovnih vrstah. Intervjuvanec I9 je omenil, da so cene stabilne; na ceno lahko vpliva povečanje ponudbe, npr. večja zaloga očiščenih rib in filejev lahko vpliva na ceno neočiščenih rib. Intervjuvanec I11 je povedal, da se cene spreminjajo glede na količino ulova, kar vpliva le na ponudbo rib iz ulova. Intervjuvanec I6 je omenil, da so cene postrvi in klapavic relativno stabilne, povišale so se cene mehkužcev, rakov in morskih rib. Intervjuvanec I15 je dejal, da so cene krapov v Sloveniji višje od postrvi, medtem ko se v tujini taki primeri ne pojavljajo.

Večina intervjuvancev meni, da je rast ribiškega trga še možna, in enako menijo za povečanje potrošnje ribiških izdelkov. Intervjuvanca I10 in I8 sta bila mnenja, da se trg ne more več znatno razširiti, saj se ribolov v Jadranskem morju omejuje in se količina ulova zmanjšuje zaradi prelova. Intervjuvanec I5 je zaradi težav prelova v morju izpostavil, da so možnosti za razvoj večje v sladkovodni akvakulturi. Intervjuvanec I4 je omenil, da ima trg rib še možnosti za razširitev z uvozom izdelkov. Intervjuvanec I6 je povedal, da se trg lahko razširi v segmentu nižnih proizvodov. Intervjuvanec I2 je izpostavil, da so možnosti za razširitev ponudbe v uvajanju novih vrst rib, ki bi bile lahko tržno zanimive. Intervjuvanec I15 je dejal, da je slovenski trg rib neizkoriščen; vzrok vidi v slabih prehranskih navadah slovenskih potrošnikov v zvezi z ribami.

5.2 Zadovoljstvo s ponudbo, konkurenca, ulov, uvoz in izvoz ribiških izdelkov

S tem vprašanjem smo želeli ugotoviti, ali so intervjuvanci zadovoljni s ponudbo rib v Sloveniji. Nato smo povprašali še o konkurenci, katere ribolovne vrste se v Sloveniji največ lovi, katere uvažamo ter če sploh kakšne izvažamo v tujino. Zaključili smo z vprašanjem, iz katerih držav se uvozi največ in v katere države se izvažajo ribiški izdelki. Zavedali smo se, da gre pri vprašanjih glede ulova, uvoza in izvoza za statistične podatke, vendar smo hoteli pridobiti splošni vtis ali mnenje o zadevi.

Večina intervjuvancev je povedala, da so zadovoljni s ponudbo ribi-

ških izdelkov v Sloveniji, vendar so nekateri vseeno izpostavili tudi kritike. Intervjuvanec I₁ je kritiziral ponudbo v drugih delih Slovenije, saj je po njegovem mnenju dobra ponudba rib le na Obali in v Ljubljani. Intervjuvanec I₃ je omenil, da ponudba svežih rib premajhna. Tudi intervjuvanec I₉ je omenil, da je ponudba različna, v določenih trgovskih verigah je večja, v lokalnih ribogojnicah skromnejša. Intervjuvanec I₁₃ je izpostavil, da bi bila lahko ponudba še pestrejša, še posebej ponudba sladkovodnih rib. Intervjuvanec I₁₅ je dejal, da je slabša ponudba odraz slabšega povpraševanja in da imamo še veliko možnosti za povečanje ponudbe.

Večina intervjuvancev meni, da je močna konkurenca iz tujine. Naša podjetja težko tekmujejo s tujimi večjimi podjetji. Konkurenca je odvisna tudi od vrste dejavnosti; med gospodarskimi ribiči konkurence ni, saj prodajo celoten ulov. V akvakulturi nastaja manjša konkurenca med slovenskimi podjetji, ki so v fazi rasti; pravo konkurenco predstavlja uvoz gojenih rib iz Italije ali Hrvaške. Intervjuvanec I₁ je omenil, da na slovenskem trgu ni konkurence v ponudbi svežih rib, prav tako v tem segmentu ni konkurence med trgovskimi verigami. Intervjuvanec I₂ je omenil, da je konkurence dovolj. Intervjuvanec I₅ je izpostavil, da imamo nekaj večjih ribogojcev, ki proizvedejo in prodajo več kot 50 ton; ostali proizvajalci imajo lokalno ali butično prodajo. Omenil je, da si ribogojci včasih med seboj znižujejo ceno, a jih bolj ogroža tuja konkurenca, npr. iz Italije, kjer lahko v eni ribogojnici proizvedejo tudi 1.000 ton gojenih rib. Povedal je še, da bi se morali naši ribogojci povezati, namesto da si med seboj konkurirajo. Iz odgovorov smo zaznali, da se v sladkovodnem ribogojstvu med udeleženci pojavlja manjša konkurenca. V nasprotju z intervjuvancem I₁ je I₆ mnenja, da je med trgovskimi verigami konkurenca zelo močna. Intervjuvanec I₇ je omenil, da se na slovenskem trgu rib pojavljajo nova podjetja, ki dobro opravljajo svoje delo. Intervjuvanec I₈ je povedal, da je konkurenca na trgu rib velika in da je veliko podjetij, ki se ukvarjajo z ribiškimi izdelki. Intervjuvanec I₉ je omenil, da v morskem ribolovu ne moremo govoriti o konkurenci, saj se z njim ukvarja le nekaj podjetij. Omenil je tudi, da se konkurenca pojavlja v sladkovodnem ribogojstvu. Intervjuvanec I₁₃ je mnenja, da večina konkurence prihaja iz tujine – gre za večja podjetja, ki imajo velike proizvodne obrate. Intervjuvanec I₁₄ je dejal, da slovenski proizvajalci na trgu rib trenutno ne morejo pridobiti mednarodnih certifikatov ASC in MSC, zato lahko postanejo nekonkurenčni. Intervjuvanec I₁₅ je povedal, da imamo v Sloveniji malo podjetij, ki se

ukvarjajo z ribištvom, zato s tega vidika nismo konkurenčni. Dodal je še, da je E.Leclerc edini trgovec v Sloveniji, ki ima resnično kakovostno ponudbo ribiških izdelkov.

Glede na to, katere vrste rib so v Sloveniji najpogosteje ulovljene, so tudi intervjuvanci omenjali najbolj poznane prodajne vrste, kot so orade, brancini, ciplji, moškatne hobotnice in sardele. Intervjuvanec I10 je omenil, da je ulov odvisen od sezone. Vsi so se strinjali, da je takšne podatke bolje poiskati v statistikah. To smo tudi storili in ugotovili, kolikšen je bil ulov gospodarskih ribičev v letu 2018. V tem letu je bilo ulovljenih največ molov (27,9 tone), moškatnih hobotnic (20,1 tone), orad (15,2 tone), morskih listov (9,9 tone) in lignjev (8,3 tone). Ulov brancinov, ki so prepoznavna prodajna vrsta, je znašal le štiri tone, enako velja za sardele, katerih ulov je znašal le eno tono, bradačev (šest ton), ribonov (3,7 tone), sledi ulov cipljev, osličev, šparov in sip, katerih ulov znaša okoli dve toni za vsako vrsto. V količinah okoli ene tone ulova se pojavljajo vrste, kot so zlati cipelj, navadni morski pes, salpa, girice, kovač in morska bogomolka. Preostali zabeležen ribiški ulov je znašal pod eno tono (Statistični urad Republike Slovenije b.l.č). Celotni gospodarski ulov ribičev v letu 2018 je znašal 126.343 kilogramov. V primerjavi s preteklimi leti pada ulov rib, medtem ko narašča ulov mehkužcev. Najvišje prodajne cene so v letu 2018 dosegli sveži rombi, pritlikavi lignji, korbeli, morske spake in kantarji s ceno 15 evrov ali več na kilogram (Statistični urad Republike Slovenije b.l.e).

Glede uvoza ribiških izdelkov so intervjuvanci menili, da se največ uvaža iz držav članic EU. Intervjuvanci so navedli, da zmrznjeni izdelki prihajajo iz različnih delov sveta, navedli so predvsem Argentino in Azijo. Po mnenju intervjuvancev so sveži in delno zmrznjeni izdelki največkrat uvoženi iz sredozemskih držav. Intervjuvanec I2 je omenil, da se iz Hrvaške največ uvaža gojene orade in brancine. Intervjuvanec I5 je izpostavil, da se največ uvaža gojene vrste: orade, brancine, losose in šarenke ter postrvi iz Italije in Hrvaške. Intervjuvanec I6 je povedal, da se uvaža osliče in lignje. Intervjuvanec I7 je omenil, da se od zmrznjenih izdelkov zagotovo največ uvaža patagonske lignje preko Španije, nato osliče, fileje vitkega soma, fileje pange in morske sadeže. Podjetja, ki se ukvarjajo s predelavo rib, uvažajo vrste, kot so lososi, tune, sardele, skuše in polenovke, za predelavo v konzerve ali ribje namaze. Omenil je, da se od svežih rib največ uvaža gojene orade in brancine, fileje svežih lososov ter dimljene losose. Intervjuvanec I8 je omenil, da se največ ribiških izdelkov uvaža iz Hrvaške, Italije in Španije. Intervjuvanec I9

je natančneje opredelil, da se največ morskih rib uvaža iz Hrvaške preko podjetja Cromaris. Omenil je še, da iz tretjih držav večinoma uvažajo le zmrznjene ribiške proizvode. Gre za zamrznjene osliče in lignje, medtem ko se druge vrste, kot so orade, brancini, lososi in osličji, največ uvažajo iz držav EU. Intervjuvanec I10 je omenil, da se največ uvaža iz Hrvaške, Italije, Španije, Grčije in iz severnih morij. Za zamrznjene izdelke velja, da ti lahko prihajajo iz različnih geografskih delov sveta, medtem ko sveže ribe večinoma uvažajo iz sredozemskih držav. Intervjuvanec I13 je povedal, da veliko uvoženih zamrznjenih izdelkov izvira iz jugovzhodne Azije (Vietnam in okolica). Omenil je še, da se sladkovodnih rib zagotovo uvaža manj kot morskih, uvoz sladkovodnih rib večinoma prihaja iz sosednjih držav ter iz Bosne in Hercegovine. Intervjuvanec I15 je dejal, da se največ ribolovnih organizmov uvaža iz Hrvaške, Kitajske, Grčije, Turčije, Italije in s svetovnih borznih trgov.

Glede izvoza ribiških izdelkov iz Slovenije v druge države je možno ugotoviti, da se izvaža zelo majhne količine. Intervjuvanec I2 omenja, da ne gre za klasičen izvoz, temveč bolj za manjšo prodajo, izpostavil je prodajo školjk na Hrvaško in v trgovski verigi Hofer ter Lidl. Navedel je še, da se največ prodaja v sosednjo Hrvaško, v Avstrijo in srednjeevropske države. Intervjuvanec I5 je omenil, da pravzaprav nimamo česa izvažati, saj da gre za zelo majhne količine izvoženih rib ali ribjih izdelkov. Intervjuvanec I7 je povedal, da morski ribiči ulov izvažajo na ribjo borzo v Trst, školjke izvažajo v sosednje države in izvažajo majhne količine gojenih sladkovodnih rib. Intervjuvanec I9 je dejal, da ne gre za obsežen izvoz, saj gre za manjšo prodajo v tuje restavracije. Dodal je še, da Delamaris izvaža določene manjše količine v balkanske države. Intervjuvanec I10 je mnenja, da ne izvažamo rib, razen ulov, ki ga ribiči prodajo na ribji borzi v Trstu. Enako je menil tudi intervjuvanec I11. Intervjuvanec I13 je povedal, da so naši ribiški izdelki predragi za izvoz na balkansko tržišče ter da izvozimo majhne količine proizvodov. Intervjuvanec I15 je dejal, da Slovenci nismo resni izvozniki, saj ne pridelamo niti deset odstotkov tistega, kar sami pojemo. Dodal je, da izvažamo klapavice v Romunijo, Italijo in Hrvaško, med drugim je seznanjen tudi s tem, da ribogojec na Štajerskem izvaža kečige in jesetre v sosednje države; poudaril je, da se izvaža zelo majhne količine ribiških izdelkov.

5.3 Navade slovenskih potrošnikov in njihova ozaveščenost

S tretjim vprašanjem smo želeli ugotoviti prehranjevalne navade slovenskih potrošnikov glede rib in kateri so njihovi najljubši ribiški iz-

delki. Zanimalo nas je še, ali intervjuvanci menijo, da so potrošniki dovolj ozaveščeni o nepravilnostih, ki se dogajajo na trgu rib, in če poznajo ponudbo ribiških izdelkov.

Skoraj vsi intervjuvanci so se strinjali, da so prehranjevalne navade slovenskih potrošnikov v splošnem slabe. Večina intervjuvancev omenja, da tradicije glede prehranjevanja z ribami ni in da v Slovenijiujemo premalo ribiških izdelkov, obsežnejše vključevanje ribolovnih vrst na jedilnike bi bilo tako zelo koristno. Intervjuvanec 17 omenja, da se navade precej razlikujejo glede na območja v Sloveniji. Intervjuvanec 110 je izpostavil, da so prehranjevalne navade v zvezi z ribiškimi izdelki boljše na Obali. Intervjuvanec 111 je povedal, da zelo redki potrošniki ribo jedo dvakrat na teden. Intervjuvanec 112 meni, da imamo premalo podatkov in da bi potrebovali zelo usmerjeno anketiranje, da bi lahko izvedeli več o tej temi, ampak takšna raziskava še ni bila izvedena. Intervjuvanec 115 je dejal, da Slovenci ne znajo pripravljati rib zaradi pomanjkanja slovenskih receptov in kuharskih knjig. Dodal je še, da ni zaslediti niti televizijske kuharske oddaje, ki bi oglaševala ribe in gledalce seznanila z načini priprave. Glede najljubših ribiških izdelkov so bili vprašani mnenja, da imajo potrošniki radi očiščene ribe, predelane ribe in fileje – pomembno je, da ni ribjih kosti. Med vrstami rib so jim najljubše tiste, ki so najpogosteje naprodaj. Na Obali so najbolj priljubljeni patagonski lignji (op.: intervjuvanci so poudarili, da so ti najpogostejši na trgu in da ne ločijo navadnega lignja iz Jadranskega morja), klapavice in ribe na žaru, v notranjosti Slovenije pa je priljubljena pečena postrv. Potrošniki radi posegajo po tunah v konzervi in dimljenem lososu, ki jih najdemo na trgovskih policah.

Vsi intervjuvanci se strinjajo, da slovenski potrošniki niso dovolj ozaveščeni o nepravilnostih, ki so povezane z ribiškimi proizvodi. Intervjuvanec 11 je z gotovostjo zatrdil, da je splošno znanje o ribolovnih vrstah precej slabo. Intervjuvanec 13 je navedel, da potrošniki deklaracij ne znajo brati z razumevanjem. Intervjuvanec 17 je povedal, da slovenski potrošniki ne vedo, kaj točno kupujejo in ali je vredno svoje cene. Intervjuvanec 18 je omenil, da te kršitve poznajo samo dobri poznavalci razmer. Tudi intervjuvanec 19 je izpostavil, da potrošniki ne razumejo deklaracij na ribiških izdelkih. Intervjuvanec 110 je bil mnenja, da potrošniki po Sloveniji ne bi znali prepoznati razlike med gojeno in ulovljeno ribo ter med patagonskim in jadranskim lignjem. Povedal je, da potrošniki ne poznajo večine vrst rib in njihove kakovosti. Izjemoma naj bi potrošniki na Obali nekoliko bolj poznali ribiške izdelke. Intervju-

vanec I13 je povedal, da je nemogoče, da potrošniki poznajo omenjene kršitve, razen če so strokovnjaki. Intervjuvanec I14 je dejal, da slovenski potrošniki ne poznajo kršitev, dodal je še, da je poznavanje morda boljše na Obali. Intervjuvanec I15 je navedel, da potrošniki kršitev na področju ribiških izdelkov ne poznajo. Omenil je, da imajo o tem premalo informacij in da tudi trgovci v ribarnicah niso ozaveščeni o teh težavah. Več intervjuvancev je omenilo, da potrošniki potrebujejo več izobraževanja na tem področju.

Glede na mešane odgovore, ki smo jih prejeli, lahko sklepamo, da potrošniki vseeno vsaj malo poznajo ponudbo, vendar je znanje precej skromno. Na Obali je poznavanje ponudbe boljše in se potrošniki bolj zavedajo, kaj lahko kupijo. Večina potrošnikov pozna proizvode, ki jih prodajajo na trgovskih policah. Intervjuvanec I11 je povedal, da je poznavanje ponudbe precej slabo in potrošniki poznajo le najpogostejše vrste. Intervjuvanec I12 je mnenja, da potrošniki poznajo in so ozaveščeni o ponudbi ribiških izdelkov. Intervjuvanec I13 je bil v dvomih, če potrošniki poznajo ponudbo. Intervjuvanec I16 je povedal, da potrošniki, ki ribe jedo redno, poznajo ponudbo, drugi, ki jih jedo redkeje, ponudbe ne poznajo. Intervjuvanec I17 je bil mnenja, da potrošniki vseeno bolje poznajo ponudbo ribiških izdelkov kot nepravilnosti, ki se pojavljajo na trgu rib. Vzrok za to vidi v oglaševanju in založenosti z ribiškimi izdelki v različnih trgovinah. Kot nekaj predhodnikov je tudi intervjuvanec I18 povedal, da potrošniki na Obali bolje vedo, kaj kupujejo, v drugih delih Slovenije je to znanje občutno slabše. Intervjuvanec I19 je omenil, da je poznavanje ponudbe minimalno oziroma le tolikšno, da bi znali razvrstiti, ali je morska ali sladkovodna vrsta. Intervjuvanec I10 meni, da večina slovenskih potrošnikov slabo pozna ponudbo, izjema je tudi po njegovem mnenju Obala. Intervjuvanec I11 je mnenja, da ne poznajo niti ponudbe niti nepravilnosti glede ribiških proizvodov. Intervjuvanec I13 se je strinjal, da ponudbe ne poznajo in da je res premalo znanja o ribah. Intervjuvanec I14 je menil, da slovenski potrošniki ne poznajo ponudbe ribiških izdelkov. Intervjuvanec I15 je dejal, da potrošniki ponudbo verjetno poznajo in da je pri tem pomagala tudi promocijska kampanja Radjem ribe, ki je potekala pred nekaj leti.

5.4 Kršitve na slovenskem ribiškem trgu

Zanimalo nas je, katere kršitve se po mnenju intervjuvancev najpogosteje pojavljajo na trgu rib. Z dodatnimi podvprašanji smo želeli ugotoviti, ali obstaja še kakšna težava, ki je povezana z nepravilnostmi na

določenih področjih trga rib. Področja, ki so nas zanimala, so ribolov, ribogojstvo, predelava, prodaja in podobni primeri.

Večinsko mnenje je bilo, da se lahko največ težav pojavlja pri predelavi in prodaji ribiških izdelkov; te so zamenjava cenejših ribolovnih vrst z dražjimi, zamenjava gojenih rib z divjimi ribami, označevanje ribiških izdelkov. Pogosto je vprašljiva svežost rib – ribe so označene kot sveže, a so na njih že opazni znaki kvarjenja. Na slovenskem trgu se v predelavi in prodaji zgodi več težav ter kršitev kot pri ribolovu in gojenju rib. Poreklo ribiških izdelkov je lahko negotovo, saj lahko pride do zavajanja, pri čemer je večja verjetnost, da so te težave večje pri uvoženih izdelkih. Omeniti je še potrebno, da se pojavljajo različni razlogi za zamenjave ribolovnih vrst, eden od razlogov je, da kupci ribolovnih vrst ne poznajo dobro, zato prodajalci druge vrste imenujejo po določenih prepoznavnih vrstah, da gre blago čim prej v prodajo. To je primer zavestne kršitve pri prodaji. Zamenjava vrst lahko nastane, ker so prodajalci malomarni in slabo prepoznavajo ribolovne vrste, kar ni namerno zavajanje, vendar je to kljub temu velika težava. Intervjuvanec 17 je pri trinajstem odgovoru opozoril na obstoj črnega trga na področju ribiških proizvodov.

Intervjuvanec 11 je omenil, da so problematične tudi označbe na proizvodih, kot je napačno napisano ribolovno orodje ali napačna ribolovna območja. Omenil je še, da se veliko kršitev pojavlja pri predelavi ribiških izdelkov, največkrat gre za zamenjave vrst rib.

Intervjuvanec 12 je izpostavil kršitve, kot so zamenjava vrst, prikrievanje slabe kakovosti, uporaba barvil, dodajanje umetnih snovi, zamenjava gojenih in ulovljenih vrst, zamenjava med zamrznjeno in svežo ribo, pomanjkljivosti na deklaracijah, vprašljivo poreklo in sporni aditivi.

Intervjuvanec 13 je omenil, da je največ težav s predelanimi ribiški proizvodi, glede neustreznosti geografskega porekla in zamenjave cenejših z dražjimi ribolovnimi vrstami.

Tudi intervjuvanec 14 je izpostavil, da se težave lahko pojavljajo pri prepoznavanju vrst rib.

Intervjuvanec 15 je navedel, da sta najtežavnejši področji svežost in zaznavanje porekla rib. Povedal je še, da se zavajanje največkrat dogaja pri prodajalcih in da ribogojci navadno nimajo interesa za tovrstno početje. Navedel je tudi konkreten primer nepravilnosti, in sicer da je imela riba, ki je bila naprodaj v Sloveniji, navedeno hrvaško poreklo, dejanski izvor pa je bil iz Turčije.

Intervjuvanec 16 je bil mnenja, da se težave pojavljajo glede svežosti

rib, pri označevanju ribiških izdelkov in zamenjavi vrst rib. Omenil je, da ni nujno, da hočejo prodajalci zavajati, ampak to počnejo zato, ker potrošniki poznajo samo nekaj vrst rib in bodo kupili le te, zato prodajalci ponujene ribe zložijo tesno skupaj na eno mesto.

Intervjuvanec 17 meni, da je v ribogojstvu manj nepravilnosti. Dodal je, da se pri izvajanju kršitev lahko pojavljajo različne prakse, kot so npr. zamenjave vzrejenih in ulovljenih rib ter zamenjave cenejših vrst z dražjimi.

Intervjuvanec 18 je prav tako izpostavil zamenjave vzrejenih in ulovljenih vrst rib, zamenjave vrst ter da se lahko to dogaja tudi v določenih restavracijah. Navedel je še, da pri predelavi večinoma ne izvajajo takih praks, če gre za resno podjetje z dolgoročnimi cilji. Po njegovem mnenju je večja verjetnost, da se nepravilnost pojavi v maloprodaji. Dodal je še, da se dogaja tudi prodaja starih ribolovnih vrst kot svežih. V odgovoru na osmo vprašanje je navedel tudi, da je možno, da kdo »na črno« kaj ulovi in nato proda, vendar gre za manjše količine. Kot primer je navedel, da je nekdo nalovil po petindvajset kilogramov orad, da bi jih nato prodal v restavracije – takšna praksa je običajnejša v športnem ribolovu z namenom nadaljnje prodaje v restavracije. Prodaja na črno škodi tudi ribičem, saj tisti, ki jo izvaja, znižuje cene ribiških proizvodov. Največkrat se na črnem trgu prodajajo orade in lignji.

Intervjuvanec 19 je menil, da se kršitve lahko pojavljajo v predelavi ribiških surovin in pri označevanju na deklaracijah. Intervjuvanec I10 je povedal, da se po njegovem mnenju kršitve najverjetneje lahko pojavljajo pri predelavi. Intervjuvanec I11 je dodal, da nekaterih podatkov, ki bi morali biti na deklaracij, ni navedenih. Kot primer je omenil, da vzrejene ribe vsebujejo razne aditive, kar pa ni zapisano nikjer na embalaži. Izpostavil je sporno krmo, ki jo lahko uporabljajo v ribogojstvu. Intervjuvanec I12 je povedal, da ve za primer trgovanja z morskimi datlji, ki so zaščitena vrsta školjk, kar pomeni prodajo na črnem trgu. Intervjuvanec I13 je dejal, da se kršitve pojavljajo v zapisih ribolovnih območij, pri zamenjavi vrst in zamenjavi med vzrejenimi ter ulovljenimi vrstami rib. Omenil je še, da je ribogojstvo v fazi rasti in da je treba paziti, da se zaradi morebitnih ugotovljenih kršitev v sektorju ne bo pojavilo nezaupanje ali strah.

Intervjuvanec I14 je omenil, da so lahko sporna označevanja ribiških izdelkov. Nedoslednosti so lahko v navajanju sestave predelanih izdelkov, saj ti lahko vsebujejo različne sestavine, ki niso navedene na embalaži, ali pa se navaja določena sestavina, a je v izdelku prisotna v mnogo

manjši količini in so namesto nje cenejše surovine. Intervjuvanec je še dodal, da so nekateri uvozniki rib na slovenskem trgu zelo neodzivni.

Intervjuvanec I15 je povedal, da se dogaja, da določeni ribogojci v Sloveniji ribo prodajajo kot slovensko, a je v resnici uvožena – v tem primeru je sporno poreklo rib. Določene dvome je imel tudi glede nadzora uvoženih rib, ki prihajajo iz Azije.

5.5 Trajnostni razvoj in varovanje okolja na področju ribištva in ribiškega trga

Z odgovori na to vprašanje smo želeli pridobiti vpogled v stanje trajnostnega razvoja na področju ribištva. Zanimalo nas je, ali se trajnostne in ekološke prakse izvajajo v različnih segmentih ribiškega trga. Povprašali smo tudi o varovanju okolja in preveliki obremenitvi morja.

Intervjuvanci so nam na to vprašanje podali raznolike odgovore – od tega, da se trajnostni razvoj v ribištvu premalo upošteva, do mnenja, da se trajnostne prakse izvajajo ustrezno. Večina je menila, da je ribolov s kočami škodljiv za morsko dno. Prav tako so se strinjali, da je Jadransko morje prelovljeno in da so staleži rib v njem skromni. Daljša omejitev ribolova bi lahko pripomogla k povečanju ribjih staležev, vendar se nato pojavi socialni problem, saj je veliko ribičev in drugih deležnikov v vrednostni verigi odvisnih od dohodkov iz ribištva. Več mnenj je bilo povezanih z dejstvom, da si morje delimo z drugimi državami, ki bi morale pri tem vprašanju bolj sodelovati, saj ima Slovenija zelo majhen del morja in nima velikega vpliva na celotno Jadransko morje.

Intervjuvanec I1 je navedel, da so omejitve ribolova že prisotne, strinjal se je, da je kočarjenje škodljiv način ribolova, saj povzroča oranje morskega dna. Povedal je še, da imajo ribiči svoje omejitve, ki so predlagane z zakonom in se jih morajo držati, vodilo je tudi SRP EU. Omenil je še, da akvakultura v Sloveniji še ni povzročila okoljskih težav, vendar možno nevarnost vidi v uporabi aditivov, predvsem antibiotikov, ki lahko pridejo v vodo. Nemogoče se je izogniti zdravilom, saj brez zdravljenja poginejo cele jate rib, patogeni mikroorganizmi, kot so virusi, se lahko razširijo v širše okolje.

Intervjuvanec I2 je omenil, da se ribiči, ribogojci in MKGP trudijo, da je celotna panoga kar se da trajnostno naravnana, poleg tega izvajajo še naložbe v okoljevarstvo. Dodatno varovalo je pridobitev vodnega in gradbenega dovoljenja pred načrtovanimi posegi v okolje.

Tudi intervjuvanec I3 je bil mnenja, da se trajnostne prakse izvajajo, pri tem pa pomagata SRP in Generalna komisija za ribištvo za Sredo-

zemsko morje, ki izdaja priporočila. Omenil je še, da ribogojstvo v vsakem primeru obremenjuje okolje z določenimi dodatki in iztrebki. V akvakulturi ima školjkarstvo najmanjši vpliv na okolje.

Intervjuvanec I4 je omenil, da se lahko zgodi, da nekateri lovijo v zaščitениh območjih in kršijo zakonodajo. Izpostavil je tudi, da lahko ribolov s kočami povzroča škodo na morskem dnu.

Intervjuvanec I5 je izpostavil pretirano hranjenje rib v ribogojnicah in kot posledico ostanke hrane, ki onesnažujejo okolje, vendar je mnenja, da to ni preveč razširjen problem, saj je krma velik strošek in se pazi na režim hranjenja.

Intervjuvanec I6 je navedel, da se trajnostne prakse izvaja in da je sektor dobro nadzorovan. Menil je, da je Jadransko morje precej siromašno in da se ekološko stanje ne poslabšuje tako močno, kot se je pred nekaj leti.

Intervjuvanec I7 je omenil, da se trajnostni razvoj izvaja, vendar omejeno, ker imamo majhen akvatorij. Poudaril je, da se lahko pojavlja krivolov v zaščitениh območjih, v južnem delu Sredozemskega morja izvajajo ribolov afriške države, ki niso zajete v SRP, kar povečuje možnosti za sporne in netrajnostne prakse. Dodal je še, da bi bilo za doseganje trajnostnega vidika potrebno omejiti ribolov prelovljenih vrst. Slovenija ima majhen vpliv na trajnostne prakse v Jadranskem morju, največ k temu pripomorejo sosednje države.

Intervjuvanec I8 je povedal, da je zaščita ogroženih vrst zakonsko urejena in se tudi izvaja, enako velja za omejitve ribolova, prav tako se izvajajo kontrole. Omenil je, da so programi omejitve ribolova uspešni na dolgi rok, kot se je pokazalo pri modroplavutem tunu. Omenil je, da je veliko odvisno od Italije in Hrvaške, saj si z njima delimo morje, trajnostne prakse morajo izvajati tudi sosednje države, da se bo izboljšalo stanje staležev v Jadranskem morju. Navedel je, da bi prekinitev ribolova pomagala ribolovnim vrstam, vendar se s tem pojavi socialni problem, saj je veliko ribičev odvisnih od ribolova, ne samo v Sloveniji, ampak tudi v Italiji in na Hrvaškem.

Intervjuvanec I9 je dejal, da se trajnostni ribolov v Sloveniji izvaja, kar po njegovem mnenju pomeni, da je potrebno upoštevati minimalne pogoje, ki zagotavljajo varovanje ribolovnih virov in preprečujejo onesnaževanje tako v ribogojnicah kot v naravnih okoljih. Omenil je še, da so lahko aditivi v ribogojstvu škodljivi za okolje.

Intervjuvanec I10 je navedel, da se trajnostne prakse premalo izvajajo. V Sloveniji imamo omejitve v času ribolova, pri ribolovnih orodjih,

velikosti ulovljenih rib in tudi zaščitene naravne rezervate. Omenil je, da je prišlo do pretiranega izlova v Jadranskem morju. Stanje dodatno otežuje dejstvo, da je od ribištva odvisnih veliko družin. Težko je doreči preprost način reševanja za nastale težave. Kot že nekaj predhodnikov je povedal, da kočarjenje v slovenskem morju uničuje morskno dno, vendar se izvaja redkeje. Trajnostno naravnano bi bilo, da bi lahko ribiči svoje proizvode prodali po višji ceni ali da bi se diverzificirali v kakšno drugo panogo, morda v turizem. Primer dobre prakse je, da bi ribič peljal turiste na ogled ribolova, pri tem bi ulovil deset kilogramov rib, ki bi jih nato postregel obiskovalcem. Tako bi se ulovilo manj rib, a bi ribič vseeno dobil svoj dohodek, da lahko preživi.

Intervjuvanec I11 je povedal, da se trajnostni vidik in varovanje okolja v ribištvu izvajata v premajhni meri, opozoril je, da ESPR nameni premalo investicij za trajnostne vidike. Meni, da ribolov s kočami morda poškoduje morskno dno, vendar po njegovem mnenju to ni velika težava. Kritično je dodal, da ne vidi pomembnih dejanj v dobrobit okolja in da ni trajnostnega razvoja, ker tuje ribiške flote opravljajo prekomeren izlov.

Intervjuvanec I13 je navedel, da se je v razvoju sladkovodnega ribogojstva nekoliko pozabilo na trajnostni razvoj in na ekološko naravnost. Opozoril je, da morajo ribogojci delati na način, da ne onesnažujejo uporabljene vode.

Intervjuvanec I14 je dejal, da se trajnostne prakse izvajajo v določeni meri, vendar bi bilo najbolje za neko časovno obdobje prepovedati celoten ribolov – le tako bi se ribji staleži obnovili. Ribičem bo treba ponuditi alternativne vire prihodka za povezovanje s turizmom.

Intervjuvanec I15 je povedal, da se trajnostne prakse izvajajo in da so nekatere omejitve še prestroge. Menil je, da se trajnostni razvoj izvaja z neprimernimi ukrepi in da je pravilno, da so ogrožene vrste zakonsko zaščitene. Menil je, da naša ribogojstva ne onesnažujejo okolja, saj uporabljene tehnologije stremijo k temu, da ohranjajo vodo čisto. Izpostavil je, da so recirkulacijski sistemi ribogojnic nujen način razvoja za doseganje trajnostnega razvoja in čim manjše porabe vode.

5.6 Mnenje o zakonodaji s področja ribištva in ribiškega trga

Zanimalo nas je, kakšno je mnenje o zakonodaji s področja ribištva in trga rib, ali zakonodaja udeležence na trgu rib preveč omejuje in kakšne izboljšave predlagajo.

Večina intervjuvancev je menila, da so možne izboljšave na določenih področjih in da zakonodaja postavlja nekatere omejitve, ki ribogojcem

in ribičem otežujejo izvajanje določenih nalog. Intervjuvanci so menili, da bi se zakonodaja morala bolj prilagajati stanju v ribiškem sektorju. Določene pomanjkljivosti zakonodaje so bile omenjene glede sledljivosti ribiških izdelkov, glede informacij na deklaracijah in označbah, prodaje svežih proizvodov, ocene kakovosti proizvodov in tudi nadzora.

Intervjuvanec I1 je omenil, da se ozka grla v zakonodaji pojavljajo pri identifikaciji surovin iz ribištva, saj so pri nakupu surovin zaskrbljena tudi podjetja. Opozoril je, da zakonodaja dopušča prodajo nekvalitetnih starih rib.

Intervjuvanec I2 je navedel, da so tudi v zakonodaji vedno možne izboljšave. Najprej je omenil, da bi lahko izboljšali področja kakovosti, zagotavljanja varne hrane in osveščanja potrošnikov. Spremembe so potrebne glede označevanja, ker manjkajo nekateri podatki, ki so potrebni, da potrošniki dobijo jasne informacije. Izpostavil je še, da primanjkuje kadrov za izvajanje nadzora.

Intervjuvanec I3 verjame, da je sledljivost ribiških izdelkov v praksi marsikdaj slaba in da primanjkuje podatkov o ulovu ter izvoru, sledljivost predelanih proizvodov pa je težje zagotoviti kakor sledljivost celih rib. Dodal je še, da je zakonodaja dobro zastavljena, ampak potrebuje boljše izvajanje. Intervjuvanec I4 je tudi omenil, da se težave pojavljajo pri izvajanju zakonov. Dodal je še, da zakonodaja najverjetneje potrebuje izboljšave.

Intervjuvanec I5 je bil mnenja, da bi poenostavitev zakonov lahko veliko pripomogla, kajti pridobitev vodnega in gradbenega dovoljenja sta zelo dolgotrajna procesa. Težave se pojavljajo pri vzreji rib, saj direktiva za vode vsebuje nekatere nerazumne omejitve. Zaključil je z mnenjem, da zakonodaja v določenih segmentih zagotovo potrebuje izboljšave. Intervjuvanec I6 je dejal, da bi lahko zakonodajo izboljšali. Intervjuvanec I7 je prav tako omenil, da bi se predpise dalo izboljšati. Navedel je, da je nadzor nad izvajanjem zakonodaje nezadosten. Povedal je, da je trg rib velik, če vanj vključimo vse gostinske obrate (ribarnice, restavracije, hotele in trgovine), ki ponujajo ribje proizvode. Vse te obrate bi bilo treba nadzorovati, ne glede na to, ali ponujajo morske ali sladkovodne ribe.

Intervjuvanec I8 je navedel, da je zakonodaja na določenih področjih zelo omejujoča in zato gospodarskim ribičem povzroča težave ter jim otežuje delo. Menil je, da bi se morala zakonodaja bolj prilagajati stanju na terenu. Intervjuvanec I9 je povedal, da je ribištvo ena izmed politik EU in da je zakonodaja dobro zastavljena. Dodal je še, da so te panoge na ravni EU večje kot v Sloveniji, ampak kljub temu smo se morali zakono-

daji prilagoditi. Navedel je, da ribiči menijo, da jih zakonodaja zagotovo omejuje. Intervjuvanec I10 je pritrdil, da je zakonodaja z več vidikov neprimerna, saj preveč omejuje ribiče pri izvajanju ribolova. Intervjuvanec I11 je omenil, da je zakonodaja vse represivnejša; kot primer je navedel, da morajo ribiči pisati dnevnik in tehtati vsako ulovljeno ribo posebej. Intervjuvanec I12 meni, da je tržna zakonodaja primerna. Nadzor pri ribogojstvu deluje dobro, vsaj del, ki ga izvaja veterinarska inšpekcija. Izvaja se tudi nadzor ribiških živil, ki ga opravlja UVHVVR. Intervjuvanec I13 je dejal, da že deset let ni bilo nobenega popravka na tem področju. Omenil je, da se očitno na ministrstvu niso preveč ukvarjali s posodobitvami zakonodaje. Dodal je, da je potrebna analiza obstoječe zakonodaje, da bi lahko pripravili izboljšave. Intervjuvanec I14 je navedel, da je SRP narejena za večje države znotraj EU in da je Slovenija specifična država glede ribištva ter bi potrebovala drugačne zakone. Omenil je še, da bi lahko svojo nacionalno zakonodajo izboljšali.

Intervjuvanec I15 je dejal, da se vsi ribogojci pritožujejo nad zakonodajo, ker so tam prehude omejitve. Poslušati bi morali strokovnjake za ribogojstvo, zato ker so sprejeti zakoni mnogokrat neživljenjski in se ne prilagajajo razmeram na terenu. Strokovnjakov za ribogojstvo je malo in jih primanjkuje. Dodal je še, da tudi na MKGP ne razumejo dobro ribištva in jim tudi tam primanjkuje strokovnjakov, ki ribištvo poznajo. Tudi ta intervjuvanec je omenil, da je SRP primernejša za večje države v EU kot za Slovenijo, ki je manjša in se z drugimi državami ne more primerjati.

5.7 Kakovost ribiških proizvodov v Sloveniji

V tem vprašanju nas je zanimalo mnenje o kakovosti ribiških izdelkov. Intervjuvance smo najprej povprašali, kakšna je kakovost ribiških izdelkov na slovenskem trgu, saj smo želeli izvedeti, ali je zadovoljiva in če ustreza standardom ter predpisom.

Večina intervjuvancev je menila, da so slovenski ribiški izdelki kakovostni. Na kakovost vpliva veliko dejavnikov, predvsem okolje za vzrejo, naravno okolje, v katerem se ribe ulovi, ali način predelave. Če je okolje ustrezno, bo tudi izdelek kakovosten. Slabša kakovost ribiških izdelkov pomeni, da izdelki niso več sveži, slabše kakovosti so pogosto zamrznjeni in predelani proizvodi. Potrošniki velikokrat nimajo znanja, da bi lahko ugotovili, kakšna je kakovost ponujenih izdelkov, zato pogosto preplačajo svoj nakup, kar se boljšim poznavalcem ribiških proizvodov ne dogaja. Omeniti je vredno tudi to, da cena in kakovost nista

vedno povezani, pogosto so cenejši izdelki iste kakovosti kakor dražji. Cena ribiških izdelkov je pogosto neodvisna od kakovosti. Primanjkuje nam tudi znanja glede preučevanja kakovosti izdelkov, tako svežih kot predelanih. Testiranja kakovosti so načeloma še predraga, prav tako še nimamo ustreznih metod za izvajanje.

Intervjuvanec I1 je povedal, da je kakovost zadovoljiva, ni pa zelo dobra, ustreza določenim standardom, vendar so ti morda minimalni. Kakovost uvoženih rib se verjetno ne preverja zadostno, ker je to predrago in ker še ni metod, ki bi bile učinkovite. Iz prakse so videli tudi, da proizvodi pri prodajalcih niso vedno v najboljšem stanju; gre večinoma za zamrznjene proizvode, ki so že presušeni in niso več kakovostni. Omenil je še, da bi se moralo bolj preverjati kakovost ponudbe pri veletrgovcih.

Intervjuvanec I2 meni, da je kakovost dobra in ustreza standardom, tudi ribiški izdelki z nižjimi cenami so dovolj kakovostni, neskladja se lahko pojavljajo v predelanih ribiških izdelkih. Dvomi, da se dovolj kontrolira kakovost uvoženih izdelkov s prostega trga EU. V preteklosti se je izkazalo, da uvoz ne dosega zadovoljive kakovosti, kot v primeru uvoženega rdečega mesa.

Intervjuvanec I3 je bil mnenja, da pri svežih proizvodih kakovost ni zadovoljiva. Tudi v ribarnicah je možno zavohati smrad, medtem ko marsikje v tujini tega ni.

Intervjuvanec I4 je povedal, da je po njegovem mnenju kakovost v redu. Tudi pri sladkovodnih ribah niso zasledili, da bi bila kakovost slabša. Izrazil je potrebo, da bi bil nadzor nad kakovostjo ribjega mesa sladkovodnih rib.

Intervjuvanec I5 je dejal, da je kakovost ribiških izdelkov popolnoma zadovoljiva. Omenil je, da se izvaja projekt, v okviru katerega bodo testirane slovenske ribolovne vrste in se bo dokazalo, da je ribje meso višje kakovosti.

Intervjuvanec I6 je povedal, da se potrošniki ne zavedajo, kakšna je kakovost rib, in to trgovci znajo izkoristiti. Trgovci nevednost potrošnikov izrabijo tako, da prodajajo nižjekakovostne izdelke po višjih cenah. Intervjuvanec je še dodal, da ribiški izdelki v osnovi ustrezajo standardom. Tudi on je omenil, da kontrola uvoženih ribiških izdelkov ni zadostna.

Intervjuvanec I7 je omenil, da kakovost ribiških proizvodov večinoma ustreza standardom in predpisom, nižje kakovosti so lahko različni predelani izdelki in ribe, ki niso prodane dovolj sveže. Intervjuva-

nec 18 je navedel, da je kakovost rib zadovoljiva, od potrošnika pa je odvisno, kako jo prepozna; meni, da je odvisna od okolja, v katerem je riba ulovljena ali gojena – če je okolje zdravo, bo tudi riba kakovostna. Izpostavil je, da riba, ulovljena blizu ladijskega pristanišča, ne bo najkakovostnejša, ker je morje tam bolj onesnaženo kot drugje.

Intervjuvanec 19 je bil mnenja, da so ribiški izdelki iz ribolova in iz ribogojnic kakovostni. O predelanih ribiških izdelkih je menil, da so razlike v kakovosti večje kot pri svežih proizvodih. Dejal je, da lahko pri predelanih izdelkih cenovna postavka odraža določeno stopnjo kakovosti, ampak to ne drži vedno.

Intervjuvanec 110 je dejal, da so slovenske ribe in školjke kakovostne. Navedel je še, da slovensko morje ni bistro, zaradi mulja, ki se nahaja na dnu, vendar to ne pomeni, da je morje onesnaženo. Intervjuvanec 111 je povedal, da so slovenske ribe kakovostne, ampak te kakovosti nihče ne prepozna. Intervjuvanec 112 je pritrdil, da je kakovost različna od izdelka do izdelka in da cena ne odraža kakovosti. Cena se postavi na trgu, v testiranjih so ugotovili, da ne moremo posplošiti, da so cenejši izdelki nekakovostni. Velikokrat se namreč dogaja, da je kakovost cenejših izdelkov enaka v primerjavi z dražjimi. Intervjuvanec 113 je dejal, da kakovost zajema označevanje, svežino in kratke dobavne poti. Povedal je, da je v splošnem kakovost ribiških izdelkov zadovoljiva. Dodal je še, da imamo v Sloveniji premalo strokovnjakov s tega področja, da bi lahko ugotovili, ali ribiški proizvod izvira iz dobre proizvodne prakse. Meni, da imamo premalo znanja, da bi lahko ugotavljali, kateri ribiški izdelki so kakovostnejši. Intervjuvanec 115 je omenil, da je kakovost gojenih organizmov iz sladkih voda veliko višja kot v nekaterih drugih državah. Meni, da imajo tudi morske ribe zadovoljivo kakovost.

5.8 Geografska lokacija in tradicionalni organizmi

Želeli smo ugotoviti, kako geografska lokacija Slovenije vpliva na ribištvo in trg rib. Predvsem je bilo mišljeno, ali imamo glede na vodne vire in morje dovolj razvit trg rib. Povprašali smo še, v katerih mestih ali regijah največ konzumirajo ribiške izdelke. V zadnjem podvprašanju smo spraševali, katero ribolovno vrsto bi označili kot tradicionalno v Sloveniji.

Večina intervjuvancev je bila mnenja, da je na trgu rib še nekaj prostora za razvoj. Gospodarski ribolov se bo težje razvijal, ker so staleži rib v Jadranskem morju prelovljeni. Intervjuvanci so omenili, da bi se lahko večji del ulova slovenskih ribičev prodal v Sloveniji, namesto da

ga večino prodajo v Italijo. Večje možnosti za razvoj imata vzreja sladkovodnih rib in gojenje v zaprtih akvakulturnih sistemih. Vsi intervjuvanci so se strinjali, da je na Obali in v Ljubljani potrošnja ribolovnih izdelkov večja kot v drugih predelih Slovenije ter v bližini ribogojnic. V drugih delih Slovenije je potrošnja ribolovnih organizmov precej manjša. Gospodarski ribolov se izvaja na morju, v celinskih vodah poteka rekreacijski ribolov v manjšem obsegu. Ribogojnice v Sloveniji se delijo glede na gojene vrste rib: hladnoljubne (postrvi) in toploljubne vrste (krapovci). Hladnoljubne vrste največ gojijo v gorenjskem, dolenskem in notranjskem delu Slovenije, toploljubne vrste pa na Štajerskem in v Prekmurju. Kot tradicionalne ribolovne organizme med morskimi vrstami so navedli sardele, moškatne hobotnice ter gojene klapavice, med sladkovodnimi vrstami so kot tradicionalne navedli postrvi in krape.

Intervjuvanec I1 je povedal, da se znotraj Slovenije pojavljajo velike razlike v kulturi uživanja rib, pogostejše uživanje rib je na Obali in v velikih mestih, kot sta Ljubljana in morda Maribor, drugje po Sloveniji je poraba rib precej manjša. Intervjuvanec je bil mnenja, da bi glede na razpoložljive površine lahko proizvedli več, predvsem krapovcev, saj so te vrste trpežnejše in odpornejše na okoljske spremembe. Medtem pa so alpske reke že prekomerno ogrožene, zaradi vročih poletij je v rekah manj vode, pretočni sistemi za gojenje postrvi pa potrebujejo veliko vode, zato lahko nastajajo težave. Bolj se voda segreva, manj je kisika v njej, zato v taki vodi salmonidne vrste ne preživijo. Intervjuvanec je bil mnenja, da so možnosti za razširitev ribogojstev v srednji in vzhodni Sloveniji. Omenil je še, da so nekatere ribe bolj poznane, vendar pravih tradicionalnih vrst nimamo.

Intervjuvanec I2 je omenil, da je ovira omejen morski prostor in da so večje možnosti za razvoj akvakulture. Po njegovem mnenju se največ ribiških izdelkov konzumira na Primorskem in v okolici večjih rek, kjer se nahajajo sladkovodna ribogojstva. Ribolov se največ izvaja na morju; največji ribogojec je ribogojstvo Goričar. Dodal je še, da kot tradicionalne ribe lahko označimo postrv, krapa ter soško postrv.

Intervjuvanec I3 je menil, da bi lahko več slovenskega ulova prodajali na slovenski trg rib namesto na ribjo borzo v Italijo. Slovenski ulov prodajajo le v veletrgovini E. Leclerc in v lokalni ponudbi obalnih mest, vse ostalo prodajo v Italiji. Glede potrošnje ribiških izdelkov je omenil, da je ta boljša na Obali, na celini je potrošnja manjša. Gospodarski ribolov se izvaja le na Obali, sladkovodnega gospodarskega ribolova namreč

nimamo. Tradicionalni ribolovni organizem je sardela, ampak je ulov sardel v zadnjih letih močno upadel.

Intervjuvanec 14 je navedel, da Slovenci na splošno ne jemo veliko rib. Potrdil je, da je potrošnja ribolovnih izdelkov zagotovo večja v obalnem delu Slovenije in verjetno tudi na Gorenjskem, kjer vzrejajo postrvi, ter na Štajerskem, kjer vzrejajo krape. Navedel je še, da bi bili lahko ribiški izdelki bolj razširjeni, prav tako bi bilo lahko večje poznavanje morskih in sladkovodnih rib. Omenil je še, da razen strokovnjakov v ribarnicah v Ljubljani krape težko poznajo, kot tradicionalno ribo je omenil postrv.

Intervjuvanec 15 je omenil, da je v Sloveniji sladkovodno ribogojstvo razdeljeno na hladnovodne ribogojnice, ki so bolj v gorenjskem, notranjskem in dolenskem delu Slovenije, ter na toplovodne ribogojnice, ki se nahajajo bolj v štajerskem in prekmurskem delu.

Intervjuvanec 16 je povedal, da največ ribiških izdelkov uživajo v zahodni in osrednji Sloveniji, kot tradicionalni riboblovni vrsti v morskem ribolovu je označil sardelo in moškatno hobotnico, za celinsko ribištvo sta značilna krap in postrv.

Intervjuvanec 17 je dejal, da največ ribiških izdelkov konzumirajo na Obali in v večjih mestnih središčih. Menil je še, da so ribiški izdelki zadostno razširjeni, razen na tistih mrtvih območjih, kjer je o koristnih lastnostih rib zelo malo zavedanja. Kot tradicionalni ribolovni organizem je omenil gojeno klapavico, ki jo gojijo že več kot trideset let. Značilna riba je bila sardela, vendar je njen ulov zelo majhen, tradicionalna vrsta je zagotovo tudi moškatna hobotnica. Pomembne vrste v ulovu so orade, moli, listi in jadranski lignji.

Intervjuvanec 18 je bil mnenja, da je poraba ribiških izdelkov boljša na Obali in mogoče v Ljubljani, na drugih območjih je slabša. Geografski položaj Slovenije je dobro izhodišče za trgovanje z Italijo in s Hrvaško. Dodal je še, da se kot tradicionalni ribolovni organizem lahko omenijo sardele, drugih vrst ne moremo šteti za tradicionalne.

Intervjuvanec 19 je menil, da je Slovenija vodnata država in da imamo dobre pogoje za ribolov in ribogojstvo. Menil je, da obstaja še nekaj možnosti za dodaten razvoj, ker imamo nekaj tradicije tako v morskem kot sladkovodnem ribištvu. Za tradicionalne vrste lahko med sladkovodnimi vrstami označimo šarenko in soško postrv.

Intervjuvanec 110 je pojasnil, da se morski ribolov ne bo mogel več širiti, saj ga moramo omejevati, da bi dosegli trajnostno izkoriščanje, medtem ko bi bilo lahko več sladkovodnih ribogojstev, saj je na tem pod-

ročju možna dodatna rast. Navedel je, da se največ ribiških proizvodov uživa na Obali, v večjih mestnih centrih in ob kakšnih rekah, kjer se ljudje prehranjujejo s sladkovodnimi ribami. Dodal je še, da tradicionalnih ribolovnih vrst v Sloveniji nimamo, saj imajo vse, kar imamo mi, tudi Italijani in Hrvati.

Intervjuvanec I11 je dejal, da razširitev na področju ribolova ni možna, saj ni mogoče dodatno izčrpavati morja. Dodal je, da večina ulova slovenski ribiči prodajo v Trstu in le manjši del v Sloveniji. Menil je, da bi začasno prenehanje ribolova v slovenskem morju pripomoglo k obnovitvi staležev rib. Omejitev ribolova bi verjetno koristila ribolovnim virom v slovenskem morju, medtem ko na Jadransko morje to ne bi imelo vpliva zaradi premajhnega slovenskega akvatorija.

Intervjuvanec I12 je bil mnenja, da imamo Slovenci prednost, ker živimo v majhni državi in je ponudba trgovskih verig po Sloveniji enaka. Težavo vidi v tem, da primanjkuje zavedanja, da bi morali pojesti več rib.

Intervjuvanec I13 je menil, da bi se lahko trg rib še bolj razvil, glede na to, da imamo veliko primernih vodnih teles, izpostavil je, da so večje možnosti za razvoj v sladkovodnem ribogojstvu. Omenil je še, da se največ ribiških izdelkov konzumira na Obali in v Ljubljani. Kot tradicionalni sladkovodni vrsti rib je izpostavil postrvi in krape.

Intervjuvanec I14 je dejal, da se nove priložnosti pojavljajo v sladkovodnem ribogojstvu ter da je potrošnja ribiških izdelkov največja na Obali in v Ljubljani. Po njegovem mnenju so tradicionalni brezmesni petki, ki so eden od tradicionalnih krščanskih navad, tradicionalen običaj je tudi priprava bakalarja doma.

Intervjuvanec I15 je navedel, da imamo odlične pogoje za proizvodnjo sladkovodnih rib, vendar jih ne znamo dovolj izkoristiti. Dejal je, da se največ rib poje na Primorskem.

5.9 Akvakultura in ribogojstvo v Sloveniji

Zanimali so nas stanje akvakulture in ribogojstva v Sloveniji, razvoj in rast te panoge ter ali poznajo mnenje potrošnikov o gojenih vrstah v primerjavi z divjimi ribolovnimi vrstami. Nato pa tudi, kakšno mnenje imajo potrošniki o gojenih vrstah v primerjavi z divjimi vrstami ribolovnih organizmov – ali bolj cenijo gojene ali divje ulovljene vrste.

Večina intervjuvancev meni, da dejavnost akvakulture raste, predvsem se povečuje gojenje školjk. Gojenje morskih rib se ne povečuje, saj imamo le eno podjetje, primanjkuje prostora za ribogojstvo, slabi so

tudi pogoji za gojenje rib v slovenskem morju. Gojenje školjk se povečuje, raste tudi povpraševanje po klapavicah in pričakovati je nadaljnji razvoj. Pogoji za gojenje klapavic so ugodni in ker so filtratorski organizmi, imajo školjke majhen vpliv na okolje. Če bi več ribogojcev začelo s prodajo v trgovskih verigah, bi lažje dosegli večje število potrošnikov in razvile bi se možnosti za razvoj akvakulture. Težavo predstavljata oddaljenost ribogojnic od mestnih središč in dražja logistika do prodajnih središč. Primanjkuje ukrepov, ki bi bolj spodbujali mlade, da bi se začeli ukvarjati z ribogojstvom. Možnosti so tudi v povezovanju ribičev in školjkarjev, saj bi ribiči z ribolovom ob školjčičih zmanjšali škodo, ki jo povzročajo ribe, ki se prehranjujejo s školjkami. Razvoj zaprtih gojitvenih sistemov je ena od možnih poti razvoja, ampak je trenutno tehnologija še zelo draga, v takšnih sistemih se voda prečiščuje in se je porabi manj. Ovira je draga začetna naložba v tehnologijo v primerjavi s klasičnimi pretočnimi ribogojnicami. Možnosti razvoja strokovnjaki vidijo tudi v uveljavitvi vzreje novih vrst, ki morajo biti zanimive za trg in cenovno ugodne. Kot primer dobre prakse navajamo podjetji *Mytilus* in *Prosub*, ki gojita tudi druge vrste školjk, kot so ladinke in ostrige, ki dosegajo višje cene kot klapavice (to je razvidno iz spletne strani podjetja: <http://mytilus.si/>). Ekološka akvakultura se v Sloveniji še ne izvaja, saj je za slovenske ribogojce predraga. Večina intervjuvancev je menila, da se med sladkovodnimi vrstami vzredi največ šarenk, postrvi in krapov, od morskih vrst so najpogostejše orade, brancini in klapavice. Prav tako je večina menila, da potrošniki ne opazijo razlik med gojeno in ulovljeno ribo, opazna pa je razlika v ceni, saj so gojeni organizmi običajno cenejši. Intervjuvanci domnevajo, da je razlikovanje med gojenimi in ulovljenimi ribami boljše v obalnem delu Slovenije, kjer so potrošniki bolj ozaveščeni in tudi zahtevnejši. Potrošniki bolj cenijo ulovljene kot gojene ribe. Tukaj smo naleteli na nestrinjanja med intervjuvanci, saj so nekateri menili, da so ulovljene ribe bistveno boljše kakovosti, in drugi, da so tudi gojene ribe dobre, če je potek vzreje ustrezen in dobro nadzorovan.

Intervjuvanec I1 je povedal, da je gojenje školjk v porastu. Omenil je, da se lahko v akvakulturi pojavljajo številne sporne prakse, kot je dodajanje pesticidov, aditivov in zdravil. Omenjeni primeri prihajajo večinoma iz tujine, kot npr. iz ribogojnic lososov v tujini, kjer je masovna proizvodnja, ki ni primerljiva s slovenskimi ribogojnicami, ki so mnogo manjše. Potrošniki lahko zaradi širjenja negativnih informacij iz tujine začnejo dvomiti v slovenske ribiške izdelke. Večina potrošnikov meni,

da so divje ribe boljše, ker ne poznajo akvakulture in vzrejnih praks. Omenil je še, da ekološka akvakultura pri nas še ni razširjena. V morju gojijo klapavice in brancine, v celinskih vodah gojijo večinoma šarenke, potočne in soške postrvi.

Intervjuvanec 12 je povedal, da tako dejavnost akvakulture kot povpraševanje po gojenih organizmih raste. Tisti, ki je poznavalec, pozna razliko med gojeno in ulovljeno ribo. Pravi, da se ne dogaja, da bi potrošniki zavrnilo ribo, ker je vzgojena. Izpostavil je razvoj sladkovodne akvakulture in marikulture, v okviru katere se goji školjke. Za ekološko akvakulturo še ni dovolj zanimanja, ker je za slovenske ribogojce še vedno predraga. Dodal je še, da se v celinskih vodah največ goji postrvi, na morju prevladuje gojenje klapavic.

Intervjuvanec 13 je omenil, da morsko ribogojstvo stagnira, medtem ko se gojenje školjk povečuje, kajti slovenski školjkarji bi lahko prodali še več, kot trenutno proizvedejo. Gojenje brancinov je še vedno drago, zato je cena izdelkov višja, močna je konkurenca uvoženih gojenih rib. Navedel je, da dvomi, da bi večina potrošnikov ugotovila razliko med gojeno in ulovljeno ribo. Dodal je še, da se izmed morskih rib največ goji brancine, od sladkovodnih vrst prevladuje šarenka in v školjkarstvu klapavice.

Intervjuvanec 14 je dejal, da akvakultura večinoma stagnira in je morda le občasno v manjšem porastu. Meni, da je potrebno dobro poznavanje rib, da lahko potrošnik razlikuje med gojenimi in ulovljenimi ribami, pomembna je tudi kupna moč potrošnika, ki pogojuje, ali si lahko potrošnik privošči divjo ribo. Dodal je, da je divja riba zagotovo bolj cenjena kot gojena. Povedal je tudi, da se zagotovo izvaja več sladkovodnega kot morskega ribogojstva. Meni, da je večina sladkovodnih ribogojnic usmerjenih v repopulacijo ribjih staležev v celinskih vodah, manjši del je namenjen za prodajo potrošnikom. Po njegovem mnenju se v Sloveniji največ goji šarenke in krape, v morskih ribogojnicah pa brancine.

Intervjuvanec 15 meni, da akvakultura ni v večjem porastu in da večinoma stagnira. Ministrstvo s sredstvi iz ribiškega sklada precej spodbuja ribogojstvo, in sicer posodobitev obratov ter povečanje proizvodnje. Meni, da ni dovolj ukrepov, ki bi mlade spodbujali k izvajanju ribogojstva. Izpostavil je tudi, da so z raziskavami ugotovili, da so nekatere ribe iz ribogojnic boljše kot iz morja. Omenil je, da potrošniki razlike med gojenimi in ulovljenimi ribami verjetno ne morejo zaznati. V Sloveniji je najbolj razširjen sistem pretočnih ribogojnic, ki stojijo ob

primernem vodotoku in se voda pretaka skozi bazene, v katerih gojijo ribe, ter se nato spet vrne v vodotok. Manjši del ribogojnic so zaprti sistemi, ki so prav tako povezani z vodotoki in omogočajo bistveno manjšo porabo vode. Prodajna cena gojenih vrst iz ekološke akvakulture je v primerjavi s klasično akvakulturo višja zaradi dražje krme. Težko je prepričati potrošnike, da bi se odločili za nakup dražjih izdelkov iz ekološke akvakulture, kar je eden od glavnih razlogov, da se ekološka akvakultura v Sloveniji še ni uveljavila, saj se še noben ribogojec ni odločil za takšno zvrst. Hladnovodnih vrst proizvedemo v Sloveniji približno 700 ton; prevladujejo šarenke, potočne postrvi in potočne zlatovčice. Drugi segment je proizvodnja toploljubnih vrst, ki znaša približno 200 ton, od česar je največ krapov, smučev in ščuk. Proizvodnja klapavic znaša približno 600 ton in je v zadnjih letih v porastu ter bo kmalu dosegla proizvodnjo rib.

Intervjuvanec 16 je bil mnenja, da se je akvakultura razvijala do leta 2010, trenutno pa dejavnost stagnira, z izjemo školjkarstva, ki se povečuje in se razvija. Sladkovodni ribogojci nimajo težav s prodajo, saj vse svoje proizvode prodajo na domačem trgu, v manjših količinah jih tudi izvažajo v tujino. Stopnja samooskrbe z ribami je v Sloveniji nizka, večino sladkovodnih rib namreč uvažamo. Dejal je, da potrošniki ne bi zaznali razlike med gojeno in ulovljeno ribo; ribi sta lahko dobre kakovosti, vendar potrošniki zagotovo bolj cenijo ulovljeno. Ekološke akvakulture se v Sloveniji še ne izvaja. Med hladnovodnimi vrstami največ gojijo šarenke, zlatovčice, lipane in potočne postrvi, med toplovodnimi vrstami krape, ščuke, some in smučje. V morju največ gojijo brancine in klapavice.

Intervjuvanec 17 je dejal, da dejavnost akvakulture raste. Školjkarji so letos (op.: leta 2019) proizvedli okoli 600 ton klapavic in bi proizvodnjo lahko še povečali. Z morskim ribogojstvom se ukvarja eno podjetje, ki letno proizvede okoli 70 ton orad in brancinov. Širitev dejavnosti je možna v manjšem obsegu, ne pričakuje se znatnega povečanja količine kot tudi ne uvedbe gojenja novih vrst rib. Ozaveščeni kupec bo razliko med gojenimi in ulovljenimi ribami prepoznal in bo tudi pripravljen plačati višjo ceno za divjo ribo. Boljše poznavanje tega področja bi omogočilo, da bi potrošnik lažje zaznal razlike med divjo in gojeno ribo. V sladkovodni akvakulturi največ gojijo postrvi, šarenke in krape, v morski akvakulturi pa brancine in klapavice, nekaj malega orade. Ekološka akvakultura v Sloveniji še ni dobro poznana, nimamo niti ustrezne definicije, kaj to je.

Intervjuvanec I 8 je povedal, da se gojenje školjk povečuje. Gojenje morskih rib stagnira, edino podjetje Fonda se ukvarja z ribogojstvom. Omenil je, da pogoji za gojenje rib v slovenskem morju niso najugodnejši zaradi plitkosti morja. Sladkovodno gojenje rib je razvitejše od morskega. Menil je, da potrošnik ne bi prepoznal razlik med gojeno in ulovljeno ribo; večina potrošnikov sicer bolj ceni ulovljeno. Omenil je, da če se držijo dobrih praks v ribogojstvu, potem je tako pridelana riba zelo kvalitetna, nasprotno je nizke kakovosti riba, ki je bila ulovljena ali vzrejena v onesnaženem vodnem okolju. Dodal je, da so gojene ribe vseeno privlačnejše za potrošnike, ker imajo nižjo ceno, najpogostejše vrste iz marikulture so brancini, orade in klapavice.

Intervjuvanec I 9 je dejal, da je v akvakulturi še prostor za nadaljnji razvoj. Potrošnik lahko razlike med gojeno in ulovljeno ribo opazi v ceni, saj so gojene ribe običajno cenejše od ulovljenih; poznavalci pravijo, da je razlike možno opaziti tudi v okusu. Večina potrošnikov se s prepoznavo, ali gre za gojeno ali ulovljeno ribo, ne ukvarja. Razlike bi mogoče prepoznali potrošniki na Obali, ki so bolj ozaveščeni. Povedal je še, da ščuke v ribarnici še ni videl, je pa to zelo cenjena riba. Intervjuvanec je dejal, da se ribogojstvo krapov in somov še razvija. Ta razvoj je možen tudi v povezovanju s turizmom, v okviru katerega se izvajata ljubiteljski ali tekmovalni ribolov na komercialnih ribnikih.

Intervjuvanec I 10 je dejal, da dejavnost akvakulture raste. Morsko ribogojstvo v slovenskem morju nima najugodnejših pogojev za gojenje rib. Pogoji za školjkarstvo so razmeroma ugodni, prav tako je po školjkah veliko povpraševanja. Omenil je, da bi malokateri potrošnik zaznal razlike med gojeno in ulovljeno ribo. Nekatere izmed razlik so: gojene ribe so predvidoma cenejše kot ulovljene, gojene ribe so vedno iste velikosti, ulovljene so bolj raznolike velikosti, razlika v okusu med gojeno in ulovljeno ribo je več kot očitna, vendar je nekdo, ki se z ribami prehranjuje poredkeje, ne bo opazil. Sladkovodnih ribogojnic je več kot morskih, saj imamo le eno morsko ribogojnico. Največ se v morju goji školjk, v celinskih vodah postrvi in krapov.

Intervjuvanec I 11 vidi možnosti povezovanja med ribiči in školjkarji, saj ribe pojejo veliko školjk, kar povzroča škodo. Zato bi izvajanje ribolova ob gojiščih klapavic pomagalo tako ribičem kot školjkarjem. Poskusi navedenega povezovanja so še v začetnih pogovorih. Dodal je, da dvomi, da bi kakšen potrošnik razlikoval med ulovljeno in gojeno ribo, vendar je po njegovem mnenju razlika med obema očitna.

Intervjuvanec I 12 je omenil, da težavo vidi v ponudbi vrst v nekaterih

ribogojnicah; če bi proizvode prodajali v trgovskih verigah, bi povečali dostopnost in ponudbo ter dosegli večji zaslužek in širitev dejavnosti za pridelovalce v akvakulturi. Potrošniki večino nakupov opravijo v večjih trgovskih verigah, zato je tam potrebno ponuditi izdelek. Če te pobude ni, tudi rasti sektorja ne bo.

Intervjuvanec I13 je menil, da dejavnost raste in da ribogojci vedno več prodajajo tudi v trgovske verige, povečalo se je tudi povpraševanje po gojenih organizmih. Podjetja v akvakulturi so se začela razvijati na podjetniški ravni in zagotovo gre za dejavnost, ki se bo še razvijala. Potrošniki na splošno mislijo, da je divja riba kakovostnejša kot gojena. Po njegovem mnenju največ gojijo postrvi, some in jesetre. Nevarnost predstavljata gojenje tujerodnih vrst in še posebej pobegi v naravno okolje.

Intervjuvanec I14 je dejal, da dejavnost raste, kar predvsem velja za gojenje školjk. V morju primanjkuje prostora za akvakulturo. Intervjuvanec vidi večje razvojne možnosti v sladkovodnem kot v morskem ribogojstvu.

Intervjuvanec I15 je menil, da dejavnost akvakulture stagnira. Dejal je, da nam primanjkujejo strokovnjaki s tega področja in da primanjkuje ustreznih izobraževalnih programov, ki bi jih ponujale fakultete; na Biotehniški fakulteti manjka katedra za ribištvo. Menil je, da je ulovljena riba v nekaterih primerih slabša od vzrejene, ni pa pravilo, da so ulovljene ribe boljše kakovosti. Ribe iz slovenskih ribogojnic so kakovostne in lahko nadomestijo ulovljene ribe. Omenil je, da potrošniki razlik med gojeno in ulovljeno ribo ne bi znali ločiti. Dodal je še, da v Sloveniji ni večjih razlik med vzrejenimi in ulovljenimi ribami; če je riba vzrejena v dobrih pogojih, je lahko enaka kot tista, ki je ulovljena.

5.10 Trženje in predelava ribolovnih organizmov v Sloveniji

Intervjuvance smo spraševali, kaj menijo o predelavi in trženju ribolovnih vrst v Sloveniji in ali se z dejavnostjo ukvarja zadostno število podjetij. Prosili smo jih, da naštejejo blagovne znamke ali prepoznavni izdelek slovenskega porekla. Zanimalo nas je, ali poznajo izdelke, ki niso slovenskega porekla, ampak so samo predelani v Sloveniji.

Mnenja intervjuvancev so se pri tem vprašanju razhajala, nekateri so namreč menili, da so možnosti razvoja za predelavo ulova, drugi so menili, da tukaj ni več možnosti za razvoj, tretji, da tega področja v Sloveniji nimamo razvitega. Pojavlja se velika konkurenca iz tujine, zato se nekaterih proizvodov preprosto ne izplača predelovati. Večina se stri-

nja, da so, razen Delamarisa, obrati manjši in bolj lokalni ter butični. Pri predelavi je pomembna dodana vrednost, saj ta lahko omogoči, da postane izdelek tržno zanimivejši. Edina blagovna znamka, ki je zaščiten, je piranski brancin, slovenske proizvode imajo podjetja Prosub, Mytilus, ribogojstvo Goričar, Faronika (Ribiška družina Tolmin), G 2 O, Fonda in Rival. Večina naštetih podjetij se ukvarja z akvakulturo. Podjetja imajo raznovrstno ponudbo, od gojenih vrst do ponudbe uvoženih izdelkov. Za predelavo, ki se izvaja v Sloveniji, so pomembna podjetja Delamaris, Droga Kolinska, Goričar, Cerkevnik, Rival, Fonda, Prosub, Mytilus in drugi manjši lokalni predelovalci.

Intervjuvanec I 1 je omenil, da bi bilo lahko trženje bolje organizirano. Tudi na področju predelave vidi še veliko možnosti za napredek, in sicer za inovativne kot tudi za tradicionalne proizvode. Zanimiva primera sta prodaja ribjih jajčec ali sok vloženi rib; gre za tržne niše, v katerih se prodaja kakovostne izdelke višjega razreda. Intervjuvanec je omenil, da pozna slovenska predelovalna podjetja, kot so Droga Kolinska, Delamaris in podjetje Cerkevnik iz Kozine, ki predeluje bakalarje. Od podjetij, ki gojijo klapavice, sta prepoznavni podjetje Prosub, ki svoje izdelke prodaja tudi v Hofer, in podjetje Mytilus. Obe podjetji svojo dejavnost povezujeta s turizmom.

Intervjuvanec I 2 je navedel, da je kar nekaj podjetij, ki se ukvarjajo s trženjem. Dodal je, da vedno obstajajo možnosti za nove ideje na trgu ter da je trženje pomanjkljivo v kratkih dobavnih verigah. Od tistih, ki jih pozna, je intervjuvanec omenil podjetja Prosub in Mytilus, ki gojita školjke, Goričar, ki goji postrvi, Fonda, ki goji brancine, Cerkevnik, ki predeluje bakalarja, Droga Kolinska, ki predeluje paštete, in Delamaris, ki proizvaja konzerve.

Intervjuvanec I 3 je omenil, da se predelava izvaja le z uvoženo surovino, slovenska surovina ne gre v predelavo. Poznal je podjetji Cerkevnik in Delamaris. Ribolov na morju je zelo sezonskega značaja, zato surovin ne more zagotavljati čez celo leto. Za predelavo je potreben stalen donos surovin, tega pa v Sloveniji ni več.

Intervjuvanec I 4 je omenil, da pozna podjetje Fonda in družbo Faronika pri Tolminu, kjer gojijo soško postrv in lipane. Dodal je še, da ima podjetje Faronika verjetno največjo in najmodernejšo ribogojnico za salmonidne vrste v Sloveniji.

Intervjuvanec I 5 meni, da bi se lahko na področju predelave naredilo več, vendar je ponovno potrebno ozaveščati potrošnike. Poudaril je, da je predelava dodana vrednost slovenske akvakulture. Nekateri ribogojci

poleg gojenja rib opravljajo tudi predelavo – gre za predelavo rib v fileje, ribje namaze in ribje palčke. V Sloveniji ni tega, da bi ribogojci svoje proizvode poslali v predelovalni center. Omenil je še, da druge blagovne znamke kot piranski brancin, ki je v lasti podjetja Fonda, ni. Dodal je še, da bi radi na podoben način zaščitili tudi slovensko postrv, ampak so procesi zaščite težki in trenutno za to ni dovolj pobude.

Intervjuvanec 16 je bil mnenja, da je predelovalnih obratov kar nekaj. Poznal je podjetje ribogojstvo Goričar, podjetje Rival, gojenje školjk v Mytilusu in podjetje Cerkvénik. Dejal je, da, imajo v podjetjih Goričar in Rival nekatere izdelke, ki so slovenski, imajo pa tudi veliko uvoženih izdelkov, ki jih predelujejo.

Intervjuvanec 17 je dejal, da je surovina za predelavo paštet in konzerv v celoti uvožena. Predelujemo sicer tudi nekaj slovenskih surovin, in sicer sladkovodne ribe, kjer gre za predelavo v fileje in dimljene ribe. Predelujejo tudi klapavice in jih prodajajo v večje trgovske verige. Gojene brancine prav tako predelujejo v fileje, v suši in v kašne biftke, ampak v manjših količinah ali le za posebna naročila. Intervjuvanec je dejal, da je na področju predelave še nekaj prostora za razvoj. Menil je, da je slovenski predelovalni sektor majhen. Predelava je v večini lokalna in butična, gre za manjše predelovalne obrate. Nekatere izdelke samo tržijo, predelani pa so v tujini, ker se jih ne izplača predelovati v Sloveniji. Slovenskega porekla so gojene klapavice podjetja Mytilus, gojeni brancini podjetja Fonda in gojene postrvi ribogojca Goričarja. Večina izdelkov, ki jih nakupujemo v ribarnicah, je uvoženih, redkokje je možno kupiti proizvod, narejen iz surovine, ki je gojena ali ulovljena v Sloveniji.

Intervjuvanec 18 je bil mnenja, da je od zaslužka odvisno, ali se izplača delati na tem področju. Če bi se pojavil kakšen dober projekt, bi se verjetno lahko ustvarilo še kakšno podjetje. Omenil je, da je Delamaris edini večji igralec na področju predelave ribiških izdelkov, mogoče se lahko doda še podjetje Goričar. Tudi Delamaris večino izdelkov samo trži, saj so njihovi izdelki predelani in ulovljeni na Hrvaškem. Ostala predelava je lokalna in manjša. Izdelkov iz slovenskega ribiškega ulova ni, ker tudi ni dovolj ulova, da bi se predelava izplačala. Meni, da ribiška predelovalna industrija v Sloveniji ni razvita.

Intervjuvanec 19 je omenil, da v ribiški predelovalni industriji ni možnosti za razvoj, ker je konkurenca v tujini močna. Večje možnosti za predelavo se pojavljajo v tržnih nišah. V Sloveniji ni pogojev, da bi lahko izvajali konkurenčno predelavo, ker je premalo ulova in draga delovna sila. Dodal je, da pozna izdelke Delamaris, Argeta, Fonda in slovenske gojene klapavice.

Intervjuvanec I10 je menil, da bi lahko predelali več ulova. Uveljavljena sta podjetje Delamaris in predelava v ribogojnicah, kjer predelujejo ribe v fileje, dimljene izdelke in paštete. Omenil je, da popolnoma slovenskega izdelka verjetno ni.

Intervjuvanec I11 je omenil, da ribiči za predelavo nimajo časa, ker so obremenjeni z ribolovom. V primeru, da bi se za to odločili, nastajajo težave zaradi velikih finančnih obremenitev. V Sloveniji kulture prehranjevanja z ribami nimamo, restavracije ne ponujajo velike večine rib, ampak le tiste, ki so najbolj poznane. Tudi na Obali slabo poznajo druge vrste rib, še slabše je poznavanje v ostalih delih Slovenije. Menil je, da v splošnem potrošniki sploh ne poznajo večine vrst rib, ki so na tržišču.

Intervjuvanec I12 je dejal, da so nekateri manjši predelovalci začeli s prodajo trgovskih verigah. Delamaris ima tradicijo in dela dobre izdelke. Na splošno velja, da če je izdelek na voljo v trgovskih verigah, bo tudi večja prodaja teh izdelkov. V Sloveniji promocije ne trajajo dovolj časa, da bi imele pravi učinek. Ribištvo in akvakultura nista zadostni oglaševana. Ribogojci imajo možnosti za povezovanje, a tega ne izkoristijo. Med gospodarskimi ribiči ni motivacije za povezovanje, ker ribolov stagnira in ne vidijo prihodnosti v tej panogi. Sladkovodna akvakultura ima velike možnosti za razvoj, gojenje postrvi bi se moralo izboljšati.

Intervjuvanec I13 je dejal, da obseg povpraševanja po ribiški izdelkih vpliva tudi na število predelovalnih podjetij. Povečano povpraševanje bi pripomoglo k ustvarjanju novih podjetij za predelavo ulova. Poznal je podjetje ribogojstvo Goričar in Ribiško družino Tolmin, ki prodajata slovenske gojene ribe. Izpostavil je, da je premajhno povpraševanje, s povečanjem povpraševanja se povečata tudi oglaševanje in ponudba. Intervjuvanec I14 meni, da se večina ulova predela v tujini in se ga nato uvozi na slovenski trg. Dodal je še, da je v Sloveniji nekaj manjših predelovalnih obratov, ki so bolj lokalni.

Intervjuvanec I15 meni, da je za segment predelave zakonodaja preostra. Predelujejo le večja podjetja, ki so že ustaljena in uvažajo predelane izdelke iz tujine. Omenil je, da se slovenskih rib predeluje zelo malo, vsi predelani izdelki temeljijo na uvoženih surovinah. Kot izdelke slovenskega porekla je omenil Goričarjevo postrv, Prosubove klapavice in Fondinega brancina.

5.11 Povezovanje ribištva in turizma v Sloveniji

Intervjuvance smo v enajstem vprašanju spraševali, kako se ribištvo povezuje s turizmom in ali poznajo dobre primere povezovanja med

obema dejavnostma. Nato smo povprašali še o oglaševanju ribištva, ali je zadostno in ali bi morali na tem področju povečati napore.

Intervjuvanci so omenili, da so na področju povezovanja ribištva in turizma še možnosti za razvoj. Gre za zanimivo dejavnost in povezovanje, ki bi lahko privlačilo še več turistov in omogočilo dodaten dohodek izvajalcem. Trenutno ribiški turizem v Sloveniji še ni dobro razvit in večina intervjuvancev je menila, da bi se ribištvo lahko v večji meri povezovalo s turizmom. Lokacije, kjer se ribištvo povezuje s turizmom, se pojavljajo ob večjih slovenskih rekah, jezerih, kjer so ribogojnice in komercialni ribniki, in v obalnih mestih. Na celinskih vodah se ribištvo s turizmom povezuje na lokacijah v okolici rek Soče, Save, Kolpe in Bohinjskega jezera. Povezovanje ribištva s turizmom opravljajo tudi ribogojci, ki izvajajo s turizmom povezane projekte. Ribogojci in ribiške družine se pri izvedbi različnih projektov povezujejo s turističnimi društvi in z občinami. Med najuspešnejše projekte spadata Festival soške postrvi v Kobaridu in Festival muharjenja v Bohinju. Na teh festivalih prikazujejo muharjenje, ponujajo pakušine ribjih jedi, učenje različnih načinov ribolova, prilagojenega določeni skupini (npr. za otroke), prav tako potekajo zabavni in glasbeni programi. Na celinskih vodah z gojitvenimi ribniki upravljajo ribogojci, in sicer je to njihova dopolnilna dejavnost, ter gojijo ribe izključno za prodajo. Vzreja v komercialnih ribnikih se povezuje s športnim ter z rekreacijskim ribolovom kot tudi z gostinstvom. Restavracije ob nekaterih ribnikih omogočajo pripravo rib po željah gostov, gostje ribe sami ulovijo, nato jim jih pripravijo. Primer dobre prakse komercialnih ribnikov najdemo v Kamniku, Naklem in blizu Ptuja. V obalnem delu Slovenije ribiški turizem izvajajo ribiči, ki ponujajo prevoze turistov ali prevoz turistov na rekreativni ribolov in ribiške piknike. Na ribiškem pikniku ribič turistom pokaže potek ribolova in nato ulov pripravi za pojedino; kadar ulova ni, ima pripravljene druge vrste rib in mehkužcev iz zaloge. Vse več ribičev se ukvarja s turizmom, ker so dohodki od ribolova prenizki in so prisiljeni iskati dopolnilne možnosti zaslužka, te dejavnosti pa se razpršijo v druge ponudbe. Ribolov zahteva vedno več vložka (več goriva in časa) in tudi zato se ribiči odločajo za povezovanje s turizmom. Ribiči imajo običajno pol leta prijavljeno ribiško dejavnost ter pol leta turistično dejavnost, ker zaradi omejitev v zakonodaji obeh dejavnosti ni možno prijaviti istočasno in ju zaradi tehničnih omejitev (premajhna plovila, zagotavljanje varnosti na krovu) niti ni možno izvajati hkrati. Dober primer povezovanja med turizmom in ribištvom imajo razvit v ribogojnici Fonda, kjer s svo-

jim plovilom peljejo turiste na ogled ribogojnice. Podobne ogledе školjčičišč izvajajo tudi školjkarji, ki nato po ogledu pripravijo pokušino jedi iz školjk. Na Obali so organizirana tudi ribiška tekmovanja v ribolovu na velike ribe; večja tekmovanja privabijo tudi ribiče iz Italije in Hrvaške. En intervjuvanec je še dodal, da ribiški turizem pritegne zahtevne goste, ki porabijo več denarja kot običajni turisti.

O promociji ribištva je večina intervjuvancev menila, da je nezadostna in preveč kratkoročno usmerjena. Ribiči si promocije ne morejo privoščiti, prav tako je premalo promocije kakovostnih proizvodov in restavracij, ki so specializirane za ribiške ponudbo. Izpostavljeno je bilo tudi, da je sektor ribištva glede promocije zapostavljen.

Intervjuvanec I1 je omenil, da pozna primere, kot so ogledi školjčičišč, prevozi ribičev, rekreativni ribolov in prevozi turistov na rekreativni ribolov. Intervjuvanec je še omenil, da pozna povezovanje ribištva in turizma v sladkovodni akvakulturi (na ribnikih), kjer je možnost, da si obiskovalci nalovijo ribe. Lastnik nato ulovljene ribe očisti, če se potrošniki odločijo za nakup. Glede promocije je omenil, da je je premalo, in izpostavil, da primanjkuje predvsem promocije za kakovostne proizvode, enako je primanjkuje za specializirano gostinsko ponudbo ribjih jedi.

Intervjuvanec I5 je dejal, da veliko povezovanja med turizmom in ribištvom vidimo ob reki Soči, kjer vsako leto poteka Festival soške postrvi z dobro razvito ponudbo. Povezovanje poteka tudi med ribogojci in turizmom; takih projektov je več na Obali, kjer podjetje Fonda in školjkarji skupaj izvajajo veliko turističnih dejavnosti. Omenil je, da bo povezovanje med turizmom in ribištvom še v porastu in da se pojavlja veliko priložnosti. Dodal je, da se povečujejo tudi dejavnosti komercialnih ribnikov, kjer si turisti sami ulovijo ribe in ulov nato pripravijo v restavraciji. Običajno lastnik komercialnega ribnika ribe naroča pri ribogojcih ali ima v upravljanju ribogojnico in ribnik.

Intervjuvanec I6 je omenil, da sta športni in rekreacijski ribolov povezana s turizmom in se pojavljata ob Soči, Savi, Kolpi, v Bohinju in Tolminu. Na Obali se pojavljajo povezave med akvakulturo in turizmom. Podjetje Fonda vodi turiste na ogledе ribogojnic, školjkarji jih vodijo na ogledе školjčičišč. Področje se po mnenju intervjuvanca zagotovo razvija. Dodal je še, da se v Sloveniji pojavlja veliko dobrih praks pri izvajanju dejavnosti komercialnih ribnikov, ki so primer povezovanja ribištva in turizma. Komercialne ribnike običajno upravljajo kmetje ali ribogojci, in sicer kot dopolnilno dejavnost. Komercialni ribniki se pogosto pove-

zujejo z gostinstvom, tako da lahko uporabniki teh ribnikov ulovljene ribe tudi pojedó.

Intervjuvanec 17 je povedal, da se je nekaj ribičev povežalo s turizmom, uredili so primerna plovila za izvedbo športnega ribolova. Ribiči so povezani z določenimi turističnimi agencijami, ki k njim napotujejo goste. Menil je, da se bo ta segment še razvijal, saj imajo ribiči težave z dohodki, če izvajajo samo dejavnost ribolova. Vse več ribičev se bo odločalo za izvajanje ribiškega turizma, ker jim bo omogočal več rednih prihodkov.

Intervjuvanec 18 je dejal, da je eden od načinov povezovanja s turizmom tudi tekmovanje v lovu na veliko ribo. Pojavljajo se večja tekmovanja, ki lahko privabljajo tudi ribiče iz Italije ali Hrvaške. Še ena od dodatnih možnosti je povezovanje ribičev in turizma. Ribiči poleti vozijo turiste po morju, pozimi organizirajo različne piknike z ribolovom. Takšno povezovanje lahko udeležencem poveča prihodek. Intervjuvanec je bil mnenja, da omenjeno povezovanje v Sloveniji še ni dobro razvito, ni pa točno vedel, zakaj – ali zato, ker ribiči v tem niso videli zaslúžka, ali zaradi omejitev v zakonodaji.

Intervjuvanec 19 je omenil, da se povezovanje turizma in ribištva pojavlja v upravljanju s komercialnimi ribniki. Dodal je še, da je ribištvo ob morju močno povežano s turistično sezono, saj se takrat potrošnja ribiških proizvodov poveča.

Intervjuvanec 110 je dejal, da bi se moralo ribištvo še bolj povežovati s turizmom. Izpostavil je primer dobrega povežovanja, in sicer da ribiči turiste peljejo na ogled ribolova, nato na ladji pripravijo ribiško kulinarično ponudbo. Dogaja se, da veliko ribičev pozimi lovi ribe, poleti vozi turiste, a tega ni možno opravljati hkrati. Navadno je tako, da imajo ribiči šest mesecev prijavljeno turistično dejavnost, šest mesecev pa dejavnost ribolova. Na tem področju so večja sodelovanja omejena z zakonodajo. Mnenja je bil, da je povežovanje med turizmom in ribištvom v porastu, saj veliko ribičev vidi, da ni mogoče več živeti samo od ribolova. Pri promociji je omenil, da se izvaja nezadostno in da si je ribiči ne morejo privoščiti.

Intervjuvanec 111 je menil, da je povežovanje med ribiči in turisti zanimiva dejavnost, izvaja se jo, ker je vedno manjši ulov. Na Hrvaškem ribiči izvajajo ribiške piknike, zato se bo to mogoče pojavilo tudi v Sloveniji. Za druge primere povežovanja z ribištvom ni slišal.

Intervjuvanec 112 je omenil, da se povežovanje med ribištvom in turizmom v Sloveniji še ni dobro razvilo. Dejal je, da noben turist Slove-

nije ne bo zaznal kot ribiško deželo. Vedel je, da se na morju pojavljajo možnosti, da se gre z ribičem na ribolov. Pri ribogojstvu se pojavljajo dejavnosti, kjer si lahko gostje v ribnikih sami ulovijo ribe, ki jih bodo nato pojedli, taka dejavnost je namenjena tudi učenju otrok.

Intervjuvanec I13 je omenil, da se tako povezovanje pojavlja ob reki Soči, kamor turisti prihajajo na muharjenje. Dodal je, da bi se lahko to povezovanje razvilo še bolj. Možnosti za razvoj so tudi ob Muri in Kolpi, kjer bi lahko izvajali ribiški turizem. Ta namreč privlači zahtevne goste, ki lahko izvajalcem prinesejo dober dohodek.

Intervjuvanec I14 je dejal, da se v povezovanju turizma in ribištva pojavlja kar nekaj dobrih praks. Gre za primere, ko ribiči peljejo turiste na ribolov. Poznal je primer podjetja Fonda, ki turistom ponuja ogled ribogojnice. Intervjuvanec omenja, da se lahko pojavljajo omejitve zaradi zakonodaje, ki ne omogoča enostavnega povezovanja ribištva in turizma. Dodal je še, da primanjkuje promocije, predvsem glede tega, kako prepoznati kakovostno ribo, in glede informiranja o poreklu ribe. Potrošniki bi morali vedeti, kakšno ribo jedo, in jo posledično bolj ceniti.

Intervjuvanec I15 je menil, da je stanje ribiškega turizma skromno in da ima Slovenija še velike možnosti za razvoj. Primeri povezovanja ribištva s turizmom, ki jih je omenil, so komercialni ribniki, ribogojnica z nastanitvijo in gostilno blizu Kamnika ter ribogojnica z restavracijo in s komercialnim ribnikom pri Tržiču. Omenil je, da v drugih državah ribiški turizem dobro tržijo, v Sloveniji tega še ni. Za promocijo ribiških izdelkov je dejal, da je skorajda ni, izvaja se v manjših akcijah, ampak na splošno oglaševanja zelo primanjkuje.

5.12 Razvoj ribištva in trga rib v Sloveniji v naslednjih desetih letih

Zanimalo nas je tudi mnenje intervjuvancev o tem, kam se bosta ribištvo in trg rib lahko razvijala v prihodnjih desetih letih, in ali menijo, da se bodo pojavili trendi v različnih segmentih trga rib.

Večina intervjuvancev je menila, da se bo povečalo gojenje školjk na morju. Za gojenje školjk so dobre možnosti za razvoj, za predelavo klapavic je prostor za še kakšen obrat. Večina se je strinjala tudi, da je morski ribolov v upadu in da se bo še zmanjšal, ker so ribji staleži v Jadranskem morju prelovljeni, ribičev bo manj in se bodo še bolj povezovali s turizmom ali z drugo panogo, s katero bodo lahko pridobili dodaten zaslužek. Ne glede na upad gospodarskega ribolova obstaja volja za ohranitev ribištva že zaradi tradicije. Ribogojstvo ob morju ima

morda še možnosti za razvoj, če se vpelje gojenje novih vrst, kar mora biti zelo premišljeno, da se ne vnaša tujerodnih vrst. Res pa je, da je širitev ribogojstva na morju težje izvedljiva zaradi omejenega prostora, saj imamo kratko obalo. Intervjuvanci so bili mnjenja, da se bo sladkovodno ribogojstvo še razvijalo, morda se bo pojavilo več obratov, ki bodo imeli priložnosti ustvariti večjo dodano vrednost v lokalni predelavi. Nekaj intervjuvancev je omenilo, da se lahko pojavijo težave zaradi podnebnih sprememb, ki povzročajo segrevanje vode in s tem povezane težave. Eden od intervjuvancev je predlagal, da se poveča gojenje sladkovodnih rib, kot sta som ali tilapija, dodatne možnosti za razvoj so tudi za uveljavitev akvakaponike, v kateri bi gojili krape. Možnosti za povečanje potrošnje ribiških izdelkov so v javnih ustanovah in še posebej, ker z vključevanjem rib v prehrano otrok tudi privzgjajamo zdrave prehranske navade. Obstaja velika verjetnost, da se bo povečala količina proizvodov iz uvoza, kar bo povečalo obseg trgovanja, a se bo na ta račun zmanjšal delež domačih proizvodov. Da bi dosegli povečanje potrošnje ribiških izdelkov, bo potrebno ozaveščati potrošnike in dolgotrajno oglaševati ribiške izdelke, kar lahko traja tudi do petnajst let. Možnosti v predelavi ribiških izdelkov so le na lokalni in butični ravni, večjih obratov pa v Sloveniji ne bo, saj ni zadostnih surovin za predelavo, konkurenca iz tujine pa je močna.

Intervjuvanec I1 je menil, da so naravni viri omejeni in jih bo vedno manj, posledično se bo zmanjševalo tudi število ribičev, ki se preživljajo izključno z ribolovom, kot nova možnost se pojavlja združevanje ribičev s turizmom. Možnosti je videl v predelavi, saj se lahko ponudi nove predelane izdelke, ki bodo tržno zanimivi. Omenil je, da se bo povečalo školjkarstvo, ker imamo v slovenskem morju ugodne razmere za gojenje školjk in ker ta dejavnost najmanj obremenjuje okolje. Akvakultura bo postajala globalno vse pomembnejša, vendar intervjuvanec ni bil prepričan, ali to velja tudi za Slovenijo. Povečalo se bo tudi število ribjih restavracij.

Intervjuvanec I2 je dejal, da se bo akvakultura zagotovo še dodatno razvijala. Na morsko ribištvo bodo vplivale politične razmere in ohranitev ribolovnih vrst, s katero se bo ribištvo ohranilo. Politično stanje vpliva na morsko ribištvo zaradi zmanjšanega prostora za ribolov, ki je posledica arbitražne sodbe o meji med Hrvaško in Slovenijo. Menil je še, da mora biti volja, da se morsko ribištvo ohrani.

Intervjuvanec I3 je navedel, da se bo poraba ribiških izdelkov še nekoliko povečala. Ribogojstvo se ne bo bistveno povečalo, ker na celinskih

vodah že nastaja težava zaradi odvzema vode. V morju ni prostora za širjenje ribogojstva, ker imamo majhen akvatorij in kratko obalo, a si školjkarji prizadevajo za povečanje gojitvenih površin, saj trg še ni zasičen s školjkami.

Intervjuvanec 14 je dejal, da bo veliko odvisno od podnebnih sprememb in količine razpoložljive vode. Reke se zaradi suš pregrevajo, manjši so rečni pretoki, kar lahko negativno vpliva na nekatere vrste rib, kot sta potočna postrv ali šarenka. Možnosti za razvoj vidi v gojitvi tujerodnih vrst rib, kot so ameriški somi ali tilapije. Možnost razvoja so po njegovem tudi v akvaponiki in gojenju krapov.

Intervjuvanec 15 je ocenil, da bo nastalo še nekaj novih obratov ribogojstva. Želi, da ostanejo obstoječe ribogojnice aktivne. Pojavlja se težava, ker je kar nekaj ribogojcev, ki nimajo naslednikov in se bližajo upokojitvi. Pojavljajo se dobre prakse, kjer so mladi prevzeli družinsko dejavnost ribogojstva, vendar je tega zelo malo. Intervjuvanec pričakuje, da bodo ribogojci ustvarili večjo proizvodnjo in povečali predelavo z dodano vrednostjo. Upa na to, da se bodo lahko obstoječe ribogojnice uspešno prenesle na nove ribogojce.

Intervjuvanec 16 je dejal, da bo trg rib še rasel, saj je trenutna potrošnja majhna. Pojavljale se bodo nove pobude tako s strani ministrstva kot evropskega ribiškega sklada. Možnosti so tudi za povečanje potrošnje v javnih ustanovah, kot so šole in vrtci, kjer se lahko spremenijo prehranjevalne navade otrok.

Intervjuvanec 17 je dejal, da se bo pojavil še kakšen obrat za predelovanje klapavic. Meni, da je razvojnih možnosti še kar nekaj. Morda se bo pojavil kakšen nov izdelek na osnovi klapavic. Ocenjuje, da se bo poraba ribiških izdelkov povečala, predvidoma na 15 kilogramov na prebivalca, in sicer v naslednjih desetih letih. Za doseganje večje potrošnje ribiških izdelkov bodo v pomoč promocija, lokalna proizvodnja in potrošnja. Spremembe, ki se bodo pojavljale na svetovnem trgu, ne bodo vplivale na trg rib v Sloveniji.

Intervjuvanec 18 meni, da bo gospodarski ribolov upadal, ne bo pa nikoli izumrl. Manj bo ulova in več uvoza. Uvoz ribiških izdelkov bo zagotovo v porastu, uvoženih rib in ribiških izdelkov bo v prihodnosti namreč še več.

Intervjuvanec 19 je dejal, da se bo predelava rib razvijala v omejenem obsegu, ponudba na trgu rib pa je odvisna od ulova in kakovosti vode. Mogoče bo na razvoj vplival tudi politični vidik, če se bo razrešilo vprašanje meje na morju. Možnost je, da se bosta pojavila kakšno novo pod-

jetje in kakšna nova blagovna znamka. Zanimanje in želja za ribištvo obstajata. Upravljanje Jadranskega morja bo odvisno tudi od sosednjih držav, ne samo od Slovenije. Če se bo povečala potrošnja ribiških izdelkov, bodo ti izdelki prišli iz uvoza, ne iz domače proizvodnje.

Intervjuvanec I10 je dejal, da se bodo morali ribiči diverzificirati ali v turizem ali v kakšno drugo panogo, ribiška flota se bo zmanjšala. Dejal je, da vsa ribiška flota ne sodeluje v ribolovu in bi moralo ministrstvo ukrepati, saj so nekateri ribiči prijavljeni samo zaradi izkoriščanja subvencij, ribolova pa ne izvajajo. Meni, da bo ulov rib še naprej padal, ribogojstvo pa naraščalo. Pri predelavi imamo premalo lastnih surovin, da bi se pojavili kakšni večji predelovalni obrati, možnosti so za povečanje lokalne in obrtne predelave. Omenil je, da če bi se ribiči povezali, bi lahko na trgu nastopali z večjimi količinami in bi dosegali boljše cene. Tema povezovanja ribičev zahteva dolgo razpravo, saj v teoriji to deluje, v praksi pa ne.

Intervjuvanec I11 je menil, da bo gospodarski ribolov upadel. Ribičev, ki se ukvarjajo z ribolovom, bo manj. Dejal je, da trgovci, ki prodajajo ribe in ribiške izdelke, zaslužijo več kot sami ribiči, saj imajo velike marže. Tudi on je omenil, da bodo morali ribiči ribolov omejiti, zaradi izčrpanih ribolovnih staležev, in najti kakšen drugi vir zaslužka.

Intervjuvanec I12 je dejal, da bodo potrošniki morali postati bolj ozaveščeni o ribiških izdelkih in jih kupovati, le tako se bo pojavila rast trga. Spreminjanje nakupovalnih in prehranskih navad potrošnikov bo zahtevalo veliko časa, lahko tudi petnajst let. Projekti, ki so usmerjeni v promocijo ribištva, morajo biti dolgoročno usmerjeni, da se lahko dosežeta rast trga in večja potrošnja ribiških izdelkov.

Intervjuvanec I13 meni, da se bo panoga dodatno razvila zaradi promocije. Pri izvozu ni velikih možnosti za povečevanje. V porastu bo tudi rekreativni ribolov v povezavi s turizmom, vendar je potrebno pripeljati ustrezne turiste. Intervjuvanec I14 je omenil, da bi morali gospodarskim ribičem ponuditi alternativni dohodek in ribolov na morju še bolj omejiti. Mogoče se bodo spremenile prehranjevalne navade, meni, da se bo iskalo možnosti prehranjevanja z novimi organizmi, kot so npr. meduze. Potrebno bo bolje izkoristiti ribe iz prilova, ki so lahko zelo okusne. Omenil je še, da ribiči spoštujejo morje, medtem ko ga današnje odtujene korporacije in veliki industrijski obrati ne cenijo več.

Intervjuvanec I15 je dejal, da bo potrošnja ribiških izdelkov počasi rasla, s povpraševanjem bo rasla tudi ponudba. Povečal se bo uvoz ribiških izdelkov, ker slovenska proizvodnja ne sledi povpraševanju. Primanj-

kuje domače literature o ribah in receptov za njihovo pripravo. Ljudi bi morali bolj ozaveščati o ribiških izdelkih in podpreti ribogojstvo. S povečevanjem povpraševanja in z ozaveščanjem javnosti bi se lahko trg rib v Sloveniji še dodatno razvil. Bolje je oglaševati domače ribe, ker so kakovostne, njihova prednost je tudi, da niso obremenjene s prevozom iz tujine. Restavracije zaostajajo s ponudbo ribjih jedi. Dodal je še, da mora pri povečevanju povpraševanja in ozaveščanju potrošnikov pomagati tudi resorno ministrstvo.

5.13 Vpliv kršitev na rast trga rib

Zanimalo nas je tudi, ali lahko kršitve, ki se pojavljajo v ribištvu in na trgu rib, vplivajo na rast in razvoj trga.

Mnenja intervjuvancev so bila precej razdeljena, nekateri so menili, da kršitve lahko vplivajo na trg rib in njegovo rast, drugi, da so kršitve manjše in na rast ne morejo vplivati. Če bi se pojavila kakšna afer, bi to lahko negativno vplivalo na trg, kar bi vplivalo na prodajo in zaustavilo rast trga rib ter ribiških izdelkov. Nezaupanje in strah pri potrošnikih imata negativen vpliv na trg in njegovo rast. Slovenski trgi so hitro odzivni, ker je Slovenija majhna država in se informacije hitro širijo.

Intervjuvanec I1 meni, da kršitve lahko vplivajo na ribiški trg z več vidikov. Lahko vplivajo na potrošnike, kar povzroči upad prodaje. Če si potrošniki ustvarijo negativno mnenje o izdelkih, se to opazi pri prodaji. Nekateri potrošnike moti, da različne dejavnosti niso vzdržne glede okolja, kar pripomore k ustvarjanju slabega mnenja. Intervjuvanec je dodal, da je morsko ribištvo v Sloveniji del tradicije in kulturne dediščine, kar se lahko izkoristi v ribištvu in drugih dejavnostih, kot so turizem, izobraževanje ter kultura.

Intervjuvanec I2 je dejal, da kršitve zaenkrat ne morejo vplivati na rast trga, ker jih ni veliko in ni afer. Metode za preverjanje in testiranje izdelkov so drage, potrebni so raziskovalni projekti za njihov razvoj. Potrošniki kupujejo tisto, kar poznajo, in se drugih vrst rib izogibajo, možno je tudi, da se ustvarja strah zaradi zgodb iz medijev. Kršitve na trgu so manjše, je pa kljub temu treba ob njih ukrepati.

Intervjuvanec I4 je menil, da lahko kršitve vplivajo na trg ribištva in na njegovo rast. Afero bi lahko sprožilo morebitno zavajajoče označevanje ali namensko zamenjevanje ribjih vrst z drugimi.

Intervjuvanec I5 je dejal, da bi morebitne afere vplivale na trg, ampak le za kratko obdobje. Afere so lahko slabe za vse udeležence na trgu, predvsem za prodajalce, zadeva pa bi bila po kakšnem letu pozabljena,

zato je vpliv kratkoročen. Manjše kršitve nimajo tolikšnega vpliva, da bi zaustavile rast trga.

Intervjuvanec I6 je omenil, da kršitve lahko vplivajo na trg, vendar dokler informacije o njih ne pridejo v širšo javnost, se teh kršitev nihče niti ne zaveda. Aferе lahko negativno vplivajo na celotni sektor, vendar jih do sedaj še ni bilo.

Intervjuvanec I7 je povedal, da kršitve lahko vplivajo na trg, omenil je črni trg – če se ta zmanjša, je več ponudbe na legalnem trgu. Uradna statistika bi lahko zmanjšanje črnega trga zaznala kot povečanje prodaje ali povečanje kakšne druge enote.

Intervjuvanec I8 je navedel, da kršitev ni toliko, da bi zaustavile rast trga. Kršitve so, ampak ne tako pogoste, da bi to izkoriščali izvajalci, ki živijo od tega in se dolgoročno ukvarjajo z ribiškimi izdelki. Lahko se pojavljajo nekateri izvajalci, ki hočejo izkoristiti določene priložnosti, ampak so aktivni za kratek čas, običajno se pojavijo tam, kjer je možno na hitro zaslužiti.

Intervjuvanec I9 je dejal, da takšnih prodajalcev, ki zavajajo, v Sloveniji ne potrebujemo, in če se pojavijo, jih je potrebno kaznovati. Dodal je še, da je tisto, kar pride na trgovske police v Sloveniji, ustrezne kakovosti in ustreza standardom EU.

Tudi intervjuvanec I10 je menil, da kršitev ni toliko, da bi lahko vplivale na rast trga. Nekdo, ki se dolgoročno ukvarja z ribištvo, si ne more privoščiti zavajajočih praks.

Intervjuvanec I12 se je strinjal, da so kršitve majhne in ne morejo vplivati na trg. Živilski inšpektorji strogo nadzorujejo trgovine in ribarnice. Dodal je še, da imajo večji trgovski centri stvari urejene, v majhnih trgovinah pa svežih izdelkov ne prodajajo, prodajajo se le predpakirani izdelki.

Intervjuvanec I13 je dejal, da kršitve lahko vplivajo na trg rib, če se o njih med potrošniki začne govoriti. Zaradi kršitev na trgu se lahko pojavita strah in nezaupanje. Pri ribogojstvu je potrebno paziti, da ne bo afer, saj to lahko škodi rasti dejavnosti, vzdrževati je potrebno dobro proizvodno prakso.

Intervjuvanec I14 je menil, da če bi se kakšna kršitev pojavila v javnosti, bi to negativno vplivalo na trg, prišlo bi tudi do upada prodaje. Informacije o nepravilnostih bi se hitro razširile, saj je javnost na takšne stvari pozorna.

Intervjuvanec I15 je dejal, da je Slovenija majhna država in vsaka informacija vpliva na trg. Slovenski trg rib je zelo odziven, napačne infor-

macije lahko širijo tudi novinarji, ki pišejo o ribiških izdelkih, če tematike poznajo dobro. Primanjkuje tudi primernih in strokovnih člankov o ribištvu, ki bi lahko pripomogli pri oglaševanju in ozaveščanju.

5.14 Predlogi za izboljšanje trenutnega stanja

Štirinajsto vprašanje je bilo zadnje postavljeno in smo želeli izvedeti, ali imajo intervjuvanci ideje ali nasvete, kako bi lahko obstoječe stanje na slovenskem ribiškem trgu izboljšali.

Večina intervjuvancev se je strinjala, da potrošniki potrebujejo več ozaveščanja, izobraževanja in motiviranja. Potrebna je več oglaševanja o ribah in ribiških izdelkih, ki bi bilo dolgoročno usmerjeno; preden bi bile opazne večje spremembe, bi lahko trajalo tudi do petnajst let, zato morajo biti projekti oglaševanja dolgoročni. Tudi v javnih ustanovah, kot so šole in vrtci, je potrebno izobraževanje in uvajanje več ribiških izdelkov v prehrano, saj so tam možnosti, da se spremenijo prehranske navade. Potrošnike je potrebno ozaveščati o različnih vidikih ribiških izdelkov, jih naučiti prepoznavati vrste rib, jih ozavestiti, kdaj je sezona ribolova v Sloveniji, in jih poučiti o kulinariki ter pripravi ribjih jedi. Možnosti so tudi za izdelavo inovativnih proizvodov, ki bi bili lahko zanimivejši za potrošnike. Učinkoviteje je treba motivirati podjetja, ki so že na trgu, in hkrati pritegniti vstop novih podjetnikov, ki bi se ukvarjali s predelavo in sladkovodnim ribogojstvom. Prilov predstavljajo ribe, ki potrošnikom pogosto niso poznane, a bi jih morali prodajati na trgu, saj potrošniki potrebujejo spodbudo, da te vrste uvedejo v svoj jedilnik. Restavracije in gostinski obrati bi lahko aktivneje uvajali različne vrste v ponudbo, pri čemer je ena od možnosti uvedba novih specializiranih ribiških restavracij. Potrošnike bi morali ozavestiti o možnosti nakupa lokalnih ribiških izdelkov, v prvi vrsti pa najprej izboljšati pogoje za prodajo ulova na slovenskem trgu in preprečiti prodajo večine ulova slovenskih ribičev v Italijo. Prodaja rib na slovenskem trgu bi lahko dosegala tudi višje cene, če bi te izdelke oglaševali kot domače in lokalne, morda je tukaj tudi možnost za oblikovanje blagovne znamke. Velika težava ribiškega sektorja so maloštevilni gospodarski ribiči in majhna flota. Nekateri gospodarski ribiči imajo prijavljeno ribolovno dejavnost samo zato, da izkoriščajo razne subvencije in bonitete. Povezovanje ribičev je slabo, vendar bi jim to omogočalo doseganje višjih cen za prodajo rib na trgu. Nekateri menijo, da bi se stanje ribolovnih staležev v morju izboljšalo, če bi za nekaj časa omejili celoten ribolov in ribiče preusmerili v druge dejavnosti, kot je turizem. Primanjkuje zavedanja o kakovosti

sladkovodnih vrst rib, vrste, kot so krap, ščuka in smuč, so premalo poznane. Potrebno je ugotoviti, kako bi lahko povečali povpraševanje po teh vrstah. Evropski ribiški sklad bo moral spodbuditi ukrepe, ki bodo v večji meri podpirali ribogojstvo in ribiče. Sredstva iz Evropskega ribiškega sklada niso bila dovolj učinkovito porabljena, kar je zmanjšalo vpliv na trg rib. Potrebno bo izvesti ukrepe, ki bodo spodbujali mlade, da se začnejo ukvarjati z dejavnostjo ribogojstva. Ukrepi morajo tudi spodbujati večanje proizvodnje, izgradnjo ribogojnic in oglaševanje ribiških izdelkov. Za dodaten razvoj ribogojstva se morajo ribogojci povezovati s trgovskimi verigami in tam ponuditi svoje izdelke, saj večina potrošnikov nakupuje v trgovskih centrih. V ribogojstvu je potrebno zagotavljati dobre proizvodne prakse in kratke dobavne verige.

Intervjuvanec I1 je dejal, da bi lahko pomagali usklajena akcija oglaševanja ponudbe, osveščanja potrošnikov o zdravi prehrani, inovativni proizvodi, ki bi pritegnili potrošnike, in boljša motivacija za predelovalce in male podjetnike, da se pridružijo ribiškemu trgu. Vrste iz prilova je potrebno ponuditi v restavracijah ali iz njih narediti zanimiv proizvod, ki ga lahko izdelujejo v manjših predelovalnih obratih. Potrošnike bi morali ozaveštevati o lokalni hrani in o nadzoru nad poreklom ribiških proizvodov.

Intervjuvanec I3 je povedal, da prilov ne gre na trg, saj kupci nimajo navade, da bi nakupovali in se prehranjevali z vrstami, ki so v prilovu. V Italiji je to drugače, tam so te ribe izkoriščene in jih prodajajo na trgu. Povečati je treba prodajo rib, ujetih v Sloveniji, na domačem tržišču namesto prodaje na borzi v Trstu. Slovenski ribiči bi dosegali višje cene ulova na trgu, če bi se združili v ribiško organizacijo, ki bi pomagala tržiti ribe in ustvariti za potrošnike zanimivo blagovno znamko.

Intervjuvanec I4 je omenil, da bi lahko pripomogla tudi stalna kontrola. Potrebujemo tudi več zavedanja o sladkovodnih ribah, več monitoringa, več promocije in izobraževanja. Ugotoviti bi bilo treba, kako bi se lahko povečalo povpraševanje po sladkovodnih vrstah rib, kot so krap, ščuka in smuč, ki so zelo kakovostne ribe.

Intervjuvanec I5 je povedal, da se pripravlja nova perspektiva Evropskega sklada za pomorstvo in ribištvo, ki bo trajala od leta 2021 do 2027. V novi perspektivi bo potrebno izbrati ukrepe, ki bodo spodbudni za mlade, da bodo videli prednosti v dejavnosti ribogojstva. Ukrepi bodo morali spodbujati prevzeme, povečanje proizvodnje, izgradnjo ribogojnic in promocijo ribiških izdelkov. Promocija je zgodba brez konca, nenehno je potrebno spodbujati potrošnike in promocijo nadgrajevati.

Dodal je še, da imamo glede na slovensko stopnjo samooskrbe z ribiškimi izdelki še veliko prostora za dvig proizvodnje.

Intervjuvanec 16 je omenil, da bo za spremembo prehranjevalnih navad potrebna izvedba projektov za promocijo rib in ribiških izdelkov ter za izobraževanje v vrtcih in šolah. Napovedal je tudi, da se bo v prihodnje izvajalo ocenjevanje ribiških izdelkov, ampak mora biti to dolgoročni projekt. Če hočemo doseči spremembe, je treba projekte na področju ribištva izvajati dolgoročno. Omenil je, da ima akvakultura dobre pogoje in da bi bilo treba pregledati celinske vode ter preučiti, kakšne ribogojске prakse so najprimernejše.

Intervjuvanec 17 je dejal, da bi potrošnike morali ozaveščati o kakovosti slovenske ulovljene ribe, prav tako bi jih morali izobraževati, kako pripravljati ribe, da te ohranijo kakovost. Potrošnikom bi morali sporočiti, kdaj imajo slovenski ribiči največji ulov, in spodbujati nakup sveže in lokalno ulovljene ribe v Sloveniji. Še imamo razvojnega prostora za povečanje prodaje po ugodnih cenah in za povečanje potrošnje.

Intervjuvanec 18 je bil mnenja, da bi morskemu ribištvu pomagal, če bi za določen čas zaustavili celoten ribolov, enako bi morali narediti tudi v Italiji, na Hrvaškem, v Črni Gori in Albaniji. Zaradi velikega števila ljudi, ki so odvisni od ribiške dejavnosti in z njo povezanih dejavnosti, pa je to verjetno nemogoče pričakovati. Zaustavitev ribolova pomeni, da bi morale države subvencionirati ribiče, verjetno pa nobena država nima dovolj denarja za takšno podporo celotnega ribiškega sektorja. Izvajanje akcij, kjer se omeji ribolov določenih vrst, bi tudi lahko pripomoglo k ohranitvi staležev. Dober primer je akcija, ki so jo izpeljali za modroplavutega tuna. Omenil je, da je v Sloveniji prilova malo, da to nima velikega vpliva na morje v primerjavi z večjimi ribiškimi ladjami iz tujine. Slovenska flota in ribiški trg sta majhna, Slovenija ni velik igralec na področju ribištva.

Intervjuvanec 19 je dejal, da bi bilo potrebno ustvariti širšo mrežo, kjer bi bili ribiški izdelki lažje dosegljivi, zato da potrošnik ne bi bil vezan le na lokalne ribogojnice in večje trgovine. Izvajati bi morali več ozaveščanja in izobraževanja potrošnikov. Ena izmed dobrih rešitev je povezovanje ribogojcev. Ribiška panoga je v Sloveniji premalo zastopana, možne so izboljšave.

Intervjuvanec 110 je menil, da bi morali urediti ribiško floto, da bi ostali le ribiči, ki dejansko opravljajo ribolov. Ribičem je potrebno pomagati in jim omogočiti, da se diverzificirajo ali znotraj turizma ali v nekih drugih dejavnostih. Pričakovano je, da se bo ulov še zmanjševal.

Ribištvo v Sloveniji prehaja v kulturno dediščino, ne gre za gospodarsko pomembno panogo. Ohraniti bi ga morali zaradi tradicije in zgodovine krajev, ribiško floto bi morali očistiti in tako bi tisti ribiči, ki bodo ostali, lahko normalno opravljali ribolov.

Intervjuvanec I11 je dejal, da bi evropska sredstva morala biti porabljeni za smotrnejše namene. Dejal je, da bi bilo potrebno med letom ribolov ustaviti, zato da bi se lahko jeseni, kadar je rib največ, boljše lovilo. Dodal je še, da bi morala biti država odločnejša pri reševanju teh težav.

Intervjuvanec I12 je dejal, da je potreben prodor prodaje iz slovenskih ribogojnic v trgovske verige. Ponuditi bo treba tudi kaj takega, kar potrebuje določen segment potrošnikov; mlajše generacije raje nakupujejo fileje in očiščene ribe. Morali bi pospeševati akvakulturo, ki ponuja velike možnosti, ker imamo dobre pogoje. Možnosti za razvoj vidi v zaprtih akvakulturnih sistemih. V ribištvo se veliko vlaga, vendar z malo učinka, saj vlaganje ne pripomore k trajnosti panoge in celotne oskrbne verige. Denar iz ribiškega sklada ni dovolj učinkovit in bi bilo zagotovo lahko več učinka v smeri povečanja dodatne vrednosti in trajnosti ribiškega trga. Ribogojstvo potrebuje stroko, ki bo vnašala napredno tehnologijo, kar bo omogočilo boljše gojenje. Dogaja se tudi, da nekateri ribogojci nimajo interesa za večji razvoj in so zadovoljni s sedanjo prodajo. Intervjuvanec meni, da bi morda potrebovali le dodatno motivacijo.

Intervjuvanec I13 je povedal, da je potrebno pomagati podjetjem, ki se ukvarjajo z ribogojstvom. Pomagati jim je treba pri vzpostavitvi cen v trgovskih verigah, omogočati, da bo veriga kratka, zagotavljati, da se bo izvajala dobra proizvodna praksa in da se bodo proizvajali varni ter kakovostni izdelki. Če se bodo odločili za predelavo, bodo prav tako potrebovali pomoč, da se lahko doseže ustrezen proces predelave. Gre za zanimivo področje, Slovenci imamo velik potencial za razvoj sladkovodnega ribogojstva.

Intervjuvanec I14 je omenil, da bi morali tudi prilov prodati na trgu. Javnost potrebuje več ozaveščanja o ribiških izdelkih. Potrošnikom je treba povedati, kako potekata ribolov in akvakultura, kakšne prakse se izvajajo in kako je izdelek nastal.

Intervjuvanec I15 je dejal, da bi se stanje na slovenskem ribiškem trgu izboljšalo s korektnim informiranjem javnosti. Slovenci bi morali jesti več rib, zato ker so ribe zdravo in lažje prebavljivo živilo v primerjavi z govejim ali s svinjskim mesom. Možnost za razvoj je tudi v ponudbi slovenskih rib z vinom, saj imajo slovenski vinarji že narejene tržne poti.

6 Ugotovitve in izzivi razvoja ribištva v Sloveniji

Mednaslovi združujejo ugotovitve glede na predpostavljena raziskovalna vprašanja v raziskavi.

6.1 Specifike trga rib in ribištva v Sloveniji ter smer razvoja

Trg rib v Sloveniji sodi med manjše gospodarske trge, a je kljub temu pomemben za udeležence v ribiški vrednosti verigi. Slovenski ribiški trg lahko razdelimo na gospodarski ribolov (mali priobalni ribolov), akvakulturo, predelavo in trženje ribiških izdelkov, zraven lahko umestimo rekreativni ribolov, ki je tesno povezan s turizmom. V Sloveniji je gospodarski ribolov v upadu zaradi zmanjšanega ribolovnega območja po razpadu Jugoslavije ter zaradi prelova ribolovnih virov in številnih pritiskov na izkoriščanje Jadranskega morja. Akvakultura v Sloveniji se deli na sladkovodno in morsko ribogojstvo ter školjkarstvo. Najboljše možnosti za razvoj so v sladkovodnem ribogojstvu in školjkarstvu, zaradi naravnih danosti, a je zaradi podnebnih sprememb razvoj lahko otežen. Gojenje školjk je najprijaznejše do okolja in ima najmanjši vpliv nanj, zato so možnosti za razvoj večje. Razvoj morskega ribogojstva najbolj ovira pomanjkanje prostora in zato ni možnosti za odpiranje novih ribogojnic. V predelavi in trženju je možen razvoj za manjša podjetja, ki delujejo v specializiranih tržnih nišah. Odprte so možnosti za ustvarjanje novih inovativnih izdelkov in v ponudbi novih zanimivih vrst ribolovnih organizmov. Na slovenskem trgu ni pogojev za razvoj večjega podjetja za industrijsko predelavo ulova, predvsem zato, ker je konkurenca iz tujine močna. Če se bo povečala potrošnja, se bo ribiški trg usmeril v uvoz izdelkov, le ozaveščeni potrošniki bodo ribe in ribiške izdelke iskali pri lokalnih proizvajalcih.

6.2 Kršitve standardov in predpisov ter težave in poneverbe, ki se dogajajo v ribištvu in na trgu rib

Kršitve, ki se pojavljajo na ribiškem trgu, so zamenjave ribolovnih vrst, pogosto manj cenjenih z bolj cenjenimi, zamenjave ulovljenih rib z goje-

nimi, neustrezno označevanje, sveže ribe pogosto niso resnično sveže, pojavljajo se lahko sporne prakse pri predelavi in prodaji, v določenih primerih je težko ugotoviti poreklo rib (lokacija vzreje ali ribolova). V akvakulturi se pojavljajo težave dodajanja aditivov in antibiotikov, kar v prodaji ni nikjer označeno. Vzreja tujerodnih vrst v akvakulturi ni zaželena, ker lahko pride do pobega organizmov v naravo, kar ima lahko zelo škodljive posledice. Ulov iz rekreativnega ribolova prodajajo različnim restavracijam, ustvari se črni trg, zaradi česar se znižajo cene ulova, ki ga ponujajo gospodarski ribiči. Intervjuvanci so omenili, da kršitev ni veliko, so pa prisotne. Kakršne koli afere v zvezi s kršitvami v ribištvu negativno vplivajo na trg, ampak običajno izzvenijo v letu ali dveh.

6.3 Povpraševanje in ozaveščenost potrošnikov o ribah ter ribiških izdelkih v Sloveniji

Povpraševanje je zelo nizko in bi ga morali spodbuditi ter povečati potrošnjo, tako bi zagotovili večjo varnost za proizvajalce. Povpraševanje po ribiških izdelkih je večje na Obali in v večjih mestih, predvsem v Ljubljani, drugje po Sloveniji je slabše. Večina intervjuvancev je menila, da je ponudba večja kot povpraševanje. Ozaveščenost potrošnikov v Sloveniji je slaba, večine možnih kršitev ne poznajo, potrošniki slabo poznajo ribolovne organizme in ne prepoznajo kakovosti ponudbe. Povprečna potrošnja ribiških izdelkov na prebivalca je slaba, v prehrano bi morali vključevati več ribjih jedi. Redkeje se pojavljajo ozaveščeni poznavalci, ki bi prepoznali kakovost ribiških izdelkov in kršitve na trgu rib.

6.4 Razlike med ribolovom in ribogojstvom ter pomembnost za ribiško vrednostno verigo

Ribolov pomeni lovljenje rib iz vodnih virov, ki so lahko sladkovodni ali morski. Gospodarski ribolov v Sloveniji je še vedno pomemben za lokalno potrošnjo, za povezovanje s turizmom in za ohranjanje tradicije. Gospodarski ribolov je zgodovinsko povezan z obalnimi mesti v Sloveniji. Ribogojstvo poteka v bazenih, manjših zalivih, manjših jezerih ali ribnikih. Ribogojstvo je lahko sladkovodno ali morsko. Morsko ribogojstvo zagotavlja alternativni vir rib, čeprav trenutno v tem segmentu deluje samo eno podjetje. Morsko ribogojstvo se sooča s prostorskimi omejitvami, ta način ribogojstva ima majhne možnosti za razvoj. Razmere za morsko ribogojstvo niso najugodnejše zaradi značilnosti našega morja in vremenskih značilnosti. Sladkovodno ribogojstvo ima večje možnosti za razvoj kot morsko. Sladkovodno ribogojstvo

se izvaja na celinskih vodah, pomembno je, ker zagotavlja sladkovodne ribe na lokalni ravni in tudi za prodajo v trgovske verige. Priskrbuje tudi ribe za porabljanje naravnih vodotokov in komercialnih ribnikov.

6.5 Razlike med gospodarskim in negospodarskim ribištvo

Gospodarsko ribištvo v Sloveniji sestavljajo gospodarski ribolov, predelava in trženje ribiških izdelkov ter akvakultura. Omenjene dejavnosti se izvajajo z namenom prodaje ribiških izdelkov potrošnikom. Sektor gospodarskega ribolova je majhen in se še dodatno manjša. V Sloveniji ni tega, da bi gospodarski ribiči zagotavljali surovine za določeno predelovalno industrijo. Gospodarski ribiči večino ulova prodajo lokalno ali na borzi v Trstu. Tu se pojavlja težava, saj je zaradi prekomernega ribolova v morju vse manj rib. Negospodarsko ribištvo so rekreacijski ribolov, znanstveno-raziskovalni ribolov in športni ribolov. Rekreacijsko ribištvo je ljubiteljska dejavnost, ki se močno povezuje s turizmom. Rekreacijski ribiči bodisi vzamejo ulov ali ga izpustijo v reko oziroma ribnik glede na predpise, ki veljajo za določeno vodno telo. Športni ribolov sodi med rekreacijski ribolov, kjer se tekmuje v lovu na težjo ribo. Upravljanje vodnih virov in ribogojstvo sta lahko gospodarskega ali negospodarskega značaja. Ribogojstvo se izvaja tudi za ohranjanje ogroženih vrst in za njihovo varovanje.

6.6 Vključitev ekološkega in trajnostnega razvoja v ribištvo ter ribiški trg v Sloveniji

Trajnostni in ekološki vidik se v ribištvo in na trgu rib v Sloveniji upoštevata, vendar v omejeni količini, vlaganja v trajnostni razvoj bi lahko bila boljše in učinkovitejša, veliko intervjuvancev je izpostavilo, da je razvoj v smeri trajnosti pomanjkljiv. Ekološko stanje morja je odvisno tudi od ravnanja sosednjih držav, ki imajo stik z Jadranskim morjem, posledično ima Slovenija omejene možnosti za izboljšanje stanja. Kontrole glede omejitve ribolova in zaščitene vrste so prisotne. V Sloveniji imamo omejitve glede ribolovnih orodij, časa ribolova in velikosti ulovljenih rib. Imamo tudi kar nekaj naravnih rezervatov, ki so zaščiteni in kjer se ribolov ne sme izvajati. Veliko intervjuvancev je menilo, da ribiči pri ribolovu s kočami povzročajo škodo morskemu dnu. Investicij v trajnostni razvoj je premalo ali so neučinkovite, saj intervjuvanci v tem niso videli zadostnega učinka. Edini način, ki bi lahko pripomogel, da se staleži rib v slovenskem morju okrepijo, je ta, da bi se za nekaj časa popolnoma zaustavilo ribolov, kar je težko izvedljivo iz več razlo-

gov, ki so socialne in ekonomske narave. Za postavitev akvakulturnih objektov je potrebno pridobiti gradbena in vodna dovoljenja ter stalno preverjati prakse gojenja. Akvakultura potrebuje izvajanje dobrih proizvodnih praks, ki omogočajo čim manjšo porabo vode in čim manjše onesnaževanje.

6.7 Upravljanje, nadzor in strokovne službe za ribištvo v Sloveniji

Celoten ribiški sektor upravlja MKGP. Ministrstvo lahko financira določene projekte, ki so povezani s testi ali s promocijo ribiških izdelkov. Ministrstvo gospodarskemu ribištvu pomaga z investicijami preko Evropskega ribiškega sklada, katerega cilj je izboljšanje trajnosti panoge in spodbujanje proizvodnje. Za vodne vire in njihove organizme skrbijo poleg ministrstva še ribiške družine ter Zavod za ribištvo Slovenije. Ribolov in prodajo ribiških izdelkov nadzorujejo ribiški inšpektorji, ki so razdeljeni na morske in sladkovodne inšpektorje. Na področju sladkovodnega ribolova pri nadzoru pomagajo ribiški čuvaji. To so uradne osebe, ki delujejo v sklopu ribiških družin in so pooblaščen s strani ministrstva. Ribiški čuvaji posredujejo morebitne kršitve sladkovodnemu inšpektorju. Ribiške proizvode in ribogojstvo nadzoruje tudi UVHVVR.

6.8 Prihodnji razvoj trga rib in ribištva s poudarkom na socio-ekonomskih vidikih

Na osnovi podatkov, ki smo jih zbrali z intervjuji, se je pokazalo, da so največje možnosti razvoja v akvakulturi na morju in v celinskih vodah. V zadnjih letih se je povečala in razširila vzreja školjk (klapavice, ladinke, ostrige), prav tako školjkarji želijo povečati gojitvene površine, da bi zadostili povpraševanju. Največja omejitev za razvoj morske akvakulture predstavljajo omejitve v rabi prostora (Flander-Putrlje idr. 2020). Neizkoriščene ostajajo še možnosti predelave školjk v nove nišne proizvode. V sladkovodnem ribogojstvu so še neizkoriščene tehnološke možnosti, kot so zaprti sistemi gojenja, ki imajo manjši vpliv na naravno okolje. Za razvoj akvakulture je nujno tudi izobraziti strokovnjake s področja akvakulture, ki bi pomagali uvajati nove pristope in reševati težave v proizvodnji. Velike možnosti so še odprte v prodaji izdelkov iz sladkovodne akvakulture, predvsem če se proizvajalci združijo in se usmerijo tudi v prodajo izdelkov v trgovskih verigah poleg sedanje lokalne prodaje. Kot najprimernejšo možnost so intervjuvanci izpostavili, da se bodo morali ribiči diverzificirati in se povezovati s turizmom, ker

je ulova v morju zaradi prelovljenih ribolovnih virov čedalje manj. Nekateri intervjuvanci so glede tega izrazili precej pesimistično mnenje o gospodarskem ribolovu, in sicer da bi morali za določeno obdobje prenehati z ribolovom, da si ribolovni viri opomorejo. Takšna odločitev pomeni izjemno drastičen ukrep z obsežnimi posledicami, ker je z ribištvom povezanih veliko dejavnosti in bi prepoved ribolova pomenila izpad dohodka tudi v dejavnostih, povezanih z ribištvom. Vendar izkušnje povezovanja turizma in sladkovodnega ribištva kažejo, da je takšno povezovanje lahko donosna dejavnost, kot je muharjenje na nekaterih slovenskih rekah. Pri povezovanju ribištva in turizma oziroma ribiškim turizmu obstaja še mnogo možnosti za razvoj, npr. v izvajanju dejavnosti za zahtevne goste, ki porabijo več sredstev kot običajni turisti.

Predelava rib in drugih ribolovnih vrst je pomembna dejavnost, ki lahko znatno poveča dodano vrednost ribiškim izdelkom. Zaradi količinsko majhnega ulova sta možni le lokalna in butična predelava, s premišljenim pristopom je možno ustvariti inovativne izdelke in nove blagovne znamke, ki odpirajo nove tržne niše.

Oglaševanje v ribištvu mora biti po mnenju intervjuvancev dolgoročno in usmerjeno v vse segmente ribištva, od ribolova in akvakulture do ribiških proizvodov. Z usmerjenim oglaševanjem in izobraževanjem bodo potrošniki spoznali ribiški sektor, razumeli delovanje sektorja ter postali osveščeni in bolj motivirani potrošniki, ki se bodo lažje odločali.

7 Priskevek k znanosti in moŹnosti za nadaljnje raziskovanje

Znanstvena monografija z vkljuĉenimi podatki in s pridobljenimi informacijami odgovarja na raziskovalna vprašanja ter podaja ugotovitve o izzivih razvoja ribištva in trga rib v Sloveniji. Predstavljene so ugotovitve in teŹave, ki so v ribištvu prisotne sedaj, ter mnenja pomembnih deleŹnikov o prihodnjih smereh razvoja slovenskega ribištva.

Raziskovalni del temelji na vzorcu 15 intervjuvancev, ki se ukvarjajo z ribištvom ali s trgom rib v Sloveniji. Menimo, da je vzorec reprezentativen in se z vkljuĉevanjem veĉjega števila intervjuvancev ugotovitve ne bi znatno spremenile.

MoŹnosti za nadaljnje raziskovanje se pojavljajo v doloĉenih segmentih trga rib. Ena izmed moŹnosti je omejitvev le na segment sladkovodnega ribogojstva ali gospodarskega ribištva ter izbrano podroĉje bolj temeljito raziskati. Tudi dejavnost gojenja školjk je zanimiva in bi bila lahko vredna raziskovanja. MoŹnosti raziskovanja so moŹne tudi v segmentu ribiškega turizma, kjer se lahko raziše, kje se le-ta izvaja in kakšne so moŹnosti za razvoj. Gre za podrobne raziskave glede na razliĉna podroĉja ribiškega trga. Veĉinoma so omenjene raziskave usmerjene v kvalitativno raziskovanje, kar zadeva razvojne moŹnosti v prihodnjih letih. Kvantitativne raziskave so moŹne pri anketiranju potrošnikov, glede na to, kakšne so njihove navade pri prehranjevanju z ribami in ribiškimi izdelki, in sicer glede na doloĉeno regijo ali pa celotno Slovenijo.

Dodatna moŹnost za raziskovanje se pojavi tudi pri druŹbeni in politični teŹavi slovenskih ribiĉev v povezavi s slovensko-hrvaško mejo, ki še ni dokonĉno doloĉena. Lahko se raziskuje, kakšne teŹave nastajajo v tem konfliktu in kakšen vpliv ima to na slovenske ribiĉe.

8 Sklep

Z natančno analizo smo identificirali nekaj skupnih točk, ki omogočajo razvojne poti in nakazujejo, kam se bo lahko slovenski ribiški trg razvijal. Nekaj intervjuvancev je omenjalo, da je trg rib majhen, vendar so kljub temu možne izboljšave ali spremembe, ki bodo pripomogle, da se razvijejo še turizem, trajnost in ekološki vidik panoge ali izboljša splošno znanje potrošnikov. Nekaj intervjuvancev je dejalo, da Slovenije ne moremo opredeljevati kot ribiško deželo in da je ribištvo ena manjših gospodarskih panog, vendar se kljub temu najdejo različne razvojne poti, ki lahko izboljšajo trenutno stanje.

Gospodarski ribolov bo v prihodnjih letih še bolj upadal, predvsem zaradi težave prelova ribolovnih virov tako v Jadranskem kot tudi v celotnem Sredozemskem morju. Preobširen ribolov v preteklih desetletjih, še posebej zaradi ribolova velikega števila plovil iz držav izven EU, je povzročil, da je rib manj. Ribolov je potrebno dosledno in natančno omejevati, da ne bo povzročil izumrtja nekaterih ribolovnih vrst. Slovenija ima manjši vpliv na to, saj ima kratko obalo in majhen morski akvatorij. Gospodarski ribiči se bodo morali diverzificirati v alternativne panoge, kar jim bo omogočilo dodaten zaslužek, saj bo ulov vedno manjši, omejitev pa vedno več. Predvsem so tukaj možnosti povezovanja s turizmom, kjer bi ribiči lahko našli svojo priložnost. Dodatna težava je, da ribiška flota v Sloveniji ni dovolj prečiščena in je dokaj neaktivna; neaktivni del flote bi lahko nadomestili aktivnejši ribiči, zato je treba v ta poklic pritegniti tudi mlajše generacije. Veliko ribičev je prijavljenih samo zato, da izkoriščajo razne koristi in subvencije, ribolova skoraj ne izvajajo. Še ena težava, ki se pojavlja, je ta, da se večina slovenskega ulova na morju proda v Italijo. To bi se moralo spremeniti, tako da bi lahko ribiči svoj ulov prodali v Sloveniji. Vendar je to težko izvedljivo, ker slovenski potrošniki nimajo dovolj razvitega zavedanja o pomenu vključevanja rib v prehrano, zato bi jih bilo treba izobraževati in motivirati.

Potrebovali bi več investicij v trajnostni razvoj trga rib v Sloveniji, da

bi dosegli trajnost panoge in čim manjši vpliv na okolje. Omejitve pri izvajanju ribolova ali ribogojstva so prisotne, prav tako se izvaja ustrezen nadzor. Možno je, da se trajnostni razvoj izvaja z neustreznimi ukrepi, ki so lahko prestrogi in omejujoči za ribiče in ribogojce. Intervjuvanci so bili kritični do ribolovnega načina kočarjenja, ki uničuje morsko dno. Ekološko ribogojstvo v Sloveniji še ni razvito, ker je predrago za izvajalce dejavnosti, predvsem je predraga krma, in se ribogojci za to še ne odločajo. V ribogojstvih je potrebno zagotavljati dobre proizvodne prakse, ki omogočajo manjšo porabo vode in manjše onesnaževanje. Kljub temu da je nekaj pobud v smeri trajnostnega razvoja, je tukaj še veliko možnih izboljšav.

Kršitve in nepravilnosti se dogajajo tako v ribištvu kot na trgu rib, vendar se pojavljajo v manjši meri. Za še učinkovitejši nadzor in preprečevanje črnega trga bi morali zaposliti več inšpektorjev ali dati koncesije uradnim osebam za izvajanje povečanega nadzora. Nadzor je lahko v določenih primerih neprimeren ukrep razreševanja težav na trgu, ker lahko povzroča dodatne omejitve udeležencem. Kršitve se lahko pojavljajo tudi iz malomarnosti ali neznanja – rešitev je izobraževanje in ozaveščanje udeležencev na trgu, od ribičev do potrošnikov in trgovcev. Uvajanje kulture prehranjevanja in poznavanja ribiških izdelkov bi pomagalo potrošnikom in prodajalcem. Če bi potrošniki bolje poznali ribolovne vrste, bi bili zahtevnejši in kritičnejši, kar bi vodilo tudi do natančnejšega navajanja informacij na deklaracijah ribiških proizvodov. Domnevamo, da veliko slovenskih potrošnikov te informacije ne zanimajo. Kršitve in nedoslednosti v sledljivosti ribiških proizvodov in v navedbah informacij na deklaracijah bi lahko zmanjšali s povečanjem nadzora in s sodelovanjem med državami, ki so udeležene v trgovanju – tudi če uvoz izvira iz EU. Pomemben dejavnik v ribištvu je zagotavljanje sledljivosti ribiških proizvodov od ribiča do potrošnika, ki je izjemno težko zaradi dolge in zapletene oskrbne verige ter dragih in zapletenih metod. Strokovnjaki si prizadevajo razviti nove metode testiranja, ki so stroškovno ugodnejše in bodo dostopne za uporabo vsem zainteresiranim na trgu v Sloveniji.

Sladkovodno ribogojstvo ima veliko možnosti za razvoj, saj je dejavnost v začetni fazi rasti. Ribogojci so se začeli podjetniško organizirati, nekaj jih že prodaja v trgovske verige. Tisti ribogojci, ki bodo hoteli povečati in optimizirati proizvodnjo, se bodo morali povezovati s trgovskimi verigami za prodajo svojih izdelkov, saj večina potrošnikov nakupuje v trgovskih centrih. V ribogojstvu je dodatna vrednost predelava,

ki lahko omogoči razvoj novih izdelkov, ki so še zanimivejši za trg. Uporaba nove tehnologije bi lahko izboljšala in optimizirala ribogojstvo, kar bo pripomoglo k zmanjšanju vplivov na okolje. Dodatne možnosti za razvoj so v tehnološko zahtevnih zaprtih sistemih ribogojstva, ki omogočajo bolj kontroliran nadzor gojenja in manjšo porabo vode, vendar to zahteva večji finančni vložek in več strokovnega znanja.

Morsko ribogojstvo ima manjše možnosti za razvoj, morda z uvažanjem gojenja novih vrst in tudi s povečanjem proizvodne količine. Postavitev novih obratov morskega ribogojstva je težko izvedljiva, saj primanjkuje prostora na morju in ob obali. Kot primer dobre prakse omenimo podjetje Fonda, ki ima tudi višje cene, saj je proces ribogojstva dražji. Podjetje oglašuje kakovost in blagovno znamko ter stremi k ustvarjanju dodane vrednosti proizvodov (Janeš, Biloslavo in Faganel 2015). Konkurenca, ki prihaja iz tujine, je na področju morskega ribogojstva močna.

Školjkarstvo je dejavnost, ki najmanj vpliva na okolje in je ravno tako omejena s prostorom. Gojenje školjk ima najboljše pogoje za razvoj, ki so lahko v uvedbi gojenja novih vrst cenjenih školjk ali povečanju proizvodnje. Povpraševanje po klapavicah je veliko, prodajajo jih tudi v Italijo in na Hrvaško. Školjkarji imajo možnosti tudi v povezavi z ribiči, kjer bi ribiči lovili ribe, ki se nahajajo ob školjčičih in jedo klapavice.

V predelavi in trženju se pojavljajo možnosti za razvoj, vendar ne toliko pri večjih industrijskih obratih, ki naj bi predelovali velike količine surovin, ampak bolj pri manjših in srednjih podjetjih, ki bi lahko predelovala ulov v inovativne lokalne ribiške izdelke. Taki izdelki bi bili zanimivi tudi za prodajo v večjih trgovskih verigah. Predelava predstavlja dodano vrednost izdelkov, saj so privlačni za potrošnike zaradi hitre in enostavne priprave jedi. Novi inovativni izdelki lahko pritegnejo veliko novih kupcev. Taki izdelki lahko vključujejo različne ribje namaze, dimljene ribe, fileje, ribja jajčeca, različne mešanice morskih sadežev, sok fermentiranih rib ipd. in pritegnejo manjši segment kupcev, ki kupijo le izbrane izdelke in zanje cena ni preveč pomembna.

Povezovanje ribištva in turizma prinaša dodatne možnosti za razvoj. Nekaj gospodarskih ribičev pol leta izvaja ribolov, pol leta pa turistične aktivnosti. Uveljavljene so različne turistične dejavnosti, ki so povezane z ribolovom, kot so ogled ribolova, organizacija rekreacijskega ribolova in ribji pikniki. Povezovanje gospodarskih ribičev s turizmom je bolj trajnostno, saj je zaslužek ribičev podoben, izlov ribolovnih virov pa manjši. Tudi ribogojnice se povezujejo s turizmom, znani so komerci-

alni ribniki in restavracije, v katerih ponujajo gojene ribe. Pojavljajo se projekti, kot so različni festivali in dogodki, ki so povezani s kulinariko rib ali z rekreativnim ribolovom; lahko bi jih bilo še več. Pogosti postajajo ogledi gojišč klapavic ali ribogojstva brancinov, kar je zanimivo za turiste. Razvoj je možen tudi v specializiranih ribjih restavracijah, ki morajo ponujati kakovostne hrano iz kakovostnih rib. Kritike so se nanašale na premajhno ponudbo lokalno ulovljenih ali gojenih rib v restavracijah ter mnenje, da gostinci pogosto kupujejo blago, ki je cenovno ugodnejše. Obstaja mnogo načinov za vrhunsko kulinarično ponudbo ribjih jedi, česar v restavracijah primanjkuje, večina jih je namreč omejenih le na nekaj načinov priprave ribjih jedi.

Med izvedbo intervjujev so intervjuvanci omenjali, da je potrebno več oglaševati potrošnje ribiških izdelkov. Oglaševanje in izobraževanje o ribiških izdelkih sta v Sloveniji preveč kratkoročno naravnana, da bi lahko prinesla kakšne vidne rezultate. Projekti za oglaševanje ribiških izdelkov morajo biti dolgoročneje usmerjeni, da bodo lahko vplivali na prehranske navade potrošnikov. Potrošniki potrebujejo motiviranje in izobraževanje, da se lahko odločijo za nakup kakovostnih izdelkov po ustreznih cenah in da bodo znali ribolovni organizem pripraviti na okusen način.

Predlog za izboljšanje trenutnega ozaveščanja potrošnikov je lahko postavitev nove spletne strani, kjer bi potrošniki našli vse informacije tako o ribiških izdelkih kot o trendih na ribiškem trgu. Spletna stran bi oglaševala lokalne ponudnike ribiških izdelkov, kar bi pomagalo lokalnim ribičem in ribogojcem. Informacije na spletni strani bi potrošnike ozaveščale o kakovostni pripravi hrane, o času ribolova gospodarskih ribičev in jih tudi opozorile na možna zavajanja ter pasti. S postavitvijo spletne strani bi potrošniki imeli na razpolago vse informacije na enem mestu. Možno je tudi povezovanje z Zvezo potrošnikov Slovenije, ki bi opravila in delila informacije o različnih testih ter priporočilih, ki veljajo za ribe in druge ribolovne izdelke.

Vključevanje več ribjih jedi v slovenske kulinarične knjige in recepte bi prav tako pripomoglo pri informiranju potrošnikov. Več izobraževanja o ribolovnih organizmih na različnih fakultetah predstavlja možnost, ki bi lahko pripomogla, da bi sektor pridobil več strokovnjakov s področja rib in ribogojstva. Tudi mediji imajo lahko pozitiven vpliv na promocijo ribištva in rib, korektni članki v revijah in časopisih lahko vzbudijo dodatno zanimanje potrošnikov. Ribiška zveza Slovenije izvaja splošna izobraževanja za ribiče, poleg tega bi lahko izobraževali tudi

otroke, s čimer bi vzbudili večje zanimanje za ribolovne vrste pri mlajših generacijah. Promocijska kampanja Rad jem ribe je med potrošniki povečala zavest o ribah, vendar je potrebno takšne akcije ponavljati ali jih izvajati dlje časa, da bodo lahko dosegle svoj pozitivni učinek. Povezovanje MKGP, fakultet, ribogojcev, ribičev in turističnih centrov bi lahko pripomoglo k zaznavanju različnih težav tega sektorja in k promoviranju ribištva ter akvakulture. Ozaveščanje o ribiških izdelkih in oglaševanje le-teh sta koncepta, ki sta bila med intervjuvanci najbolj izpostavljena tekom celotnega raziskovanja.

Glede izvajanja gospodarskega ribolova lahko predlagamo, da se ta za nekaj časa omeji in da se ribičem pomaga v smeri uveljavitve v turizmu ali kakšni drugi panogi. Nekateri intervjuvanci so predlagali popolno opustitev ribolova za določen čas, da si lahko ribolovni staleži opomorejo. Omejitve ribolova bi lahko v določeni meri pripomogla k povišanju ribolovnih staležev vsaj v slovenskem morju. Predlagamo lahko tudi, da bi se slovensko ribiško floto prečistilo in pustilo le tiste ribiče, ki dejansko opravljajo svoj poklic. Glede akvakulture lahko predlagamo, da je potrebno spodbujanje in motiviranje novih, mlajših generacij izvajalcev, tako za gojenje kot za predelavo ribolovnih organizmov. Spodbuda in motiviranje sta potrebna tudi pri posodabljanju tehnologije za izvajanje akvakulture. Sodobnejša tehnologija bo omogočila zmanjšanje vplivov na naravno okolje.

ESPR objavlja javne razpise za ribiče, ribogojce ali podjetja, ki se ukvarjajo z ribiškimi dejavnostmi; iz sklada lahko pridobijo pomoč, ki jim pomaga pri razvoju svoje dejavnosti. Pomoč lahko pridobijo mala in srednja podjetja, ki se ukvarjajo z ribiškimi dejavnostmi in se prijavijo na ponujene javne razpise. Nekaj intervjuvancev je omenilo, da sredstva, ki so podeljena, ne učinkujejo dovolj na trg ribištva. Omenjena je bila tudi kritika, da sredstva ne vplivajo dovolj na doseganje boljšega ekološkega stanja morja in trajnosti ribolova na morju.

Ribolovni organizmi in ribiški izdelki so pomemben del prehrane in se lahko uporabljajo kot nadomestek mesa. Gre za dober vir beljakovin in omega 3 maščobnih kislin, ki bi jih morali več vključevati v dnevne jedilnike. Potrošnja ribiških izdelkov ima še veliko prostora za razvoj. Večina proizvodov pride iz uvoza, ki se bo predvidoma še povečal, ampak tudi pri domači proizvodnji se lahko najdejo razvojne poti za izboljšanje stanja.

Glede na znane podatke je bilo naše raziskovanje trga rib eno redkih v zadnjem času; tematika je zelo obširna, zato je bilo težko vključiti po-

polnoma vse vidike ribiškega trga, smo pa stremeli k temu, da smo jih dodali čim več. Gre za zanimiv trg, ki je spregledan, saj ni med večjimi, vendar je še vedno pomemben za vse udeležence. Tradicija in zgodovina ribištva v Sloveniji sta dodatna razloga, zakaj je ohranitev panoge pomembna. Razvojne poti na ribiškem trgu v Sloveniji so možne, vendar je sektor zelo odvisen od zmožnosti naravnega okolja. Trenutne poslovne spremembe in prelov v Jadranskem morju lahko negativno vplivajo na ribiški trg. V naslednjih desetih letih se bo moral ribiški sektor še bolj usmerjati v trajnostni razvoj z minimalnim vplivom na naravno okolje.

Literatura

- Acciona. B.I. »Sustainable Development: What is Sustainable Development and How to Achieve It?« <https://www.acciona.com/sustainable-development/>.
- Agnew, D., J. Pearce., G. Pramod, T. Peatman, R. Watson, J. R. Beddington in T. J. Pitcher. 2009. »Estimating the Worldwide Extent of Illegal Fishing.« *PLOS ONE* 4(2): e4570. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0004570>.
- Ahmed, N., in G. M. Turchini. 2021. »Recirculating Aquaculture Systems (RAS): Environmental Solution and Climate Change Adaptation.« *Journal of Cleaner Production* 297: 126604. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.126604>.
- Aquaculture Stewardship Council. B.I. »What Is Our Approach.« Stichting Aquaculture Stewardship Council Foundation. <https://www.asc-aqua.org/what-we-do/our-approach/our-approach/>.
- Asche, F., G. Sogn-Grundvaåg, D. Zhang, A. L. Cojocar in J. A. Young. 2021. »Brands, Labels, and Product Longevity: The Case of Salmon in UK Grocery Retailing.« *Journal of International Food & Agribusiness Marketing* 33 (1): 1–16.
- Beard, Jr. T. D., E. H. Allison, D. M. Bartley, I. G. Cowx, S. J. Cooke, C. Fuentevilla, A. J. Lynch in W. W. Taylor. 2016. »Inland Fish and Fisheries: A Call to Action.« *V Freshwater, Fish and the Future: Proceedings of the Global Cross-Sectoral Conference*, ur. W. W. Taylor, D. M. Bartley, C. I. Goddard, N. J. Leonard in R. Welcomme, 1–6. Bethesda, MD: American Fisheries Society Press.
- Blasiak, R., J.-B. Jouffray, C. C. C. Wabnitz, E. Sundström in H. Österblom. 2018. »Corporate Control and Global Governance of Marine Genetic Resources.« *Science Advances* 4 (6): eaar5237. <https://doi.org/10.1126/sciadv.aar5237>.
- Bolje, A., ur. 2019. *Ribištvo: gradivo za splošno javnost*. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
- Cheung, W. W. L., V. W. Y. Lam in C. C. C. Wabnitz. 2019. »Future Scenarios and Projections for Fisheries on the High Seas under a Changing Climate.« Working Paper. <https://pubs.iied.org/16653IIED/>.
- Cooke, S. J., E. H. Allison, D. Beard, R. Arlinghaus, A. H. Arthington, D. M.

- Bartley, I. G. Cowx, C. Fuentevilla, N. J. Leonard, A. Lorenzen, A. J. Lynch, V. M. Nguyen, S.-J. Youn, W. W. Taylor in R. L. Welcomme. 2016. »On the Sustainability of Inland Fisheries: Finding a Future for the Forgotten.« *Ambio* 45 (7): 753–764.
- Cusa, M., L. Falcão, J. De Jesus, C. Biolatti, L. Blondeel, F. S. A. Bracken, L. Devriese, S. Garcés-Pastor, S. Minoudi, C. Gubili, P. L. Acutis in S. Mariani. 2021. »Fish Out of Water: Consumers' Unfamiliarity with the Appearance of Commercial Fish Species.« *Sustainability Science* 16 (4): 1313–1322.
- Direktiva Sveta 92/43/EGS z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst. 1992. *Uradni list Evropske unije*, L 206: 102–145.
- Direktiva 2009/28/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. aprila 2009 o spodbujanju uporabe energije iz obnovljivih virov, spremembi in poznejši razveljavitvi direktiv 2001/77/ES in 2003/30/ES. 2009. *Uradni list Evropske unije*, L 140: 16–62.
- European Commission. 2019. *The EU Fish Processing Industry: An Economic Analysis*. Luksemburg: Publications Office of the European Union.
- . B. l.a. »Aquaculture.« https://ec.europa.eu/oceans-and-fisheries/ocean/blue-economy/aquaculture_en.
- . B. l.b. »Rules on Alien and Locally Absent Species.« https://ec.europa.eu/fisheries/cfp/aquaculture/alien-species_en.
- Directorate General for Maritime Affairs and Fisheries. 2018a. *Facts and Figures on the Common Fisheries Policy: Basic Statistical Data; 2018 Edition*. Luksemburg: Publications Office.
- . 2018b. *The EU Fish Market: 2018 Edition*. Luksemburg: Publications Office of the European Union.
- Evropski parlament. B. l.a. »Skupna ribiška politika: nastanek in razvoj.« <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sl/sheet/114/skupna-ribiska-politika-nastanek-in-razvoj>.
- . B. l.b. »Upravljanje ribištva v EU.« <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sl/sheet/115/upravljanje-ribistva-v-eu>.
- Flander-Putrlje, V., A. Bolje, J. Francé, M. Grego, V. Malačič, B. Petelin in M. Šiško. 2020. *Možnosti za povečanje potenciala lokacij za marikulturo na obali in v slovenskem morju: končno poročilo*. Poročila 188. Piran: Morska biološka postaja, Nacionalni inštitut za biologijo.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations. 2018. *The State of World Fisheries and Aquaculture 2018: Meeting the Sustainable Development Goals*. Rim: Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- . B. l.a. »Aquaculture.« <http://www.fao.org/aquaculture/en/>.
- . B. l.b. »Aquatic Biodiversity: Underpinning Aquatic Food Security.« <http://www.fao.org/fishery/topic/166348/en>.

- . B. l. c. »Fisheries & Aquaculture: Aquaculture Resources.« <http://www.fao.org/fishery/resources/aquaculture/en>.
- . B. l. č. »Fisheries & Aquaculture: Coastal and Marine Ecosystems.« <http://www.fao.org/fishery/ecosystems/marine/en>.
- . B. l. d. »Fisheries & Aquaculture: Fishing Gear Types; Beach Seines.« <http://www.fao.org/fishery/geartype/202/en>.
- . B. l. e. »Fisheries & Aquaculture: Governance of Aquaculture.« <http://www.fao.org/fishery/governance/aquaculture/en>.
- . B. l. f. »Fisheries Technology.« <http://www.fao.org/fishery/technology/en>.
- . B. l. g. »Fishing Gear Types: Bottom Trawls.« Fisheries and Aquaculture Division. <http://www.fao.org/fishery/geartype/205/en>.
- . B. l. h. »Fishing Gear Types: Dredges.« Fisheries and Aquaculture Division. <http://www.fao.org/fishery/geartype/104/en>.
- . B. l. i. »Fishing Gear Types: Drift Gillnets.« Fisheries and Aquaculture Division. <http://www.fao.org/fishery/geartype/220/en>.
- . B. l. j. »Fishing Gear Types: Gillnets and Entangling Nets.« Fisheries and Aquaculture Division. <http://www.fao.org/fishery/geartype/107/en>.
- . B. l. k. »Fishing Gear Types: Hooks and Lines.« Fisheries and Aquaculture Division. <http://www.fao.org/fishery/geartype/109/en>.
- . B. l. l. »Fishing Gear Types: Midwater Trawls (nei).« Fisheries and Aquaculture Division. <http://www.fao.org/fishery/geartype/400/en>.
- . B. l. m. »Fishing Gear Types: Pots.« Fisheries and Aquaculture Division. <http://www.fao.org/fishery/geartype/225/en>.
- . B. l. n. FishStatJ, Software for Fishery Statistical Time Series. <http://www.fao.org/fishery/statistics/software/fishstatj/en>.
- . B. l. o. »Freshwater Aquaculture.« <http://www.fao.org/fishery/topic/16117/en>.
- . B. l. p. »Overview of Inland Fisheries.« <http://www.fao.org/inland-fisheries/background/about-inland-fish/en/>.
- . B. l. r. »Utilization and Trade.« http://www.fao.org/fishery/utilization_trade/en.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations in Michigan State University. 2016. *The Rome Declaration: Ten Steps to Responsible Inland Fisheries*. <http://www.fao.org/inland-fisheries/topics/detail/en/c/1142047/>.
- Funge-Smith, S. 2018. »Review of the State of the World Fishery Resources: Inland Fisheries.« FAO Fisheries and Aquaculture Circular No. C 942, Revision 3. <http://www.fao.org/inland-fisheries/resources/detail/en/c/1145511/>.

- Gartside, D. F., in I. R. Kirkegaard. 2009. »A History of Fishing.« V *The Role of Food, Agriculture, Forestry, and Fisheries in Human Nutrition*, 2. zv., ur. V. R. Squires, 105–139. Oxford: EOLS.
- Hellberg, R. S., C. A. M. DeWitt in M. T. Morrissey. 2012. »Risk-Benefit Analysis of Seafood Consumption: A Review.« *Comprehensive Reviews In Food Science And Food Safety* 11 (5): 490–517.
- Inštitut za kontrolo in certifikacijo v kmetijstvu in gozdarstvu Maribor. B.l. »Izbrana kakovost.« <http://www.kon-cert.si/izbrana-kakovost.html>.
- IUCN Freshwater Fish Specialist Group. B.l. »Importance of Freshwater Fishes.« <https://www.iucnffsg.org/freshwater-fishes/importance-of-freshwater-fishes/>.
- Janeš, A., R. Biloslavo in A. Faganel. 2017. »Sustainable Business Model: A Case Study of Fonda.si.« *Annales: anali za istrske in mediteranske študije. Series Historia et Sociologia* 27 (1): 175–190.
- Lugten, G. 2010. *The Role of International Fishery Organizations and Other Bodies in the Conservation and Management of Living Aquatic Resources*. Rim: FAO.
- Lynch, A. J., I. Cowx, E. Fluet-Chouinard, S. Glaser, S. C. Phang, D. Beard, S. Bower, J. Brooks, D. Bunnell, J. Claussen, S. Cooke, Y. C. Kao, K. Lorenzen, B. Myers, A. Reid, J. Taylor in S. J. Youn. 2017. 2017. »Inland Fisheries – Invisible but Integral to the UN Sustainable Development Agenda for Ending Poverty by 2030.« *Global Environmental Change* 47:167–173.
- Macfadyen, G., Hosch, G. Kaysser, N. in L. Tagziria. 2019. *The IUU Fishing Index, 2019*. Poseidon Aquatic Resource Management Limited and the Global Initiative Against Transnational Organized Crime.
- Marčeta, B., in K. Pliberšek, ur. 2014. BiosWeb. <https://www.biosweb.org/>.
- Ministrstvo za javno upravo. B.l.a. »Dovoljenje za prostočasni ribolov v celinskih vodah.« <https://e-uprava.gov.si/podrocja/kmetijstvo-gozdarstvo-prehrana/divjad-lovstvo-ribolov/dovoljenje-za-prostocasni-ribolov-v-celinskih-vodah.html>.
- . B.l.b. »Morski gospodarski ribič – fizična oseba.« <https://e-uprava.gov.si/podrocja/kmetijstvo-gozdarstvo-prehrana/divjad-lovstvo-ribolov/morski-gospodarski-ribic.html>.
- Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. B.l.a »Evropska zakonodaja.« <http://www.ribiski-sklad.si/Evropska/>.
- . B.l.b. »Morski ribolov.« <https://www.gov.si teme/morski-ribolov/>.
- . B.l.c. »Operativni program za izvajanje Evropskega sklada za pomorstvo in ribištvo v Republiki Sloveniji za obdobje 2014–2020 (OP ES PR 2014–2020).« <http://www.ribiski-sklad.si/Uvod/>.
- . B.l.č. »Predelava in trženje ribiških proizvodov.« <https://www.gov.si teme/predelava-in-trzenje-ribiskih-proizvodov/>.

- . B.l.d. »Ribištvo.« <https://www.gov.si/podrocja/kmetijstvo-gozdarstvo-in-prehrana/ribistvo/>.
- . B.l.e. »Ribištvo v celinskih vodah.« <https://www.gov.si teme/ribistvo-v-celinskih-vodah/>.
- Nichols, A. 2018. »Regulating Invasive Species in Aquaculture: Common State Approaches and Best Management Practices.« <http://nsglc.olemiss.edu/projects/ag-food-law/files/regulating-invasive-species-in-aquaculture.pdf>.
- Our Shared Seas. B.l. »Unsustainable Fishing and Farming.« <https://oursharedseas.com/threats/threats-unsustainable-fishing-and-farming/#highchart-fisheries-unreported-anchor>.
- Pauly, D., in D. Zeller. 2017. »Comments on FAOS State of World Fisheries and Aquaculture (SOFIA 2016).« *Marine Policy* 77:176–181.
- Pauly D., D. Zeller in M. L. D. Palomares, ur. 2020. *Sea Around Us: Concepts, Design and Data*. <https://www.seararoundus.org>.
- Penca, J. 2020. »Mainstreaming Sustainable Consumption of Seafood Through Enhanced Mandatory Food Labeling.« *Frontiers in Marine Science* 7: 598682. <https://doi.org/10.3389/fmars.2020.598682>.
- Poppick, L. 2018. »The Future of Fish Farming May Be Indoors.« *Scientific American*. <https://www.scientificamerican.com/article/the-future-of-fish-farming-may-be-indoors/>.
- Pravilnik o podrobnejših pogojih za pridobitev dovoljena za gojitev rib za porabljanje. 2010. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 61. <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2010-01-3353>
- Pravilnik o ribolovnem režimu v ribolovnih vodah. 2007. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 99. <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2007-01-4919>.
- Ribiška zveza Slovenije. B.l. »Zakonodaja s področja sladkovodnega ribištva.« <http://ribiska-zveza.si/dejavnosti/pravno-podrocje/zakonodaja-s-podrocja-sladkovodnega-ribistva>.
- Robinson, J. V. B.l. »Market.« V *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/market>.
- Slovensko združenje za kakovost in odličnost. B.l. »SQ – Slovenska kakovost.« <https://szko.si/2018/11/06/certificiranje/>.
- Statistični urad Republike Slovenije. B.l.a. »Akvakultura – masa vzrejenih vodnih organizmov in vrednost vzreje, Slovenija, letno.« SiStat. <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/1519102S.px>.
- . B.l.b. »Delovno aktivne osebe v dejavnostih ribištva, Slovenija, letno.« SiStat. <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/Data/1519109S.px/>.
- . B.l.c. »Izvoz in uvoz po Standardni klasifikaciji dejavnosti (2008), po

- državah, Slovenija, letno (kumulativni podatki).« SiStat. <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/Data/2490521S.px/>.
- . B. l.č. »Morski gospodarski ribolov, iztovor ribjih proizvodov v tonah, Slovenija, letno.« SiStat. <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/1519104S.px>
- . B. l.d. »Morski gospodarski ribolov, ulov morskih živali v kilogramih, Slovenija, letno.« SiStat. <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/Data/1519101S.px/>.
- . B. l.e. »Morski gospodarski ulov v 2018 že četrto leto zapovrstjo manjši od ulova v predhodnem letu.« <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8218>.
- . B. l.f. »Morski pristočni ribolov v kilogramih, Slovenija, letno.« SiStat. <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/1519107S.px/>.
- . B. l.g. »Ribištvo in akvakultura.« <https://www.stat.si/StatWeb/Field/Index/11/94>.
- . B. l.h. »Športni sladkovodni ribolov v kilogramih, Slovenija, letno.« SiStat. <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/1519103S.px/>.
- . B. l.i. »V 2018 v dejavnostih ribištva nekoliko manj delovno aktivnih oseb.« <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8306>.
- The European Environment Agency. 2018. »Marine Fish Stocks.« <https://www.eea.europa.eu/airs/2018/natural-capital/marine-fish-stocks>.
- The Fish Site. 2018. »Freshwater Fisheries Need a Fresh Start.« <https://thefishsite.com/articles/freshwater-fisheries-need-a-fresh-start>.
- The Nature Conservancy. B. l. »Challenges in Fishery Supply Chains.« <http://reefresilience.org/coral-reef-fisheries-module/making-sense-of-wild-seafood-supply-chains/challenges-in-fishery-supply-chains/>.
- The World Trade Organization. B. l. »Trade and Fisheries: Key Issues for the World Trade Organization.« https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wtr10_forum_e/wtr10_asche_smith_e.htm.
- UNESCO. B. l. »Sustainable Development.« <https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development/what-is-esd/sd>.
- Unver, O., L. Pluschke, B. Riley in S. J. Youn. 2016. »Water Governance and Management for Sustainable Development.« V *Freshwater, Fish and the Future: Proceedings of the Global Cross-Sectoral Conference*, ur. W. W. Taylor, D. M. Bartley, C. I. Goddard, N. J. Leonard in R. Welcomme, 15–23. Bethesda, MD: American Fisheries Society Press.
- Uredba (EU) št. 1379/2013 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. decembra 2013 o skupni ureditvi trgov za ribiške proizvode in proizvode iz ribogojstva in o spremembi uredb Sveta (ES) št. 1184/2006 in (ES) št. 1224/2009 ter razveljavitvi Uredbe Sveta (ES) št. 104/2000. 2013. *Uradni list Evropske unije*, L 354: 1–21.

- Uredba o ribjih vrstah, ki so predmet ribolova v celinskih vodah. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 46. <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2007-01-2510>
- Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah. 2004. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 46. <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2004-01-2216>.
- Uredba Sveta (ES) št. 1967/2006 z dne 21. decembra 2006 o ukrepih za upravljanje za trajnostno izkoriščanje ribolovnih virov v Sredozemskem morju, spremembi Uredbe (EGS) št. 2847/93 in razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1626/94. 2006. *Uradni list Evropske unije*, L 409: 9–61.
- Vlada Republike Slovenije. 2015. *Program upravljanja rib v celinskih vodah Republike Slovenije za obdobje do leta 2021*. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije
- Watson, M. 2019. »Action for an Ocean for All: Rethinking the Blue Economy to Be.« <https://www.iied.org/action-for-ocean-for-all>.
- Watson, R. A., in A. Tidd. 2018. »Mapping Nearly a Century and a Half of Global Marine Fishing: 1869–2015.« *Marine Policy* 93:171–77.
- Welcomme R. 2016. »Inland Fisheries, Past, Present, and Future.« V *Freshwater, Fish and the Future: Proceedings of the Global Cross-Sectoral Conference*, ur. W. W. Taylor, D. M. Bartley, C. I. Goddard, N. J. Leonard in R. Welcomme, 7–15. Bethesda, MD: American Fisheries Society Press.
- WorldFish. B. I. »The Importance of Fish.« <https://www.worldfishcenter.org/why-fish>.
- World Wide Fund For Nature. B. I. »Fishing Problems: Poor Fisheries Management.« http://wwf.panda.org/our_work/oceans/problems/fisheries_management/.
- Yassin Mohammed, E. B. I. »Towards an Inclusive Blue Economy.« <https://pubs.iied.org/17486iied>.
- Zakon o morskem ribištvu (ZMR-2). 2006. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 115. <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2006-01-4904>.
- Zakon o sladkovodnem ribištvu (ZSRib). 2006. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 61. <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2006-01-2568>.
- Zakon o vodah (ZV-1). 2002. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 67. <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2002-01-3237>.
- Zveza potrošnikov Slovenije. 2012. »Rad jem ribe.« Poročilo, Zveza potrošnikov Slovenije, Ljubljana.
- . 2018a. »Test zamrznjenih filejev lososa.« <https://www.zps.si/hrana-in-pijaa-topmenu-327/kakovost-ivil/9328-test-zamrznjenih-filejev-lososa-11-12-2018>.
- . 2018b. »Tržni pregled tuninih paštet.« <https://www.zps.si/index.php/hrana-in-pijaa-topmenu-327/kakovost-ivil/9002-trzni-pregled-tuninih-pastet-4-2018>.

Priloge

Priloga 1: najpogostejše ribolovne vrste v Sloveniji

- sardela (angl. *European pilchard*),
- sardon (angl. *European anchovy*),
- mol (angl. *whiting*),
- oslič (angl. *European hake*),
- kovač (angl. *John Dory*),
- veliki krulec (angl. *tub gurnard*),
- skakavka (angl. *bluefish*),
- sredozemski šur (*Mediterranean horse mackarel*),
- špar (angl. *annual seabream*),
- ovčica (*sand steenbras*),
- ribon (angl. *common pandora*),
- salpa (angl. *salema*),
- bukva (angl. *bogue*),
- orada (angl. *gilthead seabream*),
- menola (angl. *blotched picarel*),
- bradač (angl. *red mullet*),
- debelousti cipelj (angl. *thicklip grey mullet*),
- zlati cipelj (angl. *golden grey mullet*),
- glavati cipelj (angl. *flathead grey mullet*),
- skuša (angl. *Atlantic mackarel*),
- romb (angl. *turbot*),
- gladki romb (angl. *brill*),
- iverka (angl. *European flounder*),
- morski list (angl. *common sole*),
- črnopikčasti in navadni morski pes (angl. *blackspotted smooth hound and smooth hound*),
- bodičasti volek (angl. *purple dye murex*),
- sipa (angl. *common cuttlefish*),

- ligenj (angl. *European squid*),
- moškata hobotnica (angl. *musky octopus*),
- morska bogomolka (angl. *spottail mantis squid*).

Priloga 2: pregled zakonodaje s področja ribištva

Zakoni in evropske uredbe, ki urejajo morsko ribištvo in ribiški trg (Bolje 2019, 57; Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano b. l.a):

Uredba (EU) 2019/1241 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 20. junija 2019 o ohranjanju ribolovnih virov in varstvu morskih ekosistemov s tehničnimi ukrepi, o spremembi uredb Sveta (ES) št. 2019/2006, (ES) št. 1224/2009 ter uredb (EU) št. 1380/2013, (EU) 2016/1139, (EU) 2018/973, (EU) 2019/472 in (EU) 2019/1022 Evropskega parlamenta in Sveta ter o razveljavitvi uredb Sveta (ES) št. 894/97, (ES) št. 850/98, (ES) št. 2549/2000, (ES) št. 254/2002, (ES) št. 812/2004 in (ES) št. 2187/2005. 2019. *Uradni list Evropske unije*, L 198/105. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R1241&from=SL>.

Uredba (EU) št. 1379/2013 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. decembra 2013 o skupni ureditvi trgov za ribiške proizvode in proizvode iz ribogojstva in o spremembi uredb Sveta (ES) št. 1184/2006 in (ES) št. 1224/2009 ter razveljavitvi Uredbe Sveta (ES) št. 104/2000. 2013. *Uradni list Evropske unije*, L 354/1. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1379&from=SL>.

Zakon o morskem ribištvu (ZMR-2). 2006. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 115. <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2006-01-4904>.

Temeljno zakonodajo za sladkovodno ribištvo opredeljujejo (Ministrstvo za javno upravo b. l.a; Ribiška zveza Slovenije b. l.b):

Zakon o društvih (ZDRU-1-UPB2). 2011. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 64. <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2011-01-2969>.

Zakon o ohranjanju narave (ZON). 2004. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 96. <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2004-01-4233>.

Zakon o sladkovodnem ribištvu (ZSRib). 2006. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 61. <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2006-01-2568>.

Zakon o vodah (ZV-1). 2002. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 67. <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2002-01-3237>.

Za akvakulturo in gojenje organizmov velja sledeča zakonodaja (Bolje 2019, 125):

Gradbeni zakon (GZ). 2017. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 61. <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2017-01-2914>.

Zakon o ohranjanju narave (ZON). 2004. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 96. <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2004-01-4233>.

- Zakon o sladkovodnem ribištvu (ZSRib). 2006. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 61. <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2006-01-2568>.
- Zakon o veterinarskih merilih skladnosti (ZVMS). 2005. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 93. <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2005-01-4018>.
- Zakon o veterinarstvu (ZVet-1). 2001. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 33. <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2001-01-1959>.
- Zakon o varstvu okolja (ZVO-1-UPB1). 2006. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 39. <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2006-01-1682>.
- Zakon o vodah (ZV-1). 2002. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 67. <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2002-01-3237>.
- Zakon o živinoreji (ZŽiv). 2002. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 18. <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2002-01-0716>.

Recenziji

Avtorji Alex Mavrič, Štefan Bojnec in Andreja Ramšak so v znanstveni monografiji z naslovom *Izzivi razvoja ribištva v Sloveniji* preučevali stanje in možnosti razvoja ribištva ter ribiških trgov v luči članstva Slovenije v Evropski Uniji ter izzivov, s katerimi se pri tem srečujemo. Posebna pozornost je namenjena socio-ekonomskim vidikom zlorab in trajnostnega razvoja ribištva in ribiških trgov pri nas ter določenim primerjavam s sosednjima jadranskima državama.

V znanstveni monografiji je predstavljena precej neraziskana tema sladkovodnega in morskega ribištva ter njuna interdisciplinarnost v trajnostnem razvoju, kar daje raziskavi poseben pomen. Osnova empiričnega sklopa je bila kvalitativna raziskava s pomočjo polstrukturiranih intervjujev, v katero so bili zajeti vsi pomembni deležniki ribištva in ribiških trgov na strani ponudbe, povpraševanja, njihovega nadzora s strani neodvisnih in javnih institucij ter državnih politik na področju ribištva in trga rib ter ribiških izdelkov.

Znanstvena monografija prispeva k odpravi vrzeli v znanosti in stroki pri nas, ki se kaže v odsotnosti analiz ribištva in trga rib ter ribiških izdelkov, izkušenj in izzivov, s katerimi se srečujemo pri njihovem razvoju. Slovenija je neto uvoznica rib in ribiških izdelkov. Medtem ko so možnosti morskega ribištva teritorialno omejene, obstajajo možnosti nadaljnjega razvoja sladkovodnega ribištva ter posebej z ribištvom povezanih dejavnosti in aktivnosti trajnostnega razvoja na določenih območjih, kot je npr. razvoj ribiškega turizma. To kaže, da je raziskava s svojim izvirnim prispevkom pomembna tudi za prakso in za politike nadaljnjega usmerjanja razvoja ribištva in z ribištvom povezanih dejavnosti v prihodnje.

S kvalitativno lastno empirično analizo so avtorji predstavili izviren prispevek, prvi tovrstni pri nas na analiziranem področju. Z znanstveno monografijo smo dobili temeljno delo v slovenskem prostoru, ki je namenjeno interdisciplinarnemu krogu raziskovalcev in strokovnjakov na

področjih ribištva, trga rib in ribiških izdelkov ter njihovem prispevku k trajnostnemu razvoju ribiške vrednostne verige. Zato delo priporočam za objavo.

prof. dr. Črtomir Rozman

Znanstvena monografija z naslovom *Izzivi razvoja ribištva v Sloveniji* predstavlja izvirno znanstveno delo, ki temelji na primarno zbranih podatkih in informacijah s polstrukturiranimi intervjuji in z njihovimi analizami. Intervjuji so bili izvedeni s ključnimi deležniki, ki sodelujejo pri trajnostnem razvoju ribištva, ribolovu in predelavi rib na ponudbeni strani, predstavniki potrošnikov na strani povpraševanja po ribah in ribiških izdelkih ter institucijami, ki skrbijo za zdravo prehrano, označevanje in kontrolo porekla rib ter ribiških izdelkov in njihovih morebitnih zlorab.

Na ta način je bila zaokrožena celotna ribiška vrednostna veriga od proizvodnje do predelave, trženja, označevanja, potrošnje in kontrole standardov in praks v ribištvu ter v ribiški vrednostni verigi. Delo ovrednoti tudi socio-ekonomske vidike poneverb v ribištvu in v ribiški vrednostni verigi.

Znanstvena monografija predstavlja prvo takšno analizo ribištva in ribiškega trga pri nas, ki je dodatno analizirana in podprta z uporabo sekundarnih podatkov, domače in svetovne znanstvene ter strokovne literature. Preliminarni rezultati so bili predstavljeni na 8. konferenci Društva agrarnih ekonomistov Slovenije, ki je potekala 20. in 21. februarja 2020 na Univerzi v Mariboru, Fakulteti za kmetijstvo in biosistemske vede in kjer se je med predstavitvijo in razpravo pokazalo, da tovrstnih študij v Sloveniji primanjkuje, da teme niso izčrpno obdelane, kar je verjetno tudi posledica pomanjkanja strokovnjakov, ki bi sistematično delovali na področju malega ribištva.

Znanstvena monografija potrjuje vsebinsko pomembnost dela za znanost, stroko in njeno interdisciplinarnost, za sorodne znanstvene discipline in prakso na področju izzivov in izkušenj trajnostnega razvoja ribištva ter ribiškega trga v Sloveniji. Čeprav se delo nanaša na Slovenijo, so vključene primerjave z drugimi državami, kar raziskavi daje dodatno širino in relevantnost. Gre za tematiko ribištva v Sloveniji, ki je širšega pomena, ter analize izkušenj in odgovore na vprašanja izzivov razvoja v prihodnje. Pri tem sta analizirana tako sladkovodno kot morsko ribištvo v luči različnih interesov ter razumevanja in delova-

nja ribištva ter ribiških trgov in možnosti za vzpostavitev trajnostnega prehranskega sistema, ribiške politike in praks. Zato znanstveno monografijo priporočam za objavo.

prof. dr. Jernej Turk